

ציון להלכה

מסכת תענית

פירוט ההלכה וטעמיה בתלמוד בבלי
עפ"י השולחן ערוך והרמב"ם
לפי סימני ההלכה "עין משפט"
בתוספת הלכה מספר ילקוט יוסף
להרה"ג יצחק יוסף שליט"א
לפי מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א

ערכת בחסד ה' עלי

ציון כהן

פעיה"ק אשדוד ת"ו

מטרת הוצאת הספר לשינון וחזרת הלימוד
ולא לפסיקת הלכה למעשה.

הוצאת "דפוס דורות"
מרכז ספיר 7 גבעת שאול ירושלים
טלפון : 02-6512662

ניתן להשיג את הספר
בטלפון : 057-7625893

כל הזכויות שמורות

כל הזכויות בספר זה שמורות למחבר, אין להעתיק או להפיץ או לחקות ספר זה או קטעים ממנו בכל אופן שהוא לרבות צילומים או הקלטה בכל אופן אלקטרוני או ממחושב ללא אישור בכתב מהמחבר. העובר על זה נכשל בגזל חמור על פי דין תורה.

ITZCHAK YOSEF

ROSH YESHIVA "HAZON OVADYA"
AOTHER "YALKUT YOSSEF"

יצחק יוסף

ראש הישיבה הגדולה "חזון עובדיה"
מח"ס "ילקוט יוסף"

תאריך: כ"ו סיון תשס"ט

חיינו עליונות תיספר "ציון קהלכה" אז מינה געניג, פירוט הולאס דתלמוד
ע"פ הט"ז והראשונים. כתיבת ספרי הלכה ומסידור הספרים "ילקוט יוסף"
מאסף יצ"ו לפתאום על ידי תפוצה, מרדף תורה מדויק, מצב הדין,
כשר הדת' ציון כסן שליט"א. משיג שיצור דוגה הכנסת "שאלה שנוג'
דזשאר יע"א.

וקבצנו אגון אמנוא אי"שר, שיש דדדה זיכור בדין קלומדי
מסת תצנית, סוף עיני מדק, ויכולו קידע דקיבוצי הולאס למעשה.
יהי שפעה לתור עובד מודיעים מעיניו, למעלה חזקתו ורמז,
ויצפה להגדיל תורה ולתקדמה, ולהאמין קיים על התורה וצו
העבודה, ויפוצו מעינינו חלצה, מתוך נחת ועלוי, אמן.

מחבר התורה ולומדיה

יצחק יוסף

הלשכה: רח' הרקמה 7 רוממה ירושלים, 94468 טלפון: 02-5378010 פקס: 7748

ITZCHAK YOSEF

ROSH YESHIVA "HAZON OVADYA"
AOTHER "YALKUT YOSSEF"

יצחק יוסף

ראש הישיבה הגדולה "חזון עובדיה"
מח"ס "ילקוט יוסף"

ראיתי גליונות הספר " ציון להלכה" על מסכת תענית, פירוט ההלכה בתלמוד ע"פ השי"ע והרמב"ם. בתוספת פסקי הלכה מסידרת הספרים "ילקוט יוסף" מעשה ידיו להתפאר של הרב הנכבד, מרביץ תורה ברבים, מזכה הרבים, כש"ת הרב ר' ציון כהן שליט"א, מגיד שיעור בבית הכנסת "שאר ישוב" באשדוד יע"א. ופעלא טבא אמינא איישר, שיש בדבר זיכוי הרבים ללומדי מסכת תענית, שאין עיתם בידם, ויוכלו לידע בקיצור ההלכה למעשה. יה"ר שיזכה לחבר עוד חיבורים מועילים, לתועלת הציבור הרחב, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ולהמשיך לישב על התורה ועל העבודה, ויפוצו מעיינותיו חוצה, מתוך נחת ושלוה אמן.

בברכת תורה ולומדיה

הלשכה: רח' הרקמה 7 רוממה ירושלים, 94468 טלפון: 02-5378010 פקס: 77748

הקדמה

ישתבח הבורא ויתעלה היוצר ברוך הוא, אשר בחר בעמו ישראל ונתן לנו את תורתו, תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו.
אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, על שזיכני להוציא לאור ספר זה. במהלך השיעורים הרבים שמסרתי בגמרא, נוכחתי שיש רצון של הלומדים לדעת את ההלכה שנפסקה וכן את הטעמים להלכה. ועלה בדעתי לרכז ולערוך את פירוט ההלכות המופיעות בכל דף לפי סימני ההלכה "עין משפט" לרבי יהושע בועז, וכן להוסיף את הטעמים לכל ההלכה המופיעה בשולחן ערוך לפי מפרשי השו"ע.

בספר מפורטות ההלכות עפ"י השולחן ערוך והרמב"ם לפי סימני ההלכה "עין משפט" המופיעים בתלמוד הבבלי, ובתוספת פירוט הלכה מספר "ילקוט יוסף" להרב הגאון **יצחק יוסף שליט"א** לפי פסקי הלכה של מרן הגאון נזר ישראל ותפארתו, רבנו **עובדיה יוסף שליט"א**. כמו כן הוספתי בספר חלק "ציון להלכה" שבו מובאים טעמים להלכות השולחן ערוך.

מחשבה רבה הוקדשה לעריכת הדף, כך שיהיה קל ונוח לעיין בהלכה. בראש כל דף בספר מצויין הדף והעמוד בגמרא. כל סימן של "עין משפט" שנמצא בגמרא מצוין בספר בהדגשה כשמתחתיו מופיע הקטע בגמרא שאליו מתיחסת ההלכה ולאחר מכן ההלכה עם כותרת של ציון המקור בהדגשה.

כאשר בגמרא ההלכה היא מהשו"ע (גם אם ישנה בנוסף הלכה מהרמב"ם), מצוינת ההלכה מהשולחן ערוך בלבד, עם חלק "ציון להלכה" שמביא את הטעם להלכה ממפרשים שונים, וכן הלכות מהספר "ילקוט יוסף" הקשורות לנושא ההלכה בשולחן ערוך. כאשר ההלכה בגמרא היא מהרמב"ם בלבד ללא הלכה מהשו"ע, מצוינת ההלכה מהרמב"ם לבד, ללא חלק "ציון להלכה" וללא תוספת ההלכה מהספר "ילקוט יוסף".

כל ההלכות שהובאו בספר הם לצורך למידה ואין להסיק מהם הלכה למעשה, בכל עניין שירצה הקורא להסיק הלכה, עליו לפנות למורה הוראה מוסמך ולשאול על כל מקרה לגופו.

בסוף הספר בחלק "נקודת ציון" מובאים מספר נושאים לתועלת הלומדים:

- א. תקציר סדר הדורות.
- ב. טבלאות כללי פסיקה.
- ג. מונחים בתלמוד הבבלי.
- ד. טבלאות מידות ומשקלות בתלמוד.
- ה. ביוגרפיה של הרמב"ם ומרן הבית יוסף.

תודתי נתונה בראש ובראשונה להורי היקרים פנחס ואינס הי"ו שטרחו רבות בגידולי וחינוכי ושהיו לצידי לאורך כל הדרך, יהי רצון שה' יאריך ימיהם בטוב ובנעימים מתוך בריאות איתנה רפואת הנפש ורפואת הגוף. וכמו כן לחמי וחמותי היקרים ה' ישלח להם רפואה שלימה רפואת הנפש והגוף.

ומנשים באוהל תבורך זוגתי היקרה, אשת חיל מי ימצא, רודפת צדקה וחסד ומזכה את הרבים. מרת רחל בת משה ועליזה הי"ו. אשר בזכות מסירותה ניהול הבית ובגידול הילדים אשר חנן ה' אותנו, יכולתי להתמסר לעבודת הקודש.

יהי רצון שנזכה לראות יחד את כל בנינו ובנותינו עוסקים בתורה ובעבודת ה' מתוך נחת ושלוה, כדי לעשות רצונו יתברך. ולא תמוש התורה מפינו, ומפי זרעינו, ומפי זרע זרעינו עד עולם. וימלא ה' כל משאלות ליבנו לטובה ולברכה אמן כן יהי רצון.

ממני הצב"י
ציון כהן
אשדוד ת"ו

סימן א

רבי יהודה אומר: **העובר** לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג - האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר.

סימן ב

ביום טוב ראשון של פסח - הראשון מזכיר, האחרון אינו מזכיר.

סימן ג

מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיד סעיף א

מתחילין לומר בברכה שניה: משיב הרוח ומוריד הגשם, בתפלת מוסף של יו"ט האחרון של חג, ואין פוסקין עד תפלת מוסף של יו"ט הראשון של פסח.
* **ציון להלכה דף ה. סימן א'**

סימן ד

ושואלין בברכת השנים

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיז סעיף א

ברכת השנים, צריך לומר בה בימות הגשמים: ותן טל ומטר, ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת תשרי, ויום התקופה הוא בכלל הסי' הגה"מ פ"ב, ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון, ושואלין עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול.
* **ציון להלכה דף י. סימן א'**

סימן ה

והבדלה בחונן הדעת.

שולחן ערוך אורח חיים סימן רצד סעיף א

אומרים **הבדלה בחונן הדעת**, ואם טעה ולא הבדיל משלים תפלתו ואינו חוזר, מפני שצריך להבדיל על הכוס. ואם טעם קודם שהבדיל על הכוס צריך לחזור ולהבדיל בתפלה.

ציון להלכה

הבדלה בחונן הדעת - וקבעוה בברכה זו מפני שאסור לתבוע צרכיו קודם הבדלה (מגן אברהם).

הבדלה בחונן הדעת - ובירושלמי אמרו מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת שאם אין דעה הבדלה מניין. (רי' עובדיה מברטנורא ברכות פרק ה משנה ב)

הבדלה בחונן הדעת - מכיון שהיא חכמה, מפני שרק חכם יכול להבדיל בין קודש לחול, לכן קבעוה חכמים בברכת חונן הדעת העוסקת בבקשת חכמה. (ברכות לג.)

הבדלה בחונן הדעת - ההבדלה מציינת את המעבר מקודש לחול, ולכן קבעוה בברכה המתחילה את הברכות של ימות החול. (ברכות לג.)

הבדלה בחונן הדעת - ע"י הדעת אנו מעריכים את ההבדל בין המנוחה של השבת לבין ימות החול. (חידושי הריטב"א)

ילקוט יוסף סימן רצד - דיני הבדלה בתפילה

א. בתפלת ערבית אומרים "אתה חוננתנו", ומנהגינו להתחיל באתה חונן, וקודם שאומרים וחננו מאתך, אומרים שם אתה חוננתנו, ואחר כך ממשיכים "וחננו מאתך וכו'". [שם עמ' תלט].

ב. יש מקומות שנוהגים לומר בקול רם תיבות אלה: "אתה חוננתנו", כדי להזכיר לקהל שיאמרו זאת בתפלתם. ובמקומותינו שהכל רגילים להתפלל בעצמם, אין לומר את כל נוסח "אתה חוננתנו" בקול רם, אף אם השליח צבור מתכוין להוציא ידי חובה את השומעים, מאחר והדבר יכול להפריע ליתר המתפללים. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תמ].

סימן א

מה ניסוך המים מאורתא, דאמר מר **ומנחתם** ונסכיהם, אפילו בלילה, אף הזכרה מאורתא?

רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק ז הלכה ה

הנסכים הבאים עם הזבח אין קריבין אלא ביום שנאמר ולנסכיכם ולשלמיכם, מקיש נסכים לשלמים מה שלמים ביום אף נסכים ביום, אבל הנסכים הבאים בפני עצמן מתקדשין בלילה וקריבין בלילה, לפיכך אם נזדמנו לו נסכים הבאין בפני עצמן מקדישן ומקריבן בלילה ועלות השחר פוסלת בהן כאיברי העולות.

סימן א

ניסוך המים כל שבעה.

רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק י הלכה ו

כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח, ודבר זה הלכה למשה מסיני, ועם ניסוך היין של תמיד של שחר היה מנסך המים לבדו.

סימן ב

עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים - הלכה למשה מסיני.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ג הלכה ה

היו עשרה אילנות לתוך בית סאה או יתר בין עושין בין אינם עושין חורשין כל בית סאה בשבילן, עשר נטיעות מפוזרות לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה ודבר זה הלכה למשה מסיני.

סימן ג

עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים - הלכה למשה מסיני.

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ב

הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב, ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב, ושיעורה אפילו עלה אחד בבד אחד.

סימן ד

עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים - הלכה למשה מסיני.

רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק י הלכה ו

כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח, ודבר זה הלכה למשה מסיני, ועם ניסוך היין של תמיד של שחר היה מנסך המים לבדו.

סימן ה

תנא: בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר - מזכיר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיד סעיף ג

אם אמר משיב הרוח (בימות החמה), או לא אמרו בימות הגשמים, אין מחזירין

אותו ; וכן בטל, אם הזכירו בימות הגשמים, או לא הזכירו בימות החמה, אין מחזירין אותו. הגה: ואנו בני אשכנז לא מזכירין טל, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, רק אומרים בימות החמה ורב להושיע מכלכל חיים וכו' (טור). י"א שש"צ פוסק להזכיר בתפלת מוסף יו"ט הראשון של פסח, אבל הקהל מזכירין ואינן פוסקין עד מנחה, ששמעו כבר מש"צ שפסק בתפלת המוסף, וכן נוהגין.

*** ציון להלכה דף ג: סימן א'**

סימן א

אמר רבי חנינא: **הלכך**: בימות החמה, אמר משיב הרוח - אין מחזירין אותו, אמר מוריד הגשם - מחזירין אותו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיד סעיף ג

אם אמר משיב הרוח (בימות החמה), או לא אמרו בימות הגשמים, **אין מחזירין אותו**; וכן בטל, אם הזכירו בימות הגשמים, או לא הזכירו בימות החמה, אין מחזירין אותו. הגה: ואנו בני אשכנז לא מזכירין טל, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, רק אומרים בימות החמה ורב להושיע מכלכל חיים וכו' (טור). י"א ש"צ פוסק להזכיר בתפלת מוסף יו"ט הראשון של פסח, אבל הקהל מזכירין ואינן פוסקין עד מנחה, ששמעו כבר מש"צ שפסק בתפלת המוסף, וכן נוהגין.

ציון להלכה

אין מחזירין - כיון שהרוחות וכן הטל אין נעצרים לעולם ובאמירתו לא מעלה ולא מוריד. (משנה ברורה)

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיד סעיף ד

אם אמר מוריד הגשם בימות החמה, **מחזירין אותו** וחוזר לראש הברכה; ואם סיים הברכה, **חוזר לראש התפלה**. אפילו במקום שצריכים גשם בימות החמה, אם הזכיר גשם במקום טל, מחזירין אותו. (וכן אם הזכיר גשם וטל נמי מחזירין אותו) (בית יוסף בשם הרמב"ם והרא"ש והטור).

ציון להלכה

מחזירין אותו - כיון שגשמים קשים לעולם בימות החמה בזמן הקציר. (ט"ז)
חוזר לראש התפלה - הטעם מפני ששלושת הברכות הראשונות חשובות כאחד. ואין צריך לחזור ולומר פסוק ד' שפתי תפתח. (משנה ברורה)

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיד סעיף ה

בימות הגשמים, אם לא אמר מוריד הגשם, מחזירין אותו; והני מילי שלא הזכיר טל, אבל אם הזכיר טל, **אין מחזירין אותו**.

ציון להלכה

הזכיר טל אין מחזירין - אפילו שאינו נעצר, מכל מקום זהו שבח לקב"ה בהזכרתו. (מגן אברהם)

ילקוט יוסף סימן קיד - הלכות הזכרת טל ומטר

ב. בימות הגשמים אם לא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם, אלא המשיך לומר מוריד הטל, אם נזכר באמצע הברכה, טוב שיחזור לומר מוריד הגשם ומשיך משם והלאה, ואם אמר ברוך אתה ה' מחיה המתים, ימשיך אתה קדוש וכו', ולא יפסיק לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בין ברכה לברכה. ואם הזכיר שם ה' אינו רשאי לומר למדני חוקיך ולחזור מאתה גבור, אלא יסיים מחיה המתים, ומשיך כסדר. וכל שהזכיר שם ה' שוב אינו חוזר. וכל זה לפי מנהגינו שאנו רגילים לומר מוריד הטל בכל ימות הקיץ, וממילא אם בחורף לא הזכיר גשם, בודאי שאמר מוריד הטל כהרגלו, לפיכך אינו צריך לחזור. אבל להנוהגים שלא לומר טל בימות הקיץ, אלא "רב להושיע מכלכל חיים בחסד", ואמר כן בימות הגשמים, והשמיט "משיב הרוח ומוריד הגשם", אם נזכר באמצע הברכה חוזר להזכיר גשם, ואם אמר ברוך אתה ה', שבסוף הברכה, יסיים "למדני חוקיך" ויחזור להזכיר גשם. ואם חתם מחיה המתים, יאמר שם בין ברכה לברכה משיב הרוח ומוריד הגשם, ואם התחיל בברכת אתה קדוש, אפילו לא אמר אלא תיבה אחת חוזר לראש התפלה. [שארית יוסף חלק ג עמוד צה. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיד הערה ב].

ד. החל מתפלת מוסף של יום טוב ראשון של פסח, מפסיקים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם", ואומרים במקום זה "מוריד הטל". ואם טעה בימות החמה והזכיר "מוריד הגשם", אם נזכר באמצע הברכה חוזר לראש הברכה, ומתחיל אתה גבור לעולם ה' וכו', ואם התחיל מ"רב להושיע מוריד הטל", גם כן יצא. ואם נזכר אחר שאמר ברוך אתה ה' קודם שסיים "מחיה המתים", יאמר "למדני חוקיך" שיראה כאומר פסוק בלבד, ויחזור לאתה גבור. ואם לא נזכר עד שסיים "מחיה המתים", אף על פי שלא התחיל "אתה קדוש", חוזר לראש התפלה. ואפילו במקום שצריכים לגשמים בימות החמה, אם הזכיר "מוריד הגשם" מחזירים אותו. [שאר"י ח"ג עמ' צה. ילקו"י שם, תפלה ב, סימן קיד הערה ד].

ה. אם טעה בימות הקיץ ואמר משיב הרוח ומוריד הגשם, מחזירין אותו, וחוזר לראש הברכה. ואם סיים הברכה, חוזר לראש התפלה. ויש אומרים שאפילו אם לא התחיל בברכה שאחריה חוזר לראש. ויש אומרים שזה דוקא אם התחיל בברכה שאחריה, אבל אם לא התחיל בברכה שאחריה, הוי כמו שעומד עדיין באותה ברכה, וחוזר לראש הברכה, ולא לראש התפלה. וכתבו במאמר מרדכי ובביאור הלכה, דלדינא אחר שסיים הברכה אפילו לא התחיל עדיין ברכה שאחריה חוזר לראש התפלה. [ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיד הערה ה, עמו' נא].

ו. אם טעה בימות הקיץ ואמר משיב הרוח ומוריד הגשם, ומיד תוך כדי דיבור תיקן ואמר מוריד הטל, יש מי שכתב, שאין זה מועיל לתקן את מה שקילקל, דאחר שאמר דבר שהוא סימן קללה בקיץ, לא מהני מה שתיקן בתוך כדי דיבור לומר מוריד הטל, אלא צריך לחזור לאתה גבור ולומר כסדר מוריד הטל. ואם חתם מחיה המתים, צריך לחזור לראש התפלה. ויש חולקים ואומרים דגם כאן מהני תיקון בתוך כדי דיבור. [ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיד הערה ו, עמוד נא].

סימן א

ואמר רבי אלעזר : הלכה כרבן גמליאל.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיז סעיף א

ברכת השנים, צריך לומר בה בימות הגשמים: ותן טל ומטר, ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת תשרי, (ויום התקופה הוא בכלל הסי' הגה"מ פ"ב), ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון, ושואלין עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול.

* ציון להלכה דף י. סימן א'

סימן א

דאמר רב חננאל אמר רב: מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה עד יום הכפורים, **ומתחיל**. וכיון שהתחיל - שוב אינו פוסק.

סימן ב

והלכתא: כיון שהתחיל שוב אינו פוסק.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיד סעיף א

מתחילין לומר **בברכה שניה**: משיב הרוח ומוריד הגשם, **בתפלת מוסף** של יו"ט האחרון של חג, ואין פוסקין עד תפלת מוסף של יו"ט הראשון של פסח.

ציון להלכה

בברכה שניה - מפני שמתחילה במילים "אתה גבור לעולם אדוני" וכן שנינו "מאימתי מזכירין גבורות גשמים" ובגמרא מבאר שירידת הגשמים היא אחת מגבורותיו של הקב"ה.

בברכה שניה - מזכירים "משיב הרוח ומוריד הגשם" מיד לאחר "רב להושיע" כפי שאומרת הגמרא שבזמן ירידת הגשמים הישועה פרה ורבה (עין יעקב).

בברכה שניה - מפני שיש בה תחיית המתים והגשמים הם חיים לעולם כתחיית המתים. (ט"ז)

בברכה שניה - כשהגשמים נעצרים מזונותיהם של בני אדם נמנעים והם נחשבים למתים והקב"ה מחיה אותם על ידי הגשמים (חידושי הריטב"א).

בתפלת מוסף - היה ראוי להזכיר לרצות לפני ה' יתברך מיו"ט הראשון של חג שנידונין בו על המים אלא לפי שהגשמים הם סימן קללה בחג הסוכות שאי אפשר לישוב בסוכה בשעת הגשם לכן אין מזכירין הגשם עד עבור ז' ימי ישיבה בסוכה. (משנה ברורה).

בתפלת מוסף - אין מתחילין בערבית מפני שלא כולם נמצאים בבית הכנסת, ויעשו אגודות אגודות, זה מזכיר וזה אינו מזכיר (מגן אברהם).

בתפלת מוסף - למה אין מזכירין בשחרית מפני שאסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"ץ או השמש בקול רם מוריד הגשם קודם התפלה, ואי אפשר להכריז בשחרית מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה. (ט"ז)

ילקוט יוסף סימן קיד - הלכות הזכרת טל ומטר

א. מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בתפלת מוסף של יום טוב האחרון של חג [שמחת תורה], ופוסקים בתפלת מוסף של יום טוב הראשון

של פסח. ואסור ליחיד להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם, עד שיכריז השליח צבור תחלה. לפיכך אם היה חולה או אנוס לא יקדים תפלתו לתפלת הצבור, לפי שאסור להזכיר עד שיאמר השליח צבור. אבל אם יודע שכבר הכריז השליח צבור, אף על פי שהוא לא שמע מזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם. [שארית יוסף חלק ג עמוד צה. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיד הערה א].

סימן א

רבי יוסי אומר: בשבעה עשר, ובעשרים ושלשה, ובראש חדש כסליו.

שולחן ערוך יורה דעה סימן רכ סעיף יח

האוסר עצמו בדבר עד הגשם, הרי זה אסור עד זמן הגשמים שהוא בא"י ר"ח כסלו. הגיע זמן הגשמים, הרי זה מותר בין ירדו גשמים בין לא ירדו. ואם ירדו מי"ז במרחשון, מותר. ואם אמר: עד הגשמים, הרי זה אסור עד שירדו הגשמים, והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכים לה מכ"ג ממרחשון ואילך. הגה: ובגולה, זמן הגשמים ששים יום אחר התקופה שמתחילין אז השאלה, וזמן רביעה שניה שבעים יום אחר התקופה (טור).

* ציון להלכה דף ו: סימן א'

סימן ב

אמר רב חסדא: הלכה כרבן גמליאל.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיז סעיף א

ברכת השנים, צריך לומר בה בימות הגשמים: ותן טל ומטר, ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת תשרי, (ויום התקופה הוא בכלל הסי' הגה"מ פ"ב), ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון, ושואלין עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול.

* ציון להלכה דף י. סימן א'

סימן א

הנודר עד הגשמים - משירדו גשמים עד שתדד רביעה שניה.

שולחן ערוך יורה דעה סימן רכ סעיף יח

האוסר עצמו בדבר עד הגשם, הרי זה אסור עד זמן הגשמים שהוא בא"י ר"ח כסלו. הגיע זמן הגשמים, הרי זה מותר בין ירדו גשמים בין לא ירדו. ואם ירדו מ"ז במרחשון, מותר. ואם אמר: עד הגשמים, הרי זה אסור עד שירדו הגשמים, והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכים לה מכ"ג ממרחשון ואילך. הגה: ובגולה, זמן הגשמים ששים יום אחר התקופה שמתחילין אז השאלה, וזמן רביעה שניה שבעים יום אחר התקופה (טור).

ציון להלכה

האוסר עצמו בדבר עד הגשם - כיון שהזכיר גשם בלשון יחיד ומשמע מכך שכוונתו אפילו לרביעה ראשונה ולכן אין דעתו להחמיר על עצמו אלא להקל על עצמו (לחם משנה הלכות נדרים פרק י הלכה יא).

סימן ב

דתנן: מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה - משילכו הנמושות.

רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק א הלכה יא

מאימתי מותרין כל אדם בלקט, משיכנסו המלקטים שניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים ויצאו, מאימתי מותרין כל אדם בפרט ובעוללות משהלכו העניים בכרם ויבואו, הנשאר אחרי כן מותר לכל אדם, מאימתי מותרין כל אדם בשכחה של זיתים, בארץ ישראל אם שכח אותה בראש הזית הרי זה מותר בה מראש חדש כסליו שהוא זמן רביעה שנייה בשנה אפילה, אבל ציבורי זיתים ששכתן תחת האילן הרי זה מותר בהן משיפסקו העניים מלחזר אחריה.

סימן ג

דאמר מר: מהלכין כל אדם בשבילי הרשות עד שתדד רביעה שניה.

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה ד

שלמה תקן שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתדד רביעה שנייה.

סימן ד

כל זמן שחיה אוכלת בשדה - האכל לבהמתך בבית, כלה לחיה מן השדה - כלה לבהמתך מן הבית.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה א

פירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כ"ז שאותו המין מצוי בשדה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, כ"ז שחיה אוכלת ממין זה מן השדה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית וזהו ביעור של פירות שביעית.

סימן ה

אמר רבי אבהו : מאימתי מברכין על הגשמים - משיצא חתן לקראת כלה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכא סעיף א

אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים, מברכים עליהם אף ע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה, משירדו כ"כ שרבו על הארץ שיעלו (עליהם) אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה. הגה : ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים, משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרין כל כך (סמ"ג ואגור וכל בו).

ציון להלכה

אם היו בצער - מברכים על הגשמים שאז יש שמחה בירידתם. (ביאור הלכה)

סימן ו

מאי מברך? אמר רב יהודה אמר רב : מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו.

סימן ז

אמר רב פפא : **הלכך** נימרינהו לתרוייהו : אל ההודאות ורוב ההודאות.

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכא סעיף ב

ומה מברך, אם אין לו שדה אומר : מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואלו פיננו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו, וחותרם : בא"י **אל רוב ההודאות**; ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר, מברך **הטוב והמטיב**; ואם אין לו שותף בשדה, מברך שהחיינו. הגה : י"א דהשומע שירדו גשמים מברך הטוב והמטיב (רשב"א).

ציון להלכה

אל רוב ההודאות - הכוונה באמירת "אל ההודאות" שה' הוא בעל כל ההודאות כולן, ובאמירת "רוב ההודאות" הכוונה שה' מבורך בהודאות מרובות (רש"י).

הטוב והמטיב - הטעם שהטיב לו וגם לאחרים עימו דהיינו להשותף (משנה ברורה)

סימן א

אם תלמיד הגון הוא - יפוצו מעינתיד חוצה.

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמו סעיף ז

אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון, אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו, ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.

ציון להלכה

אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון - כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם, שנאמר כל חושך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו, ואין שריד אלא ת"ח (חולין קלג).

ילקוט יוסף סימן רמו - הלכות תלמוד תורה

נט. אסור ללמד תורה לתלמיד שידוע שאינו הגון במעשיו, אמרו חכמים (חולין קלג). כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקוליס, שנאמר (משלי כו ח), כצור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד. ואין כבוד אלא תורה שנאמר (משלי ג לה), כבוד חכמים ינחלו. וכן אמרו (חולין שם), כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם. אלא אם היה התלמיד הולך בדרך לא טובה מחזירים אותו למוטב ומנהיגים אותו בדרך ישרה ואחר כך מכניסים אותו לבית המדרש ומלמדים אותו תורה. (הרמב"ם פ"ד מהל' ת"ת ה"א, טושי"ע סי' רמו סעיף ז). אבל סתם אדם הוא בחזקת כשרות, ומצוה ללמדו תורה, שעל ידי כך יתחזק ביראת ה' ויהיה צדיק וישר. ואף אם הוא אינו הגון במעשיו, אם יש לתלות שהוא כתינוק שנשבה בין הגויים מצוה לקרבו לצור מחצבתו, ולחזקו בתורת ה'. שהמאור שבה יחזירו למוטב. ושב ורפא לו.

סימן ב

אמר רבי חנינא בר אידי: למה נמשלו דברי תורה למים.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ט

דברי תורה נמשלו כמים שנאמר הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אשבורן כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומו ולילו עוסק בתורה.

סימן א

אמרי: היכי נעביד? **ניבעי** רחמי אתרתי - לא אפשר.

סימן ב

אמר להו רבי שמואל בר נחמני: **ניבעי** רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא שובעא - לחיי הוא.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף טו

צבור שהיו להם ב' צרות אין מבקשים רחמים אלא על אחת מהם, דכתיב: נצומה ונבקשה מאלהינו על זאת (עזרא ח, כג) ואומרים: אע"פ שיש בלבנו צרות רבות, על צרה פלונית באנו להתפלל; ואם יש להם צרת רעב וצרת דבר, מבקשים רחמים על הרעב משום **דכי יהיב רחמנא שובעא, לחיי יהיב**.

ציון להלכה

דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב - לחיים ולא למתים, דאינו מביא שובעא כדי להמית בני אדם, אלא כדי שיחיו (רש"י).

סימן ג

אמר להו רבי זירא: **נקבליה** עילוון, ולכי בטיל שמדא - ליתביה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעא סעיף ג

עיר שהקיפוח כותים, וכן יחיד הנרדף מפני אנסין או מפני לסטים או מפני רוח רעה, אינם רשאים להתענות, שלא לשבר כחם; אלא יקבלו עליהם להתענות כך וכך תעניות לכשינצלו; וכן אם גזרו גזרה וגזרו שלא להתענות עליו, **יקבלו עליהם להתענות** כך וכך תעניות כשיעבור הגזירה.

ציון להלכה

יקבלו עליהם להתענות - הקבלה נחשבת כתענית, וכשתבטל הגזירה יקיימו את התענית (רש"י).

יקבלו עליהם להתענות - יחיד או צבור שארעה להם סבה המונעתם מלעשות מצוה או מעשה שמחויבים לעשותו יהיו מתכונים להיות מחשבתם נקייה לעשות אותו כל זמן שיהיה בידם לעשותו כגון אם הוא עני ואי אפשר לו לעשות צדקה יהא מחשבתו מתעוררת בעצמו תמיד על ענין הצדקה ותועלתה ושיעשה כראוי לו ממנה כל זמן שיהיה בידו ספק לעשות וכל כיוצא בזה ותהא בכך שכר מחשבתו שמור לו כמעשה (בית הבחירה למאירי).

סימן ד

תנו רבנן: הנכנס למוד את גרנו אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידנו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן רל סעיף ב

הנכנס למוד את גרנו, אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשלח ברכה בכרי הזה; התחיל למוד, אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה; מדד ואח"כ בירך הרי זה תפלת שוא, שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי (פ"י דנעלם ואינו נראה) מן העין.

ציון להלכה

הרי זה תפלת שוא - מדד ואחר כך ביקש רחמים הרי זו תפלת שוא, וכל הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא (רמב"ם).

ילקוט יוסף - סימן רל, רלא - ברכות פרטיות, וכוונה לשם שמים

א. המתפלל על מה שעבר, כגון שנכנס לעיר ושמע קול צווחה, ואמר יהי רצון שלא יהיה קול זה בתוך ביתי, או שהיתה אשתו מעוברת אחר ארבעים יום לעיבורה, ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר, הרי זה תפלת שוא. אלא יתפלל אדם על העתיד לבוא, ויתן הודאה על לשעבר. כגון הנכנס לעיר גדולה אומר, יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתכניסני לכרך זה לשלום, והנכנס בשלום אומר, מודה אני לפניך ה' אלוקינו שהכנסתני לכרך זה בשלום. ביקש לצאת אומר, יהי רצון וכו' שתוציאני מכרך זה לשלום. [שולחן ערוך סימן רל סעיף א'].
ב. מי שאשתו צריכה ללדת, יתפלל עליה שתלד לחיים טובים ולשלום, ויהיה זרע של קיימא, ועוסק במצוות ובמעשים טובים.

סימן א

משנה - בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר: **בשבעה** בו.

סימן ב

תניא, חנניה אומר: **ובגולה** עד ששים בתקופה.

סימן ג

אמר רב פפא: **הלכתא**, יום ששים כלאחר ששים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיז סעיף א

ברכת השנים, צריך לומר בה בימות הגשמים: ותן טל ומטר, ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת תשרי, ויום התקופה הוא בכלל הס' הגה"מ פ"ב), **ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון**, ושואלין עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול.

ציון להלכה

ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון - לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות ולכן היא זקוקה יותר לגשמים מה שאין כן בבבל. ובכל ארצות הגולה הולכים לפי בבל (ט"ז).

ילקוט יוסף סימן קיז - דיני שאלת טל ומטר

א. בארץ ישראל שואלים את הגשמים בברכת השנים לומר "ותן טל ומטר לברכה", החל מליל שבעה בחשון, בתפלת ערבית, עד המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ועד בכלל. ואף על פי שהיה ראוי להתחיל לשאול טל ומטר תיכף ומיד אחר החג, כדרך שמזכירים "משיב הרוח ומוריד הגשם" החל מתפלת מוסף של שמיני עצרת, והלאה, מכל מקום תיקנו חז"ל לעכב שאלת טל ומטר עד שיעברו חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיספיקו עולי רגלים להגיע למחוז חפצם, ולא יעצרום הגשם, ושיערו אז שדרוש חמשה עשר יום כדי להגיע (בתנאי התחבורה של הימים ההם) מירושלים לנהר פרת, גבול מדינת בבל, ששם היה היישוב המרוחק ביותר מירושלים. ואף לאחר חורבן בית המקדש היו עדיין כאלה שמתאספים מכל התפוצות לעלות לרגל, ובפרט ליד הכותל המערבי שלא זזה שכינה משם, ומפני תקנת עולים אלה איחרו את השאלה של טל ומטר לשבעה חשון. [שארית יוסף חלק ג עמוד צח. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה א, עמוד עו].

ד. במה דברים אמורים בארץ ישראל שהיא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים, וזקוקים תושביה לגשמים מרובים. ולכן מקדימים לשאול טל ומטר החל מליל ז' בחשון, אבל בחוץ לארץ כגון בבל ומצרים וסביבותיהם שאינם צריכים לגשמים כל כך, אין שואלים טל ומטר אלא עד יום הששים אחר תקופת תשרי. ויום התקופה מכלל הששים יום. ומתחילים לשאול בתפלת ערבית של יום הששים. וחיילי הצבא ותיירים ושאר בני אדם שנקלעו לסיני או לגולן או לדרום לבנון, שהאקלים שלהם דומה לשל ארץ ישראל, שואלים טל ומטר בליל ז' בחשון, שאין הדבר תלוי בקדושת הארץ, אלא הכל לפי צורך הגשמים לארץ ההיא. ובפרט במקומות הסמוכים לארץ ישראל. וכן כתבו האחרונים, שבמקומות שמזג האויר והאקלים שלהם דומה לשל ארץ ישראל, כגון מדברות סיני ואל עריש והגולן ודמשק וסביבותיה שואלים טל ומטר בז' בחשון, כתושבי ארץ ישראל, כי מזג האויר שלהם דומה לשל ארץ ישראל. [שארית יוסף חלק ג עמוד צט. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ד, עמוד פא].

ילקוט יוסף סימן קיז - דיני שאלת טל ומטר

יט. במקומות שבין סוכות לפסח הם ימות החמה שלהם, והגשמים מזיקים לתבואה ולחקלאות, או לבריאות בני אדם, אין להם לשאול טל ומטר כלל בימים אלה. וכן בהזכרה לא יאמרו "משיב הרוח ומוריד הגשם", אלא מוריד הטל, כיון שהגשמים סימן קללה להם באותו זמן. [שארית יוסף חלק ג' עמוד קה. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה יט, עמוד ק'].

כ. במדינות שהאקלים ומזג האויר שלהם הוא להיפך מהאקלים ומזג האויר שלנו, שהחורף שלהם הוא מפסח עד סוכות, והקיץ שלהם הוא מסוכות ועד פסח, כגון מדינת בראזיל ואוסטרליה, יש אומרים שלא ישאלו טל ומטר בברכת השנים כלל, לא בקיץ ולא בחורף שלהם, אלא שבימות הגשמים שלהם דהיינו בין פסח לסוכות ישאלו טל ומטר בשומע תפלה, ובהזכרה לעולם יאמרו מוריד הטל. והשליח צבור אף הוא ישאל טל ומטר ב"שומע תפלה" בימות הגשמים שלהם. ולדינא נראה, שבזמן הזה שהגשמים להם היא לסימן ברכה, יש להם לשאול טל ומטר בברך עלינו החל מיום ששים לתקופה, עד ערב פסח, כמנהג אחינו שבחוץ לארץ. ורק לענין הזכרת הגשם נראה שעדיף להמשיך במנהגם הקודם להזכיר מוריד הטל לעולם. [שארית יוסף חלק ג' עמוד קה. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה כ, עמוד קא].

סימן ד

משנה - הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים - התחילו היחידים מתענין שלש תעניות.

סימן ה

הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים - בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף א

סדר תעניות שמתענין בארץ ישראל על הגשמים כך הוא: הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות שלשה תעניות ב' וה' ובי, וכל התלמידים ראויים לכך; ודין תעניות אלו כדין תענית יחיד.
* ציון להלכה דף י: סימן א'

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ב

הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלשה תעניות על הצבור ב' וחמישי ובי, וכל העם נכנסים לבתי כנסיות ומתפללים וזועקים ומתחננים, כדרך שעושים בכל התעניות.
* ציון להלכה דף יג: סימן ה'

סימן ו

תנינא: אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי - שלא להפקיע את השערים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעב סעיף א

אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה ביום חמישי, שלא להפקיע (פ"י שלא לייקר השער) שערים; ואפילו במקום שאין לחוש לכך.
* ציון להלכה דף טו: סימן ט'

סימן ז

תניא נמי הכי: כשהתחילו היחידים להתענות - מתענין שני וחמישי ושני, ומפסיקין בראשי חדשים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ז

כשמתענים על הגשמים ועברו י"ג תעניות אלו ולא נענו, ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה (אא"כ כותלו נוטה ליפול) (טור), וממעטין באירוסין ונישואין אלא

אם לא קיים מצות פריה ורביה, וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו; ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום אלא כנוזפין וכמנודים למקום, ועם הארץ שנתן להם שלום משיבין לו בשפה רפה וכובד ראש; ותלמידי חכמים לבדם חוזרים ומתענים שני וחמישי ושני עד שיצא ניסן של תקופה; ומותרין לאכול בלילה, ובמלאכה ובשאר הדברים, ומפסיקים בראש חדש חנוכה ופורים; יצא ניסן של תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת מזל השור, אין מתענין עוד שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן קללה, הואיל ולא ירדו כל עיקר בתחלת השנה.

* ציון להלכה דף יד: סימן ה'

סימן א

תנו רבנן : אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד אלא : כל תלמידי חכמים יחידים.

סימן ב

רבי יוסי אומר : עושה, וזכור לטוב.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף א

סדר תעניות שמתענין בארץ ישראל על הגשמים כך הוא : הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות שלשה תעניות ב' וה' וב', וכל התלמידים ראויים לכך ; ודין תעניות אלו כדין תענית יחיד.

ציון להלכה

וכל התלמידים ראויים לכך - כיון שהתענית היא צער לו, אין הוא נחשב בעיני הבריות כגס רוח וגאותן (רש"י).

סימן ג

תנו רבנן : מי שהיה מתענה על הצרה ועברה, על החולה ונתרפא - הרי זה מתענה ומשלים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסט סעיף א

יחיד המתענה על צרה, ועברה, או על חולה, ונתרפא או מת, צריך להשלים כל התעניות שקיבל עליו ; אבל צבור שמתענין על שום דבר, ונענו קודם חצות, לא ישלימו ; ואם תלמידי חכמים ורוב צבור רוצים להשלים, אין היחיד רשאי להפריש עצמו מהם.

* ציון להלכה דף יט. סימן י'

סימן ד

ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין - הרי זה מתענה עמהן.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעז סעיף ב

ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין, יתענה עמהם אפילו דעתו לחזור ; ומיהו כיון שלא קבל עליו תענית, אם יצא מן העיר חוץ לתחום מותר לאכול ואינו צריך להשלים. הגה : ודוקא שבא לשם ביום התענית, אבל אם בא לשם מבעוד יום צריך לקבל עליו התענית וצריך להשלימו (טור).

ציון להלכה

יתענה עמהם - כדי שלא יראה כחתן בין האבלים (מאירי).

סימן ה

ממקום שמתענין למקום שאין מתענין - הרי זה מתענה ומשלים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעז סעיף א

ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין, ודעתו לחזור, **צריך להתענות** כל תעניות שקבלו עליהם.

ציון להלכה

צריך להתענות - כמו ששינינו במסכת פסחים, היוצא ממקום למקום נותנים עליו את כל חומרות המקום שיצא משם (רש"י).

סימן ו

שכח ואכל ושתה - אל יתראה בפני הצבור, ואל ינהיג עידונין בעצמו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעז סעיף ג

שכח ואכל, **אל יתראה בפניהם** כאלו אכל ואל ינהג עידונין בעצמו לומר: הואיל ואכלתי מעט אוכל הרבה (ואפילו שלא בפניהם אסור לנהוג עידונין בעצמו) (מרדכי פ"ק דתענית).

ציון להלכה

אל יתראה בפניהם – מפני שהוא שבע, ונראה כחתן בין אבליים ויתקנאו בו (רש"י).

סימן א

אמר רב יהודה אמר רב: כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה.

סימן ב

אמר ריש לקיש: אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקע"ד סעיף ד

מצוה להרעיב אדם עצמו בשנת רעבון ואסור לשמש בו מטתו, חוץ מליל טבילה; ולחשוכי בנים (פירוש ולמנועי בנים) מותר (וע"ל סימן ר"מ סעיף י"ב).

ציון להלכה

ואסור לשמש בו מיטתו - מפני שצריך האדם לנהוג צער בעצמו (משנה ברורה).

סימן ג

תנו רבנן: בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם, ומניחין לו ידיהן על ראשו, ואומרים: פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקע"ד סעיף ה

כל הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמתו; וכל המצטער עמהם, זוכה ורואה בנחמתו.

ציון להלכה

הפורש מן הצבור - נראה שהכוונה במי שיש לו שלום ורואה בצרת אחרים, שאומר מה לי לצרות אחרים כיון שיש לי שמחה וששון הרוג בקר וגוי ולפי שהיה לו לחוש שגם עליו יעבור כוס פורענות אומר כי מחר נמות מהר ולא יראה בצרה ועל כן ישמח עכשיו גם כשיש צרה לאחרים ואמר שזו מדה בינונית שמתכפר במיתה (מהרש"א חידושי אגדות מסכת תענית).

הפורש מן הצבור - בזמן שהצבור שרויין בצער לא יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי. פירוש אע"פ שאין לו חלק בצרתם, ואם עשה כן עליו הכתוב אומר והנה ששון ושמחה. פירוש שלא היו מצירין בצרת אחיהם אלא אומרים דיה לצרה בשעתה (חידושי הריטב"א).

המצטער עמהם - מצוה להרעיב אדם את עצמו בשנת רעבון כדי להשתתף בצרת הציבור וכן בכל צרה מצוה להשתתף עם הציבור (ערוך השולחן).

סימן א

הא - דמצי לצעורי נפשיה, הא - דלא מצי לצעורי נפשיה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעא סעיף א

היושב בתענית, אם יכול לסבול התענית **נקרא קדוש**; ואם לאו, כגון שאינו בריא וחזק, נקרא חוטא.

ציון להלכה

נקרא קדוש - שמתוך כך מתמרקין עונותיו בשביל שמתענה (רש"י)

סימן ב

ואמר רבי ירמיה בר אבא: **אין** תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסח סעיף ו

אין תענית צבור בבבל ליאסר במלאכה ולהפסיק מבעוד יום, אלא תשעה באב בלבד; הילכך יחיד שקבל עליו תענית, לא חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו, ומותר בכולן; ומכל מקום לכתחלה טוב לומר בשעת קבלת תענית: הריני בתענית יחיד לפניך מחר.

* **ציון להלכה יב: סימן א'**

סימן ג

אמר רבי ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש: **אין** תלמיד חכם רשאי לישב בתענית, מפני שממעט במלאכת שמים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעא סעיף ב

תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית, מפני שממעט במלאכת שמים, אלא אם כן כשהצבור מתענים שלא יפרוש עצמו מהם; ומלמדי תינוקות דינם כת"ח.

ציון להלכה

שממעט במלאכת שמים - חלש הוא, ואינו יכול ללמוד (רש"י).

סימן ד

אמר רבי זעירא אמר רב הונא: **יחיד** שקיבל עליו תענית, אפילו אכל ושתה כל הלילה - למחר הוא מתפלל תפילת תענית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסב סעיף ז

קיבל עליו תענית בתפלת המנחה, אף על פי שהוא אוכל ושותה בלילה, לא הפסיד כלום; וכן אם קבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים או יותר, זה אחר זה, להתענות בימים ויאכל בלילות, אע"פ שהוא אוכל כל הלילה לא הפסיד כלום, דהוי קבלה לכולם אע"פ שלא קיבל כל אחד ואחד במנחה שלפניו. הגה: ואם קבל להתענות שני ימים רצופין מותר לאכול בלילה שביניהם, אם לא פירש בהדיא אף על הלילה (מרדכי פ"ק דתענית), ואז מתפלל כל יום במנחה, עננו (פסקי מהרא"י סימן ק"פ).

ציון להלכה

לא הפסיד כלום - כיוון שלא נחשב זה להפסק משום שעצם חיוב התענית אינו אלא לכל היום (משנה ברורה).

סימן ה

לן בתעניתו אינו מתפלל של תענית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסב סעיף ט

קבל עליו להתענות למחר, והתענה, ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות, אע"פ שלן בתעניתו שלא אכל בלילה והתענה כל היום השני, אינו תענית, מפני שלא קבלו עליו מבע"י.

ציון להלכה

אינו תענית - אינו מתפלל תפילת תענית מפני שאמירת עננו בתפילה אינה תלויה בעינוי אלא בקבלת התענית (חידושי הריטב"א).

סימן ו

אמרו ליה, הלכתא: מתענין לשעות, ומתפללין תפלת תענית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסב סעיף י

מתענה אדם תענית שעות והוא שלא יאכל כל היום. כיצד, (הרי) שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות או עד ט' שעות, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום, ה"ז מתענה אותם שעות ומתפלל בהם עננו שהרי קבל עליו התענית קודם שעות התענית. ויש אומרים שגם זה תענית שעות צריך שיקבלנו עליו מאתמול; והיכי משכחת לה, כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום, וכשהגיע לחצי היום נמלך וגמרו, או שקבל עליו

להתענות למחר מחצי היום ואילך, ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי היום ראשון, הרי זה תענית שעות.
* ציון להלכה דף יב. סימן א'

סימן ז

והלכתא: קנקנין של נכרים לאחר שנים עשר חדש מותרין.

שולחן ערוך יורה דעה סימן קלה סעיף טז

כל הכלים שישנן י"ב חדש, שרי, שבוודאי **כלה כל לחלוחית יין** שבהם ואפילו נתן לתוכם מים תוך י"ב חדש, אין בכך כלום.

ציון להלכה

י"ב חודש - הולך טעם יין נסך (רש"י).

כלה כל לחלוחית יין - שבליעתם בצונן וכן נ"ל עיקר והרי ביין הקילו בעצם הפרי גם כן כמו בחרצנים וזגים שמותרים לאחר י"ב חדש כמו שכתב בשולחן ערוך סימן קכ"ג (ערוך השולחן יורה דעה סימן קכב סעיף ד).

ילקוט יוסף סימן קכא - דיני הכשר כלים

כלים יקרים העשויים פורצליין (פרפורי), כגון צלחות וכוסות, שנשתמשו בהם באיסור, ועברו יותר משנים עשר חודש שלא נשתמשו בהם כלל, ויש הפסד מרובה לזורקם, מותר להשתמש בהם אחר מעת לעת, דחשיב כדיעבד. ומכל מקום לרווחא דמילתא יש לעשות להם הגעלה ג' פעמים, ולהשתמש בהם בהיתר. [יביע אומר חלק ז' חלק יורה דעה סימן י', ושם דן בבעל תשובה אשר בהיותו רחוק מתורת ה' השתמשו בביתו במערכת כלים אחת לבשר וגם לחלב, ואת הבשר לא הכשירוהו כדת, באופן שהכלים נאסרו, וכשזכה לחזור בתשובה, קנה כלים חדשים להשתמש בהם כדת, ונשארו אצלו כלים רבים יקרים העשויים פורצליין (פרפורי), ובעיקר צלחות וכוסות, שנשתמשו בהם באיסור, ועברו יותר משנים עשר חודש שלא נשתמשו בהם כלל, ושם האריך בדברי החכם צבי וסיעתו דס"ל שאחר ששהו הכלים י"ב חודש, כלה הטעם הבלוע בהם, והוי כעפרא בעלמא, ומותר להשתמש בהם, והאחרונים השיגו עליו מתשובת הרשב"א דס"ל דלא מהני ישון י"ב חודש אלא בקנקנים שהיו בהם יין נסך, שאחר י"ב חודש כלה הלחלוחית שבהם, משא"כ בשאר איסורים. אולם מדברי הרמב"ן והרא"ה מוכח דפליגי, וס"ל להקל בזה גם בשאר איסורים, ומכיון דהוי פלוגתא דרבנותא דרבנן, ספקא דרבנן לקולא, ובצירוף שהצלחות והכוסות אינם אלא כלי שני, וגם בצירוף דעת האומרים שכל שיש הפסד מרובה בדבר, כגון כלי חרס שנשתמשו בהם באיסור, מותר להשתמש בהם אחר מעת לעת, דהוי כדיעבד].

סימן א

הא דאמרת מתענין לשעות - והוא שלא טעם כלום עד הערב.

סימן ב

אמר ליה אביי: הא תענית מעלייתא היא! - לא צריכא דאימלך אימלוכי.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסב סעיף י

מתענה אדם תענית שעות והוא שלא יאכל כל היום. כיצד, (הרי) שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות או עד ט' שעות, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום, ה"ז מתענה אותם שעות ומתפלל בהם עננו **שהרי קבל עליו התענית קודם שעות התענית**. ויש אומרים שגם זה תענית שעות צריך שיקבלנו עליו מאתמול; והיכי משכחת לה, כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום, וכשהגיע לחצי היום נמלך וגמרו, או שקבל עליו להתענות למחר מחצי היום ואילך, ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי היום ראשון, **הרי זה תענית שעות**.

ציון להלכה

שהרי קיבל עליו התענית קודם שעות התענית - ולא דמי למה שנתבאר דאם לא קבל בתפלת המנחה אינו תענית אפילו קבלו בלילה וכי גרע קבלה בלילה מקבלה למחר אחר חצות דוודאי גרע משום דכל מין תענית צריך לקבלו קודם הזמן שיחול עליו התענית ולכן אם רצונו להתענות כל היום צריך לקבל עליו התענית קודם שיחול היום וחלות היום הוא מתחלת הלילה ואע"פ שאוכל בלילה מ"מ כיון דתענית זה נחשב תענית ליום והיום הולך אחר הלילה לפיכך צריך לקבלו קודם הלילה ובתענית שעות צריך לקבלו קודם שחלו השעות של התענית ולכן כשעלה על דעתו להתענות שעות כך וכך וקבלם קודם השעות הוה שפיר קבלה אך התנאי לזה שלא יאכל גם מקודם מפני סיבה בעלמא כמ"ש דאל"כ איך נקרא זה תענית והרי לא התענה (ערוך השולחן).

הרי זה תענית שעות - בתחלת היום שלא טעם לא היה לשם תענית אלא שאירע לו כן לאיזה ענין, ואח"כ נמלך להשלים שאר היום בתענית, מהו דתימא כיון שאין עינויו לשם מצוה יום גמור של י"ב שעות בלבד לא חשיב האי קבלת מצוה יום גמור אלא שעות ולא ליחול עליה תענית, קמ"ל דחייל מכיון שלא טעם כלום מקודם והוא מתענה שאר היום נפשו (חידושי הריטב"א).

סימן ג

ואמר רב חסדא: כל תענית שלא שקעה עליו חמה - לא שמיה תענית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסב סעיף א

כל התענית שלא שקעה עליו חמה, דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים (דהיינו שיראו ג' כוכבים בינונים או שהלבנה זורחת בכח ותאיר על הארץ) (הגהות אשירי פ"ק דתענית והגהות מיימוני פ"א), אינו תענית; ואם דעתו לאכול קודם לכן, אינו מתפלל עננו. הגה: מיהו נוהגין להתפלל עננו אע"פ שאין משלימין עד צאת הכוכבים, וכן דעת מקצת רבوتא (תה"ד סימן קנ"ז); ונראה לי דדוקא ביחיד דאומר עננו בשומע תפלה, דבלאו הכי יכול להוסיף כמו שנתבאר לעיל סי' קי"ט, אבל ש"צ לא יאמר עננו אא"כ משלימין, וכן נוהגין.

ציון להלכה

ג' כוכבים - דשנים עדיין הוי בין השמשות (משנה ברורה).
 בינונים - אבל גדולים לא מהני דהם נראין אף ביום (משנה ברורה).

סימן ד

ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו, מפני שיום טוב שלנו הוא.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה ט

ומהו קרבן העצים, זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים להביא עצים למערכה, ויום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו מקריבין עולות נדבה וזהו קרבן העצים והיה להם כמו יו"ט, ואסורין בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהג.

סימן ה

אמר שמואל: כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום - לאו שמיה תענית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסב סעיף ה

כל תענית שלא קבלו עליו היחיד **מבעוד יום**, אינו תענית. הגה: להתפלל עננו ולא לענין אם חייב תענית סתם והתענה כך לא יצא ידי נדרו (מרדכי והגהות מיימוני פ"א); מיהו יש אומרים דמתפלל עננו (מרדכי בשם ר"י), וכן נראה לי לנהוג בתענית יחיד. ולכולי עלמא, המתענה תענית חלום מתפלל עננו, אע"פ שלא קבלו עליו מאתמול.

ציון להלכה

מבעוד יום - פסוק ביואל "קדשו צום" הרי שצריך ליחד את התענית מראש (רי"ף).

ילקוט יוסף יורה דעה סימן רג-רלט - הלכות נדרים ושבועות

טו. יחיד שרוצה לקבל תענית עליו, צריך שיקבל התענית מבעוד יום, ולכתחלה יקבלנה בסוף תפלת מנחה, ואם שכח אז לקבל התענית, יכול לקבלו אפילו אחר שקיעת החמה בתוך שיעור שלשת רבעי מיל, דהיינו בתוך שלש עשרה דקות וחצי, שאז יש ספק ספיקא שנחשב עדיין ליום.

סימן ו

ושמואל אמר: **בתפלת המנחה**.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסב סעיף ו

אימתי מקבלו, **בתפלת המנחה** אומר **בשומע תפלה** או אחר שסיים תפלתו, קודם שיעקור רגליו: הריני בתענית יחיד מחר יהי רצון שתהא תפילתי ביום תעניתי מקובלת; ואם לא הוציא בפיו, אם הרהר בלבו שהוא מקבל תענית למחר, הוי קבלה, והוא שיהרהר כן בשעת תפלת המנחה. הגה: וטוב יותר לקבלו אחר תפלה מבשעת תפלה, כדי שלא להפסיק תפלתו (המגיד והגהות מיימוני כל בו ובי"ו).

ציון להלכה

בתפילת מנחה - שצריך שתהיה הקבלה סמוך לזמן התחלת התענית (משנה ברורה).

בשומע תפילה - כיון שמותר לשאול צרכיו בשומע תפילה, וכין שמסיים "יהי רצון וגו'" לא יחשב הפסק והוא בכלל שאלת צרכיו (משנה ברורה).

סימן ז

תנו רבנן: עד מתי אוכל ושותה - **עד** שיעלה עמוד השחר, דברי רבי.

סימן ח

אמר רבא: **לא** שנו אלא כשלא ישן, אבל ישן - אינו אוכל.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסד סעיף א

כל תענית שאוכלים בו בלילה, בין צבור בין יחיד, הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר, והוא שלא ישן (שינת קבע) (טור), אבל **אם ישן** (שינת קבע) אינו חוזר ואוכל ולא שותה, אא"כ התנה לאכול או לשתות. הגה: ויש אומרים דבשתייה אין צריך תנאי, דמסתמא דעתו של אדם לשתיה אחר השינה, והוי כאילו התנה (טור ומרדכי והגהות מיימוני והגהות אשירי).

ציון להלכה

אם ישן - כיון שהשינה היא הפסקה ושוב אינו אוכל (רש"י).

ילקוט יוסף יורה דעה סימן רג-רלט - הלכות נדרים ושבועות

יד. בתענית צבור שהוא מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, וכן יחיד שקיבל עליו תענית מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, שמותר לו לאכול ולשתות בלילה שלפני התענית כל זמן שהוא ער, עד שעת עלות השחר, מכל מקום אם ישן שינת קבע, והתעורר, אסור לו לאכול ולשתות אף על פי שהוא עדיין לילה, אלא אם כן עשה תנאי לפני השינה, שאם יקום קודם עלות השחר יהיה רשאי לאכול ולשתות כרצונו, שאז כיון שהתנה הרי לא הסיח דעתו מאכילה ושתיה, ורשאי לאכול או לשתות קודם עלות השחר. ולדעת הזוהר הקדוש ורבתינו המקובלים, אסור לאדם לאכול בקומו משנתו, אפילו אם בא לאכול קודם עלות השחר, ורק לשתות מים, או קפה, או תה, מותר לו. ולפי זה המתענה בערב ראש השנה אסור לו לאכול קודם עלות השחר, ואין מועיל לזה שום תנאי. ונכון להחמיר בכל השנה שלא לאכול בקומו משנתו קודם עלות השחר. ואם נוהג להתענות בערב ראש השנה, והתענית קשה לו ביותר אם לא יאכל קודם עלות השחר, ולכן רוצה לבטל מנהגו לגמרי, או לנהוג קולא בדבר, מוטב שיעשה התרה על מנהגו להתענות בערב ראש השנה, שהרי אין תענית זו אלא משנת חכמים ומנהג בעלמא. [ילקוט יוסף מועדים (עמוד כ)]. ילקו"י תפלה כרך א' (מהדורת תשס"ד עמ' קכח). הליכות עולם ח"ב עמוד רכג].

סימן א

אמר רבה בר רב שילא: לימא הכי: **למחר** אהא לפניך בתענית יחיד.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסח סעיף ו

אין תענית צבור בבבל ליאסר במלאכה ולהפסיק מבעוד יום, אלא תשעה באב בלבד; הילכך יחיד שקבל עליו תענית, לא חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו, ומותר בכולן; ומכל מקום לכתחלה טוב לומר בשעת קבלת תענית: הריני בתענית יחיד לפניך מחר.

ציון להלכה

אין תענית צבור בבבל - פירוש שהיה להם הרבה גשמים (תוספות).
אין תענית צבור בבבל - וכתב הרמב"ן ז"ל שהטעם מפני שאין נשיא בחוץ לארץ וגזרתן גזרת הדיוטות והרי הן כיחידים ואין יכולת בידם להשוות תעניותיהן לתענית ציבור (מגיד משנה הלכות תעניות פרק ג הלכה יא).

סימן ב

אמר רב יהודה אמר רב: **לוה** אדם תעניתו ופורע.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסח סעיף ב

הנודר לצום עשרה ימים באיזה יום שירצה, והיה מתענה ביום אחד מהם והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול (או שמצטער) (טור), הרי זה לוח ופורע יום אחר, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר; אבל אם לא קבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד, אלא במנחה קבל עליו להתענות למחר, מקרי תענית זה ואינו יכול ללוותו. הגה: וכ"ש יום זה ממש, כגון שאמר בתחלת נדרו: אתענה יום פלוני, או אתענה ב' וה' כל השנה, או כדומה לזה (ת"ה סימן רע"ה וכל בו); **וכן אם היה תענית חלום**, אינו יכול ללוותו. הגה: וכ"ש שאינו יכול ללוות ולפרוע תענית צבור (ת"ה סימן קנ"ו /קנ"ח/ וכל בו ורבינו ירוחם); מיהו תענית שני וחמישי ושני שנוהגים להתענות אחר פסח וסוכות, או אפילו בעשרת ימי תשובה, ואירע בהם ברית מילה, מצוה לאכול וא"צ התרה, כי לא נהגו להתענות בכהאי גוונא; ודוקא כשאוכלים שם, אבל אם שולחים לו לביתו, אין לו לאכול. ואם קבל עליו התענית במנחה, צריך להתענות (הגהות מיימוני פ"א). יש אומרים שאם מצטער הרבה בתעניתו יכול לפדותו בממון, והוא הדין באונס אחר (הרא"ש כ"ש הראב"ד ורבי ירוחם נ"ה ח"א); ונראה דוקא בקבל עליו התענית בעלמא, אבל אם קבלו דרך נדר, צריך לקיים נדרו.

סימן ג

ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: **יפה** תענית לחלום כאש לנעורת.

שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ סעיף ב

יפה תענית לבטל חלום רע, כאש לנעורת. הגה: ודוקא בו ביום, ואפי' בשבת, ועיין לקמן סימן רפ"ח.

ציון להלכה

תענית - אבל דוקא כשעושה תשובה עמו כי התענית מועיל כמו קרבן לחטא מה קרבן אינו מועיל בלי תשובה שנאמר זבח רשעים תועבה אף תענית חלום וכו' (משנה ברורה).

תענית - הטעם לענין שאמרנו כי הערה הוא מן השמים שעשה נסתרות והיה צריך לנדות, או היו נגלות, או שעשה עבירות חמורות שהוא נזוף לשמים, ומתוך שיטרח בכל זה יפשפש במעשיו, ואותן חכמים יורוהו דרכי התשובה, ולפיכך כל שרואה חלום שמפחידו ראוי לו להתענות ולחזור בתשובה (חידושי הריטב"א).

ילקוט יוסף סימן רכ - הטבת חלום ותעניתו

א. הרואה חלום רע שצריך להתענות, זהו דוקא כשנפשו עגומה עליו ביותר, ויודע שאם יתענה ויפשפש במעשיו ימצא מנוח ומרגוע לנפשו, אבל מאן דלא קפיד לא קפדין בהדיה, שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ובפרט תלמידי חכמים שתורתם אומנותם שראוי להם להמנע מלהרבות בתעניות וסיגופים, כדי שהתענית לא תפריע להם בלימודם. ולכן בעלי תשובה המבקשים תיקון על עוונם, בדרך כלל יש להורות להם להרבות בלימוד התורה וקיום המצוות, ולהעדיף לימוד תורה על פני סיגופים ותעניות שיש בהם כדי לבטלם מלימוד תורה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקצא].

ג. אף על פי שבכל תענית יחיד אם המתענה לא קיבל עליו התענית מבעוד יום, אינה תענית, מכל מקום בתענית חלום יפה תענית בו ביום לבטל החלום כאש לנעורת, ולכן יתענה בו ביום. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקצא]

סימן ד

ואמר רב חסדא: **ובו ביום**.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסח סעיף ב

הנודר לצום עשרה ימים באיזה יום שירצה, והיה מתענה ביום אחד מהם והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול (או שמצטער) (טור), הרי זה לוח ופורע יום אחר, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר; אבל אם לא קבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד, אלא במנחה קבל עליו להתענות למחר, מקרי

תענית זה ואינו יכול ללוותו. הגה: וכ"ש יום זה ממש, כגון שאמר בתחלת נדרו: אתענה יום פלוני, או אתענה ב' וה' כל השנה, או כדומה לזה (ת"ה סימן רע"ה וכל בו); **וכן אם היה תענית חלום, אינו יכול ללוותו.** הגה: וכ"ש שאינו יכול ללוות ולפרוע תענית צבור (ת"ה סימן קנ"ו /קנ"ח/ וכל בו ורבינו ירוחם); מיהו תענית שני וחמישי ושני שנוהגים להתענות אחר פסח וסוכות, או אפילו בעשרת ימי תשובה, ואירע בהם ברית מילה, מצוה לאכול וא"צ התרה, כי לא נהגו להתענות בכהאי גוונא; ודוקא כשאוכלים שם, אבל אם שולחים לו לביתו, אין לו לאכול. ואם קבל עליו התענית במנחה, צריך להתענות (הגהות מיימוני פ"א). יש אומרים שאם מצטער הרבה בתעניתו יכול לפדותו בממון, והוא הדין באונס אחר (הרא"ש כשם הראב"ד ורבי ירוחם נ"ה ח"א); ונראה דוקא בקבל עליו התענית בעלמא, אבל אם קבלו דרך נדר, צריך לקיים נדרו.

סימן ה

ואמר רב יוסף: **ואפילו בשבת.**

סימן ו

מאי תקנתיה? - **ליתב תעניתא לתעניתא.**

שולחן ערוך אורח חיים סימן רפח סעיף ד

מותר להתענות בו תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו. **וצריך להתענות ביום ראשון,** כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת. ואם תשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים, לא יתענה ביום א' ויתענה אח"כ. הגה: וכ"ש אם היה ביום א' חנוכה או ר"ח או פורים או יו"ט אפילו יו"ט שני של גליות שאין להתענות עד אח"כ. וי"א מי שישן שינת צהרים וחלם לו חלום רע, יתענה מחצי היום עד חצי הלילה ואז יבדיל, וביום הראשון יתענה כאילו התענה כל יום השבת (מ"כ).

ציון להלכה

וצריך להתענות ביום ראשון - כתב הר' אלחנן הנודר להתענות בשבת או בר"ח חנוכה ופורים צריך למיתב תענית לתעניתו כדאמר במסכת ראש השנה אמר להם צאו והתענו על מה שהתעניתם וזה היה בחנוכה ובשוגג ואין נראה לחלק בין שוגג לתענית חלום מצאתי (הגהות מיימוניות).
וצריך להתענות ביום ראשון - שאם ירצה לבלי להשגיח בהחלום הרשות בידו, ורוב חלומות הבל הם, כמו שאמר קהלת: "כי ברוב חלומות והבלים וגו'", אלא שרצונו לחוש להחלום. ומי יאמר שיש בו ממש, ואולי ביטל עונג שבת בחינם, ולכן צריך תענית לתעניתו (ערוך השולחן).
מותר להתענות - יכולה שבת שתרחם כשנוהג צער ועינני בעצמו כשאחרים אוכלים ומתענגים, ואל תתמה שידחה מצות עונג שבת מפני דברי החלום, שזו היא עונג של שבת במקום הזה, שאילו היה אוכל היה מצטער על גזר דינו

ועכשיו רוחו נוחה ומתענגת בתענית, ובמסכת ברכות (ל"א ב') אמרו כל היושב בתענית [בשבת] קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה (חידושי הריטב"א).

ילקוט יוסף סימן רפח - דין תענית בשבת

א. הרואה חלום רע בליל שבת, אין לו להתענות תענית חלום בשבת, אפילו אם החלום הוא אחד משלשה חלומות רעים שהוזכרו בפרק הרואה ובשלחן ערוך (סי' רפח), אלא יקדיש את יום השבת שהוא ללימוד תורה, ולקריאת תהלים כפי כחו. וימנע משיחת חולין, ונרצה לו לכפר עליו. ואם לבו דוח עליו ביותר, ונפשו עגומה מאד, ומצטער צער גדול, מותר לו להתענות בשבת, וכל היום ישב בבית הכנסת ויעסוק בתורה כפי כחו, כדי שייקרע רוע גזר דינו. [ובפרט אם יודע בעצמו שחלומותיו מתקיימים]. ויאמר עננו בסוף אלהי נצור. והוא הדין בכל זה גם ביום טוב, אף על פי שביום טוב יש בו גם מצות שמחה. ומכל מקום אין המתענה בשבת מברך הגפן בקידוש של יום, אחר שאינו שותה, ועוד שאין קידוש אלא במקום סעודה. וצריך להתענות ביום ראשון כדי לכפר על מה שביטל עונג שבת, ושב ורפא לו. ואם קשה לו להתענות ביום ראשון, יתענה אחר כך. [ילקו"י שבת א עמ' שפ]

סימן ז

משנה - **עברו** אלו ולא נענו - בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ג

עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עוד ג' תעניות על הצבור ב' וחמישי וב', ובאלו מפסיקין מלאכול מבעוד יום, ואסורים בהם בעשיית מלאכה ביום אבל לא בלילה, ואסורים ברחיצת כל הגוף בחמין, לפיכך נועלין את המרחצאות; אבל פניו ידיו ורגליו בחמין, וכל גופו בצונן, מותר. ואסורים בסיכה אלא אם כן הוא להעביר את הזוהמא, ואסורים בהם בתשמיש המטה וכן אסור בנעילת הסנדל בעיר, ומתפללין בבתי כנסיות ומתחננים כבשאר תעניות.

* **ציון להלכה דף טו: סימן י'**

סימן ח

עברו אלו ולא נענו - בית דין גוזרין עליהן עוד שבע, שהן שלוש עשרה תעניות על הצבור.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ד

עברו אלו (ולא נענו), ב"ד גוזרין עוד שבע תעניות על הצבור שני וחמישי ושני

וחמישי ושני וחמישי ושני, וכל מה שאסור בשלשה שלפני אלו אסור אף באלו, ויתירין אלו שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפים בהם, ומתפללין ברחוב העיר, ומורידין זקן להוכיחם, ומוסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת המנחה, ונועלים את החנויות ובשני לעת ערב פותחין מעט (אותן החנויות המוכרות אכילה ושתייה) (ב"י בשם רש"י) כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה, ובחמישי פותחין כל היום חנויות המוכרות מאכל, מפני כבוד השבת; ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונועל אחד; ואם יש לחנות אצטבא לפניו, פותח כדרכו בחמישי, ואינו חושש.

* **ציון להלכה דף טו: סימן י'**

סימן ט

עברו אלו ולא נענו - ממעטין במשא ומתן, בבנין, ובנטיעה, באירוסין, ובנישואין, ובשאילת שלום בין אדם לחבירו, כבני אדם הנזופין למקום.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ז

כשמתענים על הגשמים ועברו י"ג תעניות אלו ולא נענו, ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה (אא"כ כותלו נוטה ליפול) (טור), וממעטין באירוסין ונישואין אלא אם לא קיים מצות פריה ורביה, וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו; ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום אלא כנוזפין וכמנודים למקום, ועם הארץ שנתן להם שלום משיבין לו בשפה רפה וכובד ראש; ותלמידי חכמים לבדם חוזרים ומתענים שני וחמישי ושני עד שיצא ניסן של תקופה; ומותרין לאכול בלילה, ובמלאכה ובשאר הדברים, ומפסיקים בראש חדש חנוכה ופורים; יצא ניסן של תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת מזל השור, אין מתענין עוד שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן קללה, הואיל ולא ירדו כל עיקר בתחלת השנה.

* **ציון להלכה דף יד: סימן ו'**

סימן י

היכי עבדי? - אמר אב"י: מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא, מכאן ואילך רבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרותא, מכאן ואילך בעינן רחמי.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף טז

בכל יום תענית שגוזרים על הצבור מפני הצרות, ב"ד והזקנים יושבים בבית הכנסת ובודקים על מעשה אנשי העיר מאחר תפלת שחרית עד חצי היום, ומסירין המכשולים של עבירות, ומזהירין ודורשין וחוקרים על בעלי חמס

ועבירות, ומפרישין אותן; ועל בעלי זרוע, ומשפילין אותם; וכיוצא בדברים אלו; ומחצי היום ולערב, רביע היום קורין בתורה ומפטירין בנביא, ורביע היום האחרון מתפללין מנחה ומתריעים ומתודין וזועקים כפי כחם.

ציון להלכה

ב"ד והזקנים - כמו שכתוב קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים וכמו שכתוב בגמרא שם (ביאור הגר"א).
ומסירין המכשולים של עבירות - כמו שכתוב הלא זה צום אבחריהו פתח חרצובות רשע התר כו' (ביאור הגר"א).

סימן א

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: כל שהוא משום אבל, כגון **תשעה באב** ואבל אסור בין בחמין בין בצונן.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנז סעיף ז

רחיצה אסורה בט' באב, בין בחמין בין בצונן; אפילו להושיט אצבעו במים, אסור.

ציון להלכה

רחיצה אסורה בט' באב - כמו שאמר ר' אלעזר (פסחים נ"ד ב') אסור לאדם שיושיט אצבעו במים בט' באב כדרך שאסור ביוה"כ (חידושי הריטב"א).

ילקוט יוסף סימן תקנז - דברים האסורים בתשעה באב

ד. רחיצה אסורה בתשעה באב בין בחמין בין בצונן, ואפילו להושיט אצבעו במים אסור. ובשחרית נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו בלבד, ולאחר שניגבם ועדיין לחות קצת מעבירם על עיניו. ואם היה לכלוך על גבי עיניו ודרכו לרחצם במים, רוחץ ומעבירו ואינו חושש. [ילקוט יוסף מועדים הלכות תשעה באב].

ה. מי שהיו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה, מותר לרוחץ להעביר הלכלוך, ולא יטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך. [ילקוט יוסף מועדים שם].

ו. כהן שנוטל ידיו לברכת כהנים, נוטל עד סוף הפרק כמו בשאר ימות השנה, שכל שאינו מכויין להנאת רחיצה מותר. אבל היוצא לשירותים נוטל עד קשרי אצבעותיו, שדי בזה. אלא אם כן ידיו היו מלוכלכות שאז נוטל ידיו כדי להעביר הלכלוך. [ילקוט יוסף מועדים].

ז. נשים המבשלות ומדיחות הירקות במים, אף על פי שידיהם נוגעות במים אין לחוש על זה כלל. וסיכה אינה אסורה אלא של תענוג.

סימן ב

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: כל שהוא משום אבל, כגון **תשעה באב** ואבל אסור בין בחמין בין בצונן.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפא סעיף א

רחיצה כיצד, אסור לרוחץ כל גופו, אפילו בצונן; אבל פניו ורגליו, בחמין, אסור; בצונן, מותר. ואם היה מלוכלך מטיט וצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש. הגה: וכל זה מדינא אינו אסור רק שבעה, אבל אח"כ מותר ברחיצה, אלא שנהגו האידנא לאסור (כל רחיצה כל ל' יום (מהר"מ הלכות שמחות ובהגמ"י פ"ז מהל' יו"ט ופ"י דהל' אבל);

ואפילו לחוף הראש אסור (לקמן סי' ש"צ ובא"ז); ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי ותיקין (א"ז בשם רשב"א).

* **ציון להלכה דף יג. סימן ח'**

סימן ג

כל שהוא משום תענוג, כגון תענית צבור - בחמין אסור, בצונן מותר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ג

עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עוד ג' תעניות על הצבור ב' וחמישי וב', ובאלו מפסיקין מלאכול מבעוד יום, ואסורים בהם בעשיית מלאכה ביום אבל לא בלילה, ואסורים ברחיצת כל הגוף בחמין, לפיכך נועלין את המרחצאות; אבל פניו ידיו ורגליו בחמין, וכל גופו בצונן, מותר. ואסורים בסיכה אלא אם כן הוא להעביר את הזוהמא, ואסורים בהם בתשמיש המטה וכן אסור בנעילת הסנדל בעיר, ומתפללין בבתי כנסיות ומתחננים כבשאר תעניות.

* **ציון להלכה דף טו: סימן י'**

סימן ד

כל חייבי טבילות טובלין כדרכן, בין בתשעה באב בין ביום הכפורים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנד סעיף ח

טבילה של מצוה בזמנה, מותרת; אבל בזמן הזה אין טבילה בזמנה, הילכך לא תטבול בו; וכן נהגו.

סימן ה

תא שמע: **כשאמרו אסור במלאכה** - לא אמרו אלא ביום, אבל בלילה - מותר.

סימן ו

וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל - לא אמרו אלא בעיר, אבל בדרך - מותר.

סימן ז

וכשאמרו אסור ברחיצה - לא אמרו אלא כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו מותר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ג

עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עוד ג' תעניות על הצבור ב' וחמישי וב',

ובאלו מפסיקין מלאכול מבעוד יום, ואסורים בהם בעשיית מלאכה ביום אבל לא בלילה, ואסורים ברחיצת כל הגוף בחמין, לפיכך נועלין את המרחצאות; אבל פניו ידיו ורגליו בחמין, וכל גופו בצונן, מותר. ואסורים בסיכה אלא אם כן הוא להעביר את הזוהמא, ואסורים בהם בתשמיש המטה וכן אסור בנעילת הסנדל בעיר, ומתפללין בבתי כנסיות ומתחננים כבשאר תעניות.

* ציון להלכה דף טו: סימן י'

סימן ח

והאמר רב ששת: אבל אסור להושיט אצבעו בחמין! אלא לאו בצונן.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפא סעיף א

רחיצה כיצד, אסור לרחוץ כל גופו, אפילו בצונן; אבל פניו ורגליו, בחמין, אסור; בצונן, מותר. ואם היה מלוכלך מטיט וצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש. הגה: וכל זה מדינא אינו אסור רק שבעה, אבל אח"כ מותר ברחיצה, אלא שנהגו האידנא לאסור (כל רחיצה כל לי יום (מהר"מ הלכות שמחות ובהגמ"י פי"ז מהלי יו"ט ופי"ז דהלי אבל); ואפילו לחוף הראש אסור (לקמן סי' ש"צ ובא"ז); ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי ותיקין (א"ז בשם רשב"א).

ציון להלכה

אסור לרחוץ כל גופו - אבל אסור ברחיצה, דכתיב (שמואל ב' י"ד) אל תסוכי שמן, ורחיצה בכלל סיכה. (תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף טו.)

סימן ט

דתניא: **תכפוהו** אבליו בזה אחר זה, הכביד שערו - מיקל בתער.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שצ סעיף ג

כל אותם שאמרו מותר לגלח בחול המועד, אם אירעו אחד מאלו קודם האבילות, ונכנס מיד תוך האבל, אסור לגלח. אבל אם אירעו אחד מאלו, ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, מגלח כדרכו, בין בתער בין במספרים, ואפילו תוך שבעה. ואדם אחד שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מיקל שערו בתער אבל לא במספרים. (ובלבד שיעשונו בצינעא) (בי"י בשם הרמב"ן).

* ציון להלכה דף יג. סימן כ'

סימן י

ומכבס כסותו במים.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפט סעיף א

אבל אסור לכבס כסותו כל שבעת הימים, אפילו במים לבד; ולאחר שבעה, מותר. וכשם שאסור לכבס, כך אסור ללבוש המכובסים קודם לכן. (ואחר ז' שרי, והעולם נהגו בו איסור (כדעת ריב"א וסייעתו). ונוהגין שאדם אחר לובשם תחלה, ואח"כ לובשם האבל, והמנהג עיקר (טור בשם סמ"ק וכ"כ המרדכי ה"א וכל בו). וכן נוהגין במדינות אלו לאחר שבעה; ואם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך) (כל בו וסמ"ק). וא"צ לומר שאסור ללבוש חדשים. וגם הסדינים והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכובסין. וכן מטפחות הידים, אע"פ שמותר לכבסן במועד; וכן כל אותן ששינו שמותר לכבסן במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים והמנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר והבא ממדינת הים שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח, אסורים בימי אבלו, שאם אירעו אחד מהם, קודם האבלות ונכנס מיד לתוך האבלות, אסור לכבס אלא אם כן אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, אז מותר לכבס אף בנתר וחול ואפילו תוך שבעה, ובלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו. ואחר שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מכבס במים אבל לא בנתר ואהל.

* ציון להלכה דף יג: סימן א'

סימן ב

מר רב חסדא: בתער - אבל לא במספרים.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שצ סעיף ג

כל אותם שאמרו מותר לגלח בחול המועד, אם אירעו אחד מאלו קודם האבלות, ונכנס מיד תוך האבל, אסור לגלח. אבל אם אירעו אחד מאלו, ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, מגלח כדרכו, בין בתער בין במספרים, ואפילו תוך שבעה. ואדם אחד שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מיקל שערו **בתער אבל לא במספרים**. (ובלבד שיעשנו בצינעא) (ב"י בשם הרמב"ן).

ציון להלכה

בתער אבל לא במספרים - ומספר ממנו קצת בשינוי בתער ובסכין דבזה א"א לגלח כהוגן בחיתוכם אבל לא במספרים שלא יגלח בו כהוגן [עיי' ב"ח] רק יזהר לעשות זה בצינעא (ערוך השולחן).

סימן ל

במים - ולא בנתר ולא בחול.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפט סעיף א

אבל אסור לכבס כסותו כל שבעת הימים, אפילו במים לבד; ולאחר שבעה, מותר. וכשם שאסור לכבס, כך אסור ללבוש המכובסים קודם לכן. (ואחר ז' שרי, והעולם נהגו בו איסור (כדעת ריב"א וסייעתו). ונוהגין שאדם אחר לובשם תחלה, ואח"כ לובשם האבל, והמנהג עיקר (טור בשם סמ"ק וכ"כ המרדכי ה"א וכל בו). וכן נוהגין במדינות אלו לאחר שבעה; ואם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך) (כל בו וסמ"ק). וא"צ לומר שאסור ללבוש חדשים. וגם הסדינים והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכובסין. וכן מטפחות הידים, אע"פ שמותר לכבסן במועד; וכן כל אותן ששינו שמותר לכבסן במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים והמנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר והבא ממדינת הים שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח, אסורים בימי אבלו, שאם אירעו אחד מהם, קודם האבלות ונכנס מיד לתוך האבלות, אסור לכבס אלא אם כן אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, אז מותר לכבס אף בנתר וחול ואפילו תוך שבעה, ובלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו. ואחר שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מכבס במים אבל לא בנתר ואהל.

* ציון להלכה דף יג: סימן א'

סימן א

אמר רב חסדא, זאת אומרת: **אבל** אסור בתכבוסת כל שבעה.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפ סעיף א

אלו דברים שהאבל אסור בהם: במלאכה, ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה, ואסור בשאלת שלום ובכביסה, וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה, כל שבעה, ואסור להניח תפילין ביום הראשון, ואסור בגיהוץ ובתספורת ושמחה ואיחוי קרע כל ל' יום (וכל דברי אבלות נוהגין בין ביום בין בלילה) (בתשובת הרשב"א סימן תמ"ו).

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפט סעיף א

אבל אסור לכבס כסותו כל שבעת הימים, אפילו במים לבד; ולאחר שבעה, מותר. וכשם שאסור לכבס, כך אסור ללבוש המכובסים קודם לכן. (ואחר ז' שרי, והעולם נהגו בו איסור (כדעת ריב"א וסייעתו). ונוהגין שאדם אחר לובשם תחלה, ואח"כ לובשם האבל, והמנהג עיקר (טור בשם סמ"ק וכ"כ המרדכי ה"א וכל בו). וכן נוהגין במדינות אלו לאחר שבעה; ואם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך) (כל בו וסמ"ק). וא"צ לומר שאסור ללבוש חדשים. וגם הסדינים והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכובסין. וכן מטפחות הידים, אע"פ שמותר לכבסן במועד; וכן כל אותן ששנינו שמותר לכבסן במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים והמנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר והבא ממדינת הים שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח, אסורים בימי אבלו, שאם אירעו אחד מהם, קודם האבלות ונכנס מיד לתוך האבלות, אסור לכבס אלא אם כן אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, אז מותר לכבס אף בנתר וחול ואפילו תוך שבעה, ובלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו. ואחר שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מכבס במים אבל לא בנתר ואהל.

ציון להלכה

אבל אסור לכבס - אבל אסור בתכבוסת, דכתיב (שמואל ב' י"ד) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת. (תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף טו.)

ילקוט יוסף סימן יז - איסור כיבוס בשבעת ימי האבל

א. אבל אסור לכבס את בגדיו כל שבעה, אפילו במים לבד. ואין חילוק בזה בין אם מכבס ביד לבין אם מכבס במכונת כביסה, או בניקוי יבש. ואפילו אם מכבס לצורך אחר שבעה, אסור לכבס בימי השבעה. ואפילו אחרים אסור

להם לכבס בגדיו. ובכלל האיסור הוא גם הבגדים העשויים לספוג את הזיעה. [כגרביים, ולבנים]. [ילקו"י אבלות מהדור' תשס"ד סי' יז עמ' שנה]

ג. אם הבגד שהאבל לבוש בו נתלכלך מעט בכתם, מותר לשפשף במגבת לחה את מקום הכתם בלבד. [ילקו"י אבלות מהדורת תשס"ד סימן יז סעיף ג עמוד שנה]

ד. כשם שאסור לאבלים לכבס, כך אסור להם ללבוש בגדים המכובסים מקודם לאבלות, ואין צריך לומר שאסור להם ללבוש בגד חדש. ואמנם בגד של מצוה כגון טלית מכובסת, מותר לאבל ללבוש אפילו תוך שבעה. וכן בגד של שינה [פיג'מה] שנתלכלך, מותר לאבל להחליפו וללבוש בגד שינה מכובס. [ילקו"י אבלות מהדורת תשס"ד סימן יז סעיף ד עמוד שנו]

ה. אסור להחליף את הסדין והמצעים כל שבעה. וכן אסור לו לכבסן. ואבל השוהה בימי השבעה בבית מלון, יש לו להודיע להנהלת בית המלון שלא יחליפו לו את המצעים בימי השבעה. ואם עברו והחליפו את המצעים שעל מטתו, מותר לו להשתמש בהם על ידי שיניחם על גבי קרקע כדי שיתלכלכו מעט. [ילקו"י אבלות מהדורת תשס"ד סימן יז ס"ה עמוד שנו]

ו. אסור לאבל תוך שבעה לכבס מטפחות הידים והאף והשלחן, אף על פי שמותר לכבסם בחול המועד אסורים בימי אבלו. אלא שלכבוד שבת מותר לפרוס מפה מכובסת, ויש שכתבו שהוא הדין במטפחות הידים. [ילקו"י אבלות סי' יז עמ' שנו. יביע אומר ח"ז סי' מג אות ז]

ז. גם בימי הקיץ החמים, אין לאבל תוך שבעה להחליף את בגדיו מפני הזיעה, ורק אם יש בדבר משום כבוד הבריות, וכגון שיש ריח רע וכדו', ובפרט בערים הסמוכים לים, ששם הלחות גבוהה והזיעה מרובה, יתן את הלבנים או הגרביים לאחר [שאינו אבל] שילבשם כשעה אחת, ואחר כך יהיה מותר לאבל עצמו ללבושם. ואם אין שם אחר שילבש את הלבנים או הגרביים כשעה, והחום כבד מאד, והלבנים של האבל מלאים זיעה, ויש שם כבוד הבריות, מותר לאבל להעביר ממחטה לחה על גופו, כדי לנקות את הזיעה מעל גופו. או שירחץ מקום הזיעה בלבד במים צוננים, אך בכל אופן אין להקל לאבל להתרחץ בימי השבעה גם גופו, גם לא במים צוננים. [ילקוט יוסף אבלות מהדורת תשס"ד סי' יז עמ' שנו. ועיין בילקוט יוסף ריש סימן יח]

סימן ב

והלכתא : אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין ובין בצונן כל שבעה.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפא סעיף א

רחיצה כיצד, אסור לרחוץ כל גופו, אפילו בצונן; אבל פניו ידיו ורגליו, בחמין, אסור; בצונן, מותר. ואם היה מלוכלך מטיט וצואה, רוחץ כדרכו ואינו

חושש. הגה: וכל זה מדינא אינו אסור רק שבעה, אבל אח"כ מותר ברחיצה, אלא שנהגו האידנא לאסור (כל רחיצה כל ל' יום (מהר"מ הלכות שמחות ובהגמ"י פי"ז מהל' יו"ט ופי"ז דהל' אבל); ואפילו לחוף הראש אסור (לקמן סי' ש"צ ובא"ז); ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי ותיקין (א"ז בשם רשב"א).

* **ציון להלכה דף יג. סימן ח'**

סימן ג

אבל לסוך - אפילו כל שהוא אסור.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שפא סעיף ב

סיכה כיצד, אסור לסוך אפילו כל שהוא, אם מכוין לתענוג, אבל אם הוא להעביר הזוהמא מותר; וא"צ לומר משום רפואה, כגון שיש לו חטטין בראשו.

ציון להלכה

להעביר הזוהמא מותר - וכן אמרינן בירושלמי דאבל שרי ברחיצה שאינה של תענוג כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתון שאלון לר' יוסי אמר לון יסחא אפילו אין בו סכנה לכן לחוף ראשו נמי מותר אי קשיא ליה ערבוביתא דרישא וכן אמרו ביוה"כ מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש (הגהות מיימוניות הלכות אבל פרק ה הלכה ד).

סימן ד

אלא אמר רב יצחק: בשומע תפלה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסה סעיף א

יחיד אומר עננו בשומע תפלה, בין יחיד שקיבל עליו תענית בין יחיד המתפלל עם הצבור בת"צ; וכן שליח צבור שמסדר תפלתו בלחש, כיחיד דמי ובשומע תפלה. הגה: ואומרו קודם כי אתה שומע וכו', ולא יחתום בעונה בעת צרה, אלא כשמגיע לבכל עת צרה וצוקה יסיים כי אתה שומע תפלה וכולי (ב"י בשם תוספות); ולא ישנה ממטבע הברכה. אפילו כשמתענה יחיד, יאמר: עננו בצום תעניתנו וכו'. (רשב"א סימן נ"ה /כ"ה/).

ציון להלכה

בין יחיד המתפלל עם הצבור - שרק לשליח צבור קבעו ברכה לעצמו בין גואל לרופא ולא ליחידים (משנה ברורה).

ילקוט יוסף סימן תקנז - נחם ועננו בתפלות ט' באב

ג. יחיד המתענה עם הצבור בתשעה באב, אומר "עננו" בשומע תפלה בכל התפלות, בערבית שחרית ומנחה, וכן המנהג פשוט בכל קהלות ספרד, אך מנהג אשכנז שהשליח צבור אומר עננו בשחרית ומנחה, והיחיד במנחה בלבד. ומי שטעה ולא אמר עננו, אינו חוזר, ונכון שיאמר עננו בסיום תפלתו אחרי אלהי נצור. והיחיד שאומר עננו בשומע תפלה, חותם לאחר עננו כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך אתה ה' שומע תפלה, ולא כמו שנדפס באיזה סידורים החתימה ליחיד "ברוך וכו' העונה לעמו ישראל בעת צרה". ורק שליח צבור האומר עננו בין גואל לרופא, חותם בחתימה זו. [שו"ת יחיה דעת חלק ג' סימן מא].

סימן ה

בשלש תעניות ראשונות, **דליכא** עשרים וארבע.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ב

הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין **שלשה תעניות** על הצבור ב' וחמישי וב', וכל העם נכנסים לבתי כנסיות ומתפללים וזועקים **ומתחננים**, כדרך שעושים בכל התעניות.

ציון להלכה

שלשה תעניות - ועדיין אינם כתענית ציבור להפסיק מבעוד יום לפי שאין מטריחין על הציבור כל כך ועדיין יש תקנה להתבואות אם ירדו גשמים מכאן ולהבא (ערוך השולחן).
ומתחננים - ונראה דבכלל זה הקריאה בויחל כמו בשאר תענית (ט"ז).

סימן ו

ואי בעית אימא: **באמצעייתא** נמי לא מצלי עשרים וארבע.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ג

עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עוד ג' תעניות על הצבור ב' וחמישי וב', ובאלו מפסיקין מלאכול מבעוד יום, ואסורים בהם בעשיית מלאכה ביום אבל לא בלילה, ואסורים ברחיצת כל הגוף בחמין, לפיכך נועלין את המרחצאות; אבל פניו ידיו ורגליו בחמין, וכל גופו בצונן, מותר. ואסורים בסיכה אלא אם כן הוא להעביר את הזוהמא, ואסורים בהם בתשמיש המטה וכן אסור בנעילת הסנדל בעיר, ומתפללין בבתי כנסיות ומתחננים כבשאר תעניות.

* ציון להלכה דף טו: סימן י'

סימן א

אמר רב אשי: נקוט אמצעייתא בידך.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ה

עוברות ומיניקות מתענות, אבל לא בג' ראשונות ולא בז' אחרונות; ומיהו לא יאכלו אלא כדי קיום הולד (ואסור להן להחמיר ולהתענות) (תשב"ץ סימן תכ"ח).

ציון להלכה

אבל לא וכו' - דבג' ראשונות לא תקיף רוגזי כולי האי ואחרונות כיון דשבעה נינהו לא מצי עוברות ומניקות למיקם בהו. וקשה יתענו על כל פנים ג' תענית וצ"ל כיון דאי אפשר להתענות כולם אין מחוייבים להתענות כלל (משנה ברורה).
אבל לא וכו' - לא בשלוש ראשונות מפני שהם קלים עדיין, ולא בשבע אחרונות משום דאי אפשר להטיל עליהם כל כך תעניות, אחרי שהתענו כבר שלוש תעניות (ערוך שולחן).

סימן ב

במאי מתריעין? רב יהודה אמר: בשופרות.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ד

עברו אלו (ולא נענו), ב"ד גוזרין עוד שבע תעניות על הצבור שני וחמישי ושני וחמישי ושני וחמישי ושני, וכל מה שאסור בשלשה שלפני אלו אסור אף באלו, ויתירין אלו שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפים בהם, ומתפללין ברחוב העיר, ומורידין זקן להוכיחם, ומוסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת המנחה, ונועלים את החנויות ובשני לעת ערב פותחין מעט (אותן החנויות המוכרות אכילה ושתיה) (בי"י בשם רש"י) כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה, ובחמישי פותחין כל היום חנויות המוכרות מאכל, מפני כבוד השבת; ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונועל אחד; ואם יש לחנות אצטבא לפניו, פותח כדרכו בחמישי, ואינו חושש.

* ציון להלכה דף טו: סימן י'

סימן ג

והתניא: ושאר כל מיני פורענויות המתרגשות, כגון חיכוך, חגב, זבוב.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ה

וכן מתענין על החולאים. כיצד, הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אסכרה (פירוש חולי סוגר הגרון מענין ויסכרו מעינות תהום) (בראשית ז, ב) או

חרחור וכיוצא בהם, והיו מתים מאותו חולי, הרי זה צרת צבור וגוזרין עליה תענית ומתריעין. וכן חכוך לח הרי הוא כשחין פורת, ואם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין עליו; אבל חכוך יבש, צועקים עליו בלבד. הגה: ובאלו חולאים אינן צריכין שימותו בשלשה ימים זה אחר זה, כמו בדבר שהוא בא מכח שינוי אויר, אלא מתענים ומתריעים על אלו החללים מיד (בית יוסף).

* ציון להלכה דף יט: סימן ב'

סימן ד

והתניא: ושאר כל מיני פורענויות המתרגשות, כגון חיכוך, חגב, זבוב.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ט

וכן על הארבה והחסיל, אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל, ואפילו אינו משחית יבול הארץ, מתענין ומתריעין עליהם, ועל הגובאי (פירוש מין ארבה) בכל שהוא; אבל על החגב אין מתענין עליו ולא מתריעין, אלא זועקין בלבד; ועכשיו שאין אנו מכירין מינים הללו, על כולם מתריעין.

* ציון להלכה דף כב. סימן א'

סימן ה

והתניא: ושאר כל מיני פורענויות המתרגשות, כגון חיכוך, חגב, זבוב.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ז

בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות, הואיל והם מקום גדודי חיה, אם עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה (פירוש מטה קטנה מענין הנה ערשו ערש ברזל (דברים ג, יא)) הרי זו משולחת, ואם לא הגיע למדה זו אינה משולחת שאלו בני אדם שסכנו בעצמם ובאו למקום החיות; אבל שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששולחו והזיקו, כגון שלוח נחשים ועקרבים שמזיקים ואינם ממיתים, ואין צריך לומר צרעים ויתושין והדומה להם, אין מתענים עליהם ולא מתריעין.

* ציון להלכה דף כב. סימן ב'

סימן ו

דתניא: על אלו מתריעין בשבת: על עיר שהקיפוה גייס או נהר, ועל ספינה המטורפת בים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף יג

עיר שהקיפה אנסין או נהר, וספינה המטורפת בים, אפילו על יחיד הנרדף מפני אנסין או ליסטים, או רוח רעה או חולה שאר חולי שיש בו סכנת היום

(ולברך החולה בשבת ע"ל ס"י רפ"ה), זועקים ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין, אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם ולהצילם.
* ציון להלכה דף יט. סימן ח'

סימן א

אבל לשאר מיני פורענויות מתענין והולכין עד שיענו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף א

כשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך היו מתענים על שאר הצרות; כגון כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל, או ליטול מהם מס, או ליקח מידם ארץ, או לגזור עליהם צרה אפילו במצוה קלה, הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירוחמו; וכל הערים שסביבותיהם מתענים אבל אין מתריעין, אא"כ תקעו להתקבץ לעזרתם; ואפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם, שאין להם מלחמה עמהם אלא על כותים אחרים, ועוברים על מקום ישראל מתענין ומתריעין.

* ציון להלכה דף כב. סימן ז'

סימן ב

שלח להו: כיחידים דמיתו, ובשומע תפלה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיז סעיף ב

יחידים הצריכים למטר בימות החמה, אין שואלין אותו בברכת השנים, אלא בשומע תפלה, ואפי' עיר גדולה כנינוה או ארץ אחת כולה כמו ספרד בכללה, או אשכנז בכללה, כיחידים דמו בשומע תפלה; ומיהו אם בארץ אחת כולה הצריכים מטר בימות החמה, טעה בה יחיד ושאל מטר בברכת השנים, (אם רוצה) חוזר ומתפלל בתורת נדבה בלא שאלה בברכת השנים (אבל אינו מחויב לחזור כלל), (ב"י בשם מהר"א והרמב"ן והר"ן סבירי להו כהרא"ש).

ציון להלכה

בשומע תפלה - כיחיד השואל צרכיו בשומע תפלה, דהא דאמרינן שאלה בברכת השנים אפילו ביחיד - משום דזמן צבור הוא, אבל במילתא אחריתי, דהוי ליחיד ולא לצבור, כהכא דבתקופת תמוז לאו זמן שאילת צבור הוא בשומע תפלה הוא דמדכר ליה, ולא בברכת השנים (רש"י).

ילקוט יוסף סימן קיז – דיני שאלת טל ומטר

יח. החל ממוצאי יום טוב הראשון של פסח, אומרים "ברכנו" במקום "ברך עלינו", עד ליל שבעה בחשון. ומי שטעה בימות החמה ואמר "ברך עלינו" ושאל טל ומטר, אם נזכר באמצע הברכה חוזר לראש הברכה, ואם נזכר אחר שאמר ברוך אתה ה' קודם שיסיים מברך השנים, אומר למדני חוקיך, ויחזור לראש הברכה, ואם לא נזכר עד שסיים מברך השנים, או שלא נזכר אלא בברכות שלאחר מכן, חוזר ל"ברכנו", וממשיך ברכות התפלה על הסדר. ואם

לא נזכר עד שאמר פסוק יהיו לרצון (האחרון), חוזר לראש התפלה. לפיכך יחידים הצריכים לגשמים מפסח ועד סוכות, אינם רשאים להזכיר מוריד הגשם, או לשאול טל ומטר בברכת השנים, אלא באמצע שמע קולנו ישאלו טל ומטר, כדין כל יחיד ששואל צרכיו בשומע תפלה. וכן הדין בעיר מסויימת שצריכה גשמים בין פסח לסוכות, אפילו היא גדולה כנינוה, או אפילו מדינה שלימה, או ארץ אחת כולה, כגון ארץ אשכנז בכללה, או ארץ ספרד בכללה, הרי הם כיחידים לענין זה, ושואלים טל ומטר בשומע תפלה. ומכל מקום יחיד שטעה בתפלתו במקומות אלה ושאל טל ומטר בברכת השנים, אין צריך לחזור ולהתפלל, אלא בתורת תנאי של נדבה. אבל אם טעה בהזכרה ואמר "מוריד הגשם" בין פסח לסוכות, אפילו במקומות הצריכים לגשמים צריך לחזור ולהתפלל. [שארית יוסף חלק ג' עמוד קד. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה יח, עמוד צט].

סימן ג

אמר רבי יהודה: **אימתי** - בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתן.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ט

במה דברים אמורים, בארץ ישראל וכל הדומה לה; אבל במקומות שעונת הגשמים שלהם קודם שבעה עשר במרחשון או אחר זמן זה; כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני ומפסיקים בראש חדש חנוכה ופורים ושוהין אח"כ כמו ששה ימים, אם לא ירדו גשמים **בית דין גוזרין י"ג תעניות** על הסדר שאמרנו.

ציון להלכה

בית דין גוזרין י"ג תעניות - ודינם כשאר תעניות של יחידים דאין חומר של תענית ציבור כט"ב וכיוה"כ אלא בא"י ובגלל מטר ובאותם עשר תעניות שהם שלשה האמצעיים ושבעה האחרונים ולא בשביל גזירה אחרת ובח"ל אפילו בשביל מטר לא (ערוך השולחן).

סימן ד

דתניא: **בשני** מטין עד הערב, ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ד

עברו אלו (ולא נענו), ב"ד גוזרין עוד שבע תעניות על הצבור שני וחמישי ושני וחמישי ושני וחמישי ושני, וכל מה שאסור בשלשה שלפני אלו אסור אף

באלו, ויתירין אלו שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפים בהם, ומתפללין ברחוב העיר, ומורידין זקן להוכיחם, ומוסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת המנחה, ונועלים את החנויות ובשני לעת ערב פותחין מעט (אותן החנויות המוכרות אכילה ושתייה) (ב"י בשם רש"י) כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה, ובחמישי פותחין כל היום חנויות המוכרות מאכל, מפני כבוד השבת; ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונועל אחד; ואם יש לחנות אצטבא לפניו, פותח כדרכו בחמישי, ואינו חושש.

*** ציון להלכה דף טו: סימן י'**

סימן ה

תנא: בבנין - בנין של שמחה

סימן ו

תנו רבנן: חברים אין שאילת שלום ביניהן

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ז

כשמתענים על הגשמים ועברו י"ג תעניות אלו ולא נענו, ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה (אא"כ כותלו נוטה ליפול) (טור), וממעטין באירוסין ונישואין אלא אם לא קיים מצות פריה ורביה, וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו; ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום אלא כנזופין וכמנודים למקום, ועם הארץ שנתן להם שלום משיבין לו בשפה רפה וכובד ראש; ותלמידי חכמים לבדם חוזרים ומתענים שני וחמישי ושני עד שיצא ניסן של תקופה; ומותרין לאכול בלילה, ובמלאכה ובשאר הדברים, ומפסיקים בראש חדש חנוכה ופורים; יצא ניסן של תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת מזל השור, אין מתענין עוד שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן קללה, הואיל ולא ירדו כל עיקר בתחלת השנה.

ציון להלכה

וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו - והיינו למעט בכל מאי דאפשר דלבטל לגמרי הוא מן הנמנעות אצל המון בני אדם (ערוך השולחן).
ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום - ויהיו כנזופין למקום שהרי צעקו ולא נענו (ערוך השולחן).

סימן ז

אמר רבי אלעזר: אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קלא סעיף ח

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו כשמתפלל על הצבור, אא"כ הוא בטוח שיענה כיהושע בן נון. הגה: וכן אסור לכל אדם ליפול על פניו בפשוט ידים ורגלים, אפי' אין שם אבן משכית (הגהות אשירי סוף פ' תפלת השחר וריב"ש סי' תי"ב); אבל אם נוטה קצת על צדו, מותר אם אין שם אבן משכית; וכן יעשו ביו"כ, כשנופלין על פניהם, אם יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע, וכן נוהגין (מרדכי).

ציון להלכה

רשאי ליפול על פניו - לבזות עצמו בפני הצבור, שאם לא יענה יחרפוהו, כך שמעתי, אלא אם כן יודעין בו שהוא חשוב כיהושע, שאמר לו הקדוש ברוך הוא: קום לך למה זה אתה נופל על פניך (רש"י).

סימן א

משנה - סדר תעניות כיצד? מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה, ובראש הנשיא, ובראש אב בית דין.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעט סעיף א

בכל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה: מוציאין את התיבה לרחובה של עיר, וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים, ונותנים אפר מקלה (פירוש אפר של דבר שנשרף, לאפוקי עפר בעלמא שגם הוא נקרא אפר) על גבי התיבה ועל גבי ספר תורה, כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם, ואחד מן העם נוטל האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין, במקום הנחת תפילין, כדי שיכלמו וישובו, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו; ואחר כך מעמידים ביניהם זקן חכם, והם יושבים; לא היה שם זקן חכם, מעמידין חכם; לא היה שם לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה ואומר לפניו דברי כיבושים (פירוש דברים שכובשין ומעוררין הלב לתשובה): אחינו, לא שק ולא תענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים; שכן מצינו שלא נאמר באנשי נינוה: וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא: וירא אלהים את מעשיהם (יונה ג, י), ובקבלה הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם (יואל ב, יג), ומוסיף בענינים אלו כפי כחו עד שיכניע לבם וישובו תשובה גמורה; ואחר שגומר זה דברי כיבושים עומדים בתפלה ומעמידים שליח צבור הראוי להתפלל בתענית אלו; ואם היה אותו שאומר דברי כיבושים ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורידין אחר. ומי הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו, איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים, ומטופל ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה, ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים אליו בעל עבירה, אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות, ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך ומרוצה לעם, ויש לו נעימה וקולו ערב; ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפואר; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

* ציון להלכה דף טז: סימן א'

סימן ב

ואומר לפניו עשרים וארבע ברכות: שמונה עשרה שבכל יום, ומוסיף עליהן עוד שש.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ד הלכה ז

ומתחיל להוסיף שש ברכות שהוא מוסיף זו אחר זו, ומתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקדש כפי שהוא רגיל וחותר בכל אחת מהן בחתימות אלו.

סימן א

וכשבא דבר אצל חכמים אמרו: לא היינו נוהגין כן אלא בשער מזרח ובהר הבית.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ד הלכה יז

וכן על כל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור כל שבע הברכות, ונמצאו הכהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין ותוקעין ומריעין שבע פעמים, ואין עושים סדר זה אלא בהר הבית בלבד, וכשהן תוקעין ומריעין שם תוקעין בחצוצרות ובשופר כאחד כמו שאמרנו. השגת הראב"ד: ונמצאו הכהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין. א"א מן התוספתא (תענית פ"א ה"י) אסף את אלה ולא כמו שכתב הוא כתוב בה והתוספתא עצמה משובשת שלא היתה תקיעה עם התרועה ולא תרועה עם התקיעה במקדש ואפשר שהיו שלשתן בגבולין תקיעה תרועה ותקיעה.

סימן ב

וחכמים אומרים: **שלוש** תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתענין כלל.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ג הלכה ב

הגיע ראש חודש כסלו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור שני וחמישי ושני, ומותרין בהן לאכול ולשתות בלילה, ואנשי משמר אין מתענין עמהן מפני שהן עסוקין בעבודה, וכל העם נכנסים לבתי כנסיות ומתפללין וזועקין ומתחננין כדרך שעושין בכל התעניות.

סימן ג

שלוש שניות - אנשי משמר מתענין ולא משלימין, ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ג הלכה ג

עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור שני וחמישי ושני, ובשלוש אלו אוכלין ושותין מבעוד יום כמו שעושין בצום כפור, ואנשי משמר מתענין מקצת היום ולא משלימין, ואנשי בית אב והם העוסקין בעבודה באותו היום לא יהיו מתענים כל עיקר, וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום אם אכל ופסק וגמר שלא לאכול אינו חוזר ואוכל אף על פי שיש שהות ביום.

סימן ד

שבע אחרונות - אנשי משמר מתענין ומשלימין, ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ג הלכה ו

ובשבע תעניות אלו אנשי משמר מתענין ומשלימין, ואנשי בית אב מתענין מקצת היום ולא משלימין, וכל דבר שהוא אסור בשלש אמצעיות אסור באלו השבע האחרונות.

סימן ה

אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים

סימן ו

ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה ו

אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימי שבתן, ואפילו שאר בתי אבות של משמר שאין עבודתן היום, שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב של יום ויצטרכו לאחרים מאנשי משמרתן לסייען, ואנשי בית אב של אותו היום אסורים לשתות בין ביום בין בלילה, שמא ישתה בלילה וישכים לעבודתו ועדיין לא סר יינו מעליו. השגת הראב"ד: ועדיין לא סר יינו מעליו. א"א אינו מן הטעם הזה אלא מפני שהקטרת אימורין כל הלילה.

סימן ז

אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יב

ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבתן כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין אלא מגלחין ורוחצין ומכבסין קודם שיעלו.

סימן ח

אנשי משמר **ואנשי** מעמד אסורין מלספר ומלכבס.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה יא

אנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס כל שבת שלהן, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ומפני מה אסרו עליהם לספר ולכבס כדי שלא יכנסו למעמדם כשהם מנוולין, אלא יספרו ויכבסו מקודם.

סימן ט

אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעב סעיף א

אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה ביום חמישי, **שלא להפקיע** (פ"י שלא לייקר השער) **שערים**; ואפילו במקום שאין לחוש לכך.

ציון להלכה

שלא להפקיע שערים - כשרואים בעלי החנויות שקונים למוצאי יום חמישי מזון לשתי סעודות גדולות, אחת לאחר התענית ואחת לשבת, הם סבורים בטעות שרעב בא לעולם, ושיהיה בקרוב מחסור במזון ולכן מייקרים את המחירים. אבל אם התחילו סדר תעניות ביום שני, כבר התפרסם הדבר והכל יודעים שזה מפני התענית (רש"י).

סימן י

רבי יוסי אומר: **כשם** שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ג

עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עוד ג' תעניות על הצבור ב' וחמישי וב', ובאלו מפסיקין מלאכול מבעוד יום, **ואסורים בהם בעשיית מלאכה** ביום אבל לא בלילה, ואסורים ברחיצת כל הגוף בחמין, לפיכך נועלין את המרחצאות; אבל פניו ידיו ורגליו בחמין, **וכל גופו בצונן, מותר. ואסורים בסיכה** אלא אם כן הוא להעביר את הזוהמא, ואסורים בהם בתשמיש המטה וכן אסור בנעילת הסנדל בעיר, ומתפללין בבתי כנסיות ומתחננים כבשאר תעניות.

ציון להלכה

ואסורים בהם בעשיית מלאכה - בתעניות אלו שצריכין לתת לב למעשים שבידיהם, בהכרח שלא יעשו מלאכה ביום, דאם לא כן יהיו טרודים, ולא יתנו אל לבם לפקח על מעשיהם (ערוך השולחן).
וכל גופו בצונן מותר - וקילא בזה מתשעה באב, מפני שקשה על הציבור להיות שלושה ימים בלא זה (ערוך השולחן).
ואסורים בסיכה - דבסיכה הוי כתשעה באב, מפני שיכולים לעמוד בלא סיכה (ערוך השולחן).

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ד

עברו אלו (ולא נענו), ב"ד גוזרין עוד שבע תעניות על הצבור שני וחמישי ושני וחמישי ושני וחמישי ושני, וכל מה שאסור בשלשה שלפני אלו אסור אף באלו, ויתירין אלו שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפים בהם, ומתפללין ברחוב העיר, ומורידין זקן להוכיחם, ומוסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת המנחה, ונועלים את החנויות ובשני לעת ערב פותחין מעט (אותן החנויות המוכרות אכילה ושתיה) (ב"י בשם רש"י) כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה, ובחמישי פותחין כל היום חנויות המוכרות **מאכל**, מפני כבוד השבת; ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונועל אחד; ואם יש לחנות **אצטבא** לפניו, פותח כדרכו בחמישי, ואינו חושש.

ציון להלכה

מאכל - אבל של שתיה דיכולין לקנותו בערב שבת לא (משנה ברורה).
אצטבא - כסא, דהשתא אין החנות פתוחה לרשות הרבים ואם הוא פתוח אינו נראה כל כך [רש"י] (משנה ברורה).

סימן כ

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים, בחנוכה, ובפורים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעב סעיף ב

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים, או בחנוכה ופורים, או בחולו של מועד; ואם התחילו להתענות על הצרה, אפילו יום אחד, ופגע בהם יום מאלו, מתענין ומשלימין היום בתענית.
*** ציון להלכה דף יח: סימן ג'**

סימן ל

אמר רב פפא: **כי** תנן נמי מתניתין - אשבע אחרונות תנן.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעט סעיף א

בכל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה: מוציאם את התיבה לרחובה של עיר, וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים, ונותנים אפר מקלה (פירוש אפר של דבר שנשרף, לאפוקי עפר בעלמא שגם הוא נקרא אפר) על גבי התיבה ועל גבי ספר תורה, כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם, ואחד מן העם נוטל האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין, במקום הנחת תפילין, כדי שיכלמו וישובו, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו; ואחר כך מעמידים ביניהם זקן חכם, והם יושבים; לא היה שם זקן חכם, מעמידין חכם; לא היה

שם לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה ואומר לפנייהם דברי כיבושים (פירוש דברים שכובשין ומעוררין הלב לתשובה): אחינו, לא שק ולא תענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים; שכן מצינו שלא נאמר באנשי נינוה: וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא: וירא אלהים את מעשיהם (יונה ג, י), ובקבלה הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם (יואל ב, יג), ומוסיף בענינים אלו כפי כחו עד שיכניע לבם וישובו תשובה גמורה; ואחר שגומר זה דברי כיבושים עומדים בתפלה ומעמידים שליח צבור הראוי להתפלל בתענית אלו; ואם היה אותו שאומר דברי כיבושים ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורידין אחר. ומי הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו, איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים, ומטופל ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה, ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים אליו בעל עבירה, אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות, ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך ומרוצה לעם, ויש לו נעימה וקולו ערב; ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפואר; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

* ציון להלכה דף טז: סימן א'

סימן א

והיכא מנח להו? - אמר רבי יצחק: במקום תפילין.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעט סעיף א

בכל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה: מוציאים את התיבה לרחובה של עיר, וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים, ונותנים אפר מקלה (פירוש אפר של דבר שנשרף, לאפוקי עפר בעלמא שגם הוא נקרא אפר) על גבי התיבה ועל גבי ספר תורה, כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם, ואחד מן העם נוטל האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין, במקום הנחת תפילין, כדי שיכלמו וישוּבו, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו; ואחר כך מעמידים ביניהם זקן חכם, והם יושבים; לא היה שם זקן חכם, מעמידין חכם; לא היה שם לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה ואומר לפניהם דברי כיבושים (פירוש דברים שכובשין ומעוררין הלב לתשובה): אחינו, לא שק ולא תענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים; שכן מצינו שלא נאמר באנשי נינוה: וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא: וירא אלהים את מעשיהם (יונה ג, י), ובקבלה הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם (יואל ב, יג), ומוסיף בעניינים אלו כפי כחו עד שיכניע לבם וישוּבו תשובה גמורה; ואחר שגומר זה דברי כיבושים עומדים בתפלה ומעמידים שליח צבור הראוי להתפלל בתענית אלו; ואם היה אותו שאומר דברי כיבושים ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורידין אחר. ומי הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו, איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים, ומטופל ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה, ולא יהיה בבני ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים אליו בעל עבירה, אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות, ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך ומרוצה לעם, ויש לו נעימה וקולו ערב; ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפואר; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

* ציון להלכה דף טז: סימן א'

סימן ב

חד אמר: הרי אנו חשובין לפניך כמתים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעט סעיף ג

שבע תעניות האלו, אחר שמתפללים, יוצאים כל העם לבית הקברות ובוכים ומתחננים שם, כלומר: הרי אתם מתים כאלו, אם לא תשובו מדרככם (ולפי זה אם אין קברי ישראל הולכים על קברי כותים) (גמרא).

ציון להלכה

לבית הקברות - מכאן נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות בט' באב שהרי ט"ב הוי תענית צבור כמו שהיו עושין מפני הגשמים (תוספות).
לבית הקברות - להכניע לבם שהם חשובים כמתים, או כדי שיבקשו המתים עליהם רחמים היו יוצאין שם אחר שהתפללו (חידושי הריטב"א).

סימן ג

אמר אביי: הכי קאמר: **אם** יש זקן והוא חכם - אומר זקן והוא חכם.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעט סעיף א

בכל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה: מוציאים את התיבה לרחובה של עיר, וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים, ונותנים אפר מקלה (פירוש אפר של דבר שנשרף, לאפוקי עפר בעלמא שגם הוא נקרא אפר) על גבי התיבה ועל גבי ספר תורה, כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם, ואחד מן העם נוטל האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין, במקום הנחת תפילין, כדי שיכלמו וישוּבו, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו; ואחר כך מעמידים ביניהם זקן חכם, והם יושבים; לא היה שם זקן חכם, מעמידין חכם; לא היה שם לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה ואומר לפניהם דברי כיבושים (פירוש דברים שכובשין ומעוררין הלב לתשובה): אחינו, לא שק ולא תענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים; שכן מצינו שלא נאמר באנשי נינוה: וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא: וירא אלהים את מעשיהם (יונה ג, י), ובקבלה הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם (יואל ב, יג), ומוסיף בענינים אלו כפי כחו עד שיכניע לבם וישוּבו תשובה גמורה; ואחר שגומר זה דברי כיבושים עומדים בתפלה ומעמידים שליח צבור הראוי להתפלל בתענית אלו; ואם היה אותו שאומר דברי כיבושים ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורידין אחר. ומי הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו, איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים, ומטופל ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה, ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים אליו בעל עבירה, אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות, ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך ומרוצה לעם, ויש לו נעימה וקולו ערב; ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפואר; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

* **ציון להלכה דף טז: סימן א'**

סימן ד

אמר רב אדא בר אהבה: **אדם** שיש בידו עבירה, ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה - לאדם שתופס שרץ בידו, שאפילו טובל בכל מימות שבעולם - לא עלתה לו טבילה.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ג

כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם, וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב.

סימן ה

תנו רבנן: **עמדו** בתפלה, אף על פי שיש שם זקן וחכם - אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעט סעיף א

בכל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה: מוציאים את התיבה לרחובה של עיר, וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים, ונותנים אפר מקלה (פירוש אפר של דבר שנשרף, לאפוקי עפר בעלמא שגם הוא נקרא אפר) על גבי התיבה ועל גבי ספר תורה, כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם, ואחד מן העם נוטל האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין, במקום הנחת תפילין, כדי שיכלמו וישובו, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו; ואחר כך מעמידים ביניהם זקן חכם, והם יושבים; לא היה שם זקן חכם, מעמידין חכם; לא היה שם לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה ואומר לפניהם דברי כיבושים (פירוש דברים שכובשין ומעוררין הלב לתשובה): אחינו, לא שק ולא תענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים; שכן מצינו שלא נאמר באנשי נינוה: וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא: וירא אלהים את מעשיהם (יונה ג, י), ובקבלה הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם (יואל ב, ג), ומוסיף בענינים אלו כפי כחו עד שיכניע לבם וישובו תשובה גמורה; ואחר שגומר זה דברי כיבושים עומדים בתפלה ומעמידים שליח צבור הראוי להתפלל בתענית אלו; ואם היה אותו שאומר דברי כיבושים ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורידין אחר. ומי הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו, איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים, ומטופל ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה, ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים אליו בעל עבירה, אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות, ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך ומרוצה לעם, ויש לו נעימה וקולו ערב; ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפואר; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

* ציון להלכה דף טז: סימן א'

שולחן ערוך אורח חיים סימן נג סעיף ד

ש"ץ, צריך שיהיה הגון. ואיזהו הגון, שיהא ריקן מעבירות; ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו; ושיהיה עניו ומרוצה לעם; ויש לו נעימה; וקולו ערב; ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים.

*** ציון להלכה דף טז: סימן ב' ***

סימן א

אמר רב חסדא: זהו שביתו ריקם מן העבירה.

סימן ב

מר אביי: זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעט סעיף א

בכל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה: מוציאים את התיבה **לרחובה של עיר**, וכל העם מתקבצים ומתכסים **בשקים**, ונותנים אפר מקלה (פירוש אפר של דבר שנשרף, לאפוקי עפר בעלמא שגם הוא נקרא אפר) **על גבי התיבה** ועל גבי ספר תורה, כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם, ואחד מן העם נוטל האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין, במקום הנחת תפילין, כדי שיכלמו וישובו, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו; ואחר כך מעמידים ביניהם זקן חכם, והם יושבים; לא היה שם זקן חכם, מעמידין חכם; לא היה שם לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם **של צורה** ואומר לפניהם דברי כיבושים (פירוש דברים שכובשין ומעוררין הלב לתשובה): אחינו, לא שק ולא תענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים; שכן מצינו שלא נאמר באנשי נינוה: וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא: וירא אלהים את מעשיהם (יונה ג, י), ובקבלה הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם (יואל ב, יג), ומוסיף בענינים אלו כפי כחו עד שיכניע לבם וישובו תשובה גמורה; ואחר שגומר זה דברי כיבושים עומדים בתפלה ומעמידים שליח צבור הראוי להתפלל בתענית אלו; ואם היה אותו שאומר דברי כיבושים ראוי להתפלל, מתפלל; ואם לאו, מורידין אחר. ומי הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו, איש שהוא רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים, ומטופל **ואין לו**, ויש לו יגיעה בשדה, ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים אליו בעל עבירה, אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות, ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך **ומרוצה לעם**, ויש לו נעימה וקולו ערב; ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפואר; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל.

ציון להלכה

לרחובה של עיר - כדי להתבזות בפרהסיא אי נמי משום גלות שגלינו מבית הכנסת וגלות מכפרת עון [גמרא] (משנה ברורה).

בשקים - לומר הרי אנו חשובין לפניך כבהמה וכתב המגן אברהם דנמשל לבהמה שדרך לכסות בהמה בשק ולכן נראה דיכסה למעלה על הבגדים (משנה ברורה).

על גבי התיבה - משום עמו אנכי בצרה, אי נמי בכל צרתם לו צר [גמרא] (משנה ברורה).

של צורה - רש"י ותוספות פירשו בעלי קומה כדי שישמעו דבריו ויקבלו להמריך הלב (משנה ברורה).

ואין לו - שמתוך כך יתפלל בלב שלם (משנה ברורה).

ומרוצה לעם - שיסכימו לתפלתו והצריכו נעימה שימשוך הלב (משנה ברורה).

שולחן ערוך אורח חיים סימן נג סעיף ד

ש"ץ, **צריך** שיהיה הגון. ואיזהו הגון, שיהא ריקן מעבירות; ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו; ושיהיה עניו ומרוצה לעם; ויש לו נעימה; וקולו ערב; ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים.

ציון להלכה

צריך - דכתיב נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ואמרו חז"ל זה שליח ציבור שאינו הגון (משנה ברורה).

ילקוט יוסף סימן נג - מהלכות שליח צבור את מי ממנים לשליח צבור

ד. השליח צבור צריך שיהא הגון, שנאמר, נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, ואמרו חז"ל זה שליח צבור שאינו הגון. [והיינו, שמהפך מדת רחמים למדת הדין, ומעורר סטרא דדינא בשפע]. ואיזהו הגון, שיהיה ביתו ריקן מעבירות [שאינו גזל וחמס בביתו], ושלא יצא עליו שם רע, [ראה להלן לענין בעל תשובה], ושיהיה עניו ומרוצה לקהל, וקולו ערב, ומעביר על מדותיו, ושאינו בו חנופה, ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים. וצריך שיהיה ותרן ביחסיו עם הזולת. [ילקו"י מהדורת תשס"ד, ספר על הלכות פסד"ז, סי' נג הערה ד עמוד רנו. שארית יוסף חלק ב' עמוד כט].

ה. אם אין מוצאים מי שיהיה בו כל המדות האלו, יבחרו הטוב שבצבור שעוסק בתורה ובמעשים טובים. ובן תורה עדיף, דהעוסק בתורה יכול לבקש רחמים להתפלל לפני הקב"ה. ואם נזדמן שליח צבור שהוא בן תורה, ואין לו שלושים שנה, וגם אינו נשוי, ולעומתו יש איש פשוט ונשוי והוא למעלה משלושים שנה, הבן תורה קודם. [ילקו"י מהדורת תשס"ד, ספר על הלכות פסד"ז, סי' נג הערה ה'. עמוד רסג. שארית יוסף חלק ב' עמוד לג].

ו. העיקר לדקדק שלא למנות שליח צבור מי שבניו מתחנכים בבתי ספר חילוניים, או בתי ספר שיש בהם חינוך מעורב, בנים ובנות יחדיו. ומי שמחנך את בניו בבתי ספר כאלה, למרות שהסבירו לו את חומר הענין, אסור לאפשר לו להיות שליח צבור. [אך אם אינו יודע ומבין את חומרת הדבר של חינוך בבתי ספר דתיים שיש שם בנים ובנות יחדיו, והוא עצמו ירא שמים, מותר לו להיות שליח צבור]. ואם היו בניו ברשות עצמם ולא סמוכים על שלחנו, אפילו הם חילוניים, אינם פוסלים

אותו מלהיות שליח צבור אלא אם כן היתה הפשיעה מצדו, כגון שחינכם בבתי ספר חילוניים וכיו"ב. ואם חזר בתשובה על שחינך את בניו במקומות כאלה, מותר לו לשמש כשליח צבור, שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

[ילקו"י ה' פסד"ז, ס"י נג הע"ו. עמ' רסד. שאר"י ח"ב עמ' לד].

ז. הדבר ברור שלא כל הבא ליטול את השם להיות שליח צבור לעבור לפני התיבה יבוא ויטול, אף אם הוא מתכוין לעילוי נשמת הוריו ביום פטירתם. וצריך שיהיו לשליח צבור המעלות שאמרו חכמים, כמבואר בסעיף א'. ובזה"ק (פרשת ויקרא) מבואר, דאם השליח צבור חוטא וכו', ווי לאלו

שסומכים עליו. [ילקו"י מהדורת תשס"ד, ספר על ה' פסד"ז, עמוד רסה. ס"י נג הערה ז].

ח. יש אומרים שמותר למנות כשליח צבור קבוע מי שהוא בעל תשובה, אף שבילדותו יצא עליו שם רע כחילוני ומחלל שבת במזיד, ובעל עבירות. שרק בתעניות צבור אין מעלין לשליח צבור מי שיצא עליו שם רע בילדותו. אבל לא בשאר השנה. וכן נראה דעת הרמב"ם. ויש אומרים שדין זה הוא בכל השנה. וכן משמע מדברי מרן השלחן ערוך. אולם המנהג להקל להעלות בעל תשובה לשליח צבור. [ילקו"י מהדורת תשס"ד, ספר על ה' פסד"ז, ס"י נג הע"ח. עמוד רסז. שאר"י ח"ב עמוד מ].

סימן ג

אמר רב נחמן בר יצחק: מאי שביעית - שביעית לארוכה, כדתניא: **בגואל** ישראל מאריך.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ד הלכה ו

ואומר דברי תחנונים כפי כחו, ואומר ראה (נא) בעניינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו, ומתחנן ואומר בסוף תחנוניו מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה ה' גואל ישראל.

סימן ד

לפי שאין עונין אמן במקדש.

סימן ה

תנו רבנן: **על** הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ד הלכה טו

כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלם היו מתכנסין בהר הבית כנגד שער המזרח ומתפללין כסדר הזה, וכשמגיע שליח צבור לומר מי שענה את אברהם אומר ברוך אתה ה' אלהינו אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך אתה ה' גואל ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר לתוקעים תקעו בני אהרן תקעו, וחוזר המתפלל ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ואחר כך תוקעין הכהנים ומריעין ותוקעין.

סימן א

תנו רבנן: מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה ב

היה שכור משאר משקין המשכרין אסור להכנס למקדש ואם נכנס ועבד והוא שכור משאר משקין המשכרין אפילו מן החלב או מן הדבילה הרי זה לוקה ועבודתו כשרה, שאין חייבין מיתה אלא על היין בשעת עבודה, ואין מחלל עבודה אלא שכור מן היין.

סימן ב

מכאן אמרו: כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבתו אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותו היום.

סימן ג

במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותה שבת.

סימן ד

רבי אומר, אומר אני: אסור לשתות יין לעולם, **אבל** מה אעשה שתקנתו קלקלתו.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה ז

כל כהן שיודע מאי זה משמר הוא ומאי זה בית אב הוא ויודע שבתו אבותיו קבועים בעבודה [היום] אסור לו לשתות יין כל אותו היום, היה יודע מאי זה משמר הוא ואינו מכיר בית אב שלו אסור לו לשתות כל אותה שבת שמשמרתו עובדין בה, לא היה מכיר משמרתו ולא בית אבותיו הדין נותן שאסור לשתות יין לעולם, אבל תקנתו קלקלתו והרי הוא מותר לשתות תמיד שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו. השגת הראב"ד: כל כהן שיודע וכו'. א"א הלכה כרבי שתקנתו קלקלתו שאין עכשיו שעת עבודה ולמהרה יבנה לא חיישינן ובין מכיר ובין שאינו מכיר מותר לשתות יין דסתמא אמר אבבי כמאן שתו כהני האינדנא חמרא כרבי. השגת הראב"ד: עד שיקבע בבית אב שלו. א"א כמה דבריו חלושים וקלושים וכי כשיבנה בית המקדש לא יהיה שם מצרף ומטהר ומודיע המשמרות הראויות ושבתם ויוםם ואי זה שהות יהיה שם לקביעותם.

סימן ה

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: **כדי** שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יב

ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבתן כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין אלא מגלחין ורוחצין ומכבסין קודם שיעלו.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה יא

אנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס כל שבת שלהן, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ומפני מה אסרו עליהם לספר ולכבס כדי שלא יכנסו למעמדם כשהם מנוולין, אלא יספרו ויכבסו מקודם.

סימן ו

תנו רבנן: **מלך** מסתפר בכל יום.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ב הלכה ה

המלך מסתפר בכל יום, ומתקן עצמו ומתנאה במלבושין נאים ומפוארים, שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך, ויושב על כסא מלכותו בפלטרין שלו, ומשים כתר בראשו, וכל העם באין אליו בעת שירצה, ועומדין לפניו ומשתחווים ארצה, אפילו נביא עומד לפני המלך משתחוה ארצה, שנאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך, אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה, ואינו עומד לפניו אלא המלך עומד לפני כהן גדול, שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד, אעפ"כ מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמוד מפניו כשיבא לו, ולא יעמוד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים, וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה, וכשיכנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל יעמוד לפניהם ויושיבם בצדו, וכן היה יהושפט מלך יהודה עושה אפילו לתלמיד חכם היה עומד מכסאו ומנשקו וקורא לו רבי ומורי, במה דברים אמורים בזמן שיהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו יעשה זה בצינעה, אבל בפרהסיא בפני העם לא יעשה, ולא יעמוד מפני אדם, ולא ידבר רכות, ולא יקרא לאדם אלא בשמו כדי שתהא יראתו בלב הכל.

סימן ז

כהן גדול מערב שבת לערב שבת.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה ו

וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל, ואינו קורע

על מתו כשאר הכהנים שנאמר ובגדיו לא יפרוס, ואם קרע לוקה, אבל קורע הוא מלמטה כנגד רגליו, ואינו מרבה פרע לעולם שנאמר את ראשו לא יפרע ואפילו בעת שלא יכנס למקדש, אלא מספר מערב שבת לע"ש, ואינו מספר בתער אלא בזוג ראש שיערה זו בעיקר זו עד שיראה כאילו הוא צמח כאחת שנאמר ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהן. השגת הראב"ד: עד שיראה כאילו הוא צמח. א"א איני מבין המופת הזה אבל אני אומר ראש שער העליון יורד עד עיקרו של תחתון וגו' את התחתון עד עיקרו שלא ירד מראשו של עליון ולמטה כדי שיהא מצחו ופדחתו מגולה.

סימן ח

כהן הדיוט - אחת לשלשים יום.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יא

כמה הוא גידול פרע, שלשים יום כנזיר שנאמר בו גדל פרע שער ראשו ואין נזירות פחותה משלשים יום, לפיכך כהן הדיוט העובד מגלח משלשים יום לשלשים יום.

סימן ט

אמר רב מתנה: **סתם** נזירות שלשים יום.

רמב"ם הלכות נזירות פרק ג הלכה א

סתם נזירות שלשים יום, כיצד מי שאמר הריני נזיר אין פחות משלשים יום, ואפילו אמר הריני נזיר נזירות גדולה עד מאד הרבה הרי זה נזיר שלשים יום, שהרי לא פירש זמן.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יא

כמה הוא גידול פרע, שלשים יום כנזיר שנאמר בו גדל פרע שער ראשו ואין נזירות פחותה משלשים יום, לפיכך כהן הדיוט העובד מגלח משלשים יום לשלשים יום.

סימן י

אי הכי אפילו האידנא נמי! **דומיא** דשתויי יין.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה י

כשם שאין הכהנים מוזהרין על היין אלא בשעת ביאה למקדש כך אין אסורין לגדל פרע אלא בשעת ביאה למקדש, בד"א בכהן הדיוט אבל כהן גדול אסור

לגדל פרע ולקרוע בגדיו לעולם, שהרי תמיד הוא במקדש ולכך נאמר בו את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום. השגת הראב"ד: אלא בשעת ביאה. א"א ליתיה להאי כללא שאפילו שלא בשעת ביאה אסור לגדל פרע שהרי חייב להסתפר משלשים יום לשלשים יום כדכתיב ופרע לא ישלחו, (ביאה למקדש פירוש במשמרתם).

סימן א

דאמר רמי בר אבא : דרך מיל, ושינה כל שהוא מפיגין את היין!

סימן ב

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה : לא שנו - אלא בששתה שיעור רביעית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן צט סעיף ב

דרך מיל, ושינה כל שהוא, מפיגין את היין ; והני מילי כששתה רביעית, אבל אם שתה יותר, כל שכן ששינה משכרתו ודרך טורדתו ; והני מילי במהלך ברגליו, אבל רוכב, ודאי דרך מפיגה היין.

סימן ג

רב אשי אמר : שתויי יין דמחלי עבודה - גזרו בהו רבנן.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה א

כל כהן הכשר לעבודה אם שתה יין אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים, ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים שנאמר ולא תמותו, והוא ששתה רביעית יין חי בבת אחת מיין שעברו עליו מ' יום, אבל אם שתה פחות מרביעית יין, או שתה רביעית והפסיק בה, או מזגה במים, או ששתה יין מגיתו בתוך מ' אפילו יתר מרביעית פטור ואינו מחלל עבודה, שתה יתר מרביעית מן היין אע"פ שהיה מזוג ואף ע"פ שהפסיק ושהה מעט מעט חייב מיתה ופוסל העבודה. השגת הראב"ד : ופוסל העבודה. א"א לא מחזור מן הגמרא שיהא חייב מיתה ויפסול עבודה אלא שהוא באזהרה.

סימן ד

פרועי ראש דלא מחלי עבודה - לא גזרו בהו רבנן.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יד

דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא שנאמר ראשיכם לא תפרעו ובגדיהם לא תפרומו ולא תמותו הא אם עבד והוא קרוע בגדים חייב מיתה בידי שמים אע"פ שעבודתו כשירה ולא חללה.

סימן ה

ואלו שהן במיתה : שתויי יין, ופרועי ראש.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה א

כל כהן הכשר לעבודה אם שתה יין אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים, ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים שנאמר ולא תמותו, והוא ששתה רביעית יין חי בבת אחת מיין שעברו עליו מ' יום, אבל אם שתה פחות מרביעית יין, או שתה רביעית והפסיק בה, או מזגה במים, או ששתה יין מגיתו בתוך מ' אפילו יתר מרביעית פטור ואינו מחלל עבודה, שתה יתר מרביעית מן היין אע"פ שהיה מזוג ואף ע"פ שהפסיק ושהה מעט מעט חייב מיתה ופוסל העבודה. השגת הראב"ד: ופוסל העבודה. א"א לא מחזור מן הגמרא שיהא חייב מיתה ויפסול עבודה אלא שהוא באזהרה.

סימן ו

ואלו שהן במיתה: שתויי יין, ופרועי ראש.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יד

דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד הוא שנאמר ראשיכם לא תפרעו ובגדיהם לא תפרומו ולא תמותו הא אם עבד והוא קרוע בגדים חייב מיתה בידי שמים אע"פ שעבודתו כשירה ולא חללה.

סימן א

ותנן : אף על פי שאמרו מקדימין ולא מאחרין, מותרין בהספד ותענית.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יג

שני הימים האלו שהן ארבעה עשר וחמשה עשר אסורין בהספד ותענית לכל אדם בכל מקום, בין לבני כרכין שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עיירות שהן עושין ארבעה עשר בלבד, ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני, אנשי כפרים שהקדימו וקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים מותרים בהספד ותענית ביום קריאתן ואסורין בהספד ותענית בשני הימים האלו אע"פ שאין קוראין בהן.

סימן א

ואמר רבא: לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרצו סעיף ג

יום י"ד ויום ט"ו **אסורים בהספד ותענית** לכל אדם בכל מקום, בין לבני כרכים שהם עושין ט"ו בלבד, בין לבני עיירות שהם עושים י"ד בלבד; והנשים מענות בהם, שכולם עונות כאחת ומטפחות שמכות כף אל כף; אבל לא מקוננות, שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריה; נקבר המת, לא מענות ולא מקוננות.

ציון להלכה

אסורים בהספד ותענית - תני רב יוסף: שמחה ומשתה ויום טוב, שמחה - מלמד שאסורים בהספד, משתה - מלמד שאסור בתענית, ויום טוב - מלמד שאסור בעשיית מלאכה.

רבה בריה דרבא אמר: אפילו תימא ביומיה, הספד ותענית - קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו. דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו י"ט לא כתיב. (מגילה דף ה עמוד ב).

ילקוט יוסף סימן תרצו - דיני הספד ותענית

א. מי שהוא אבל בתוך שבעה ימי אבלות, אינו נוהג אבלות בפורים בדברים שבפרהסיא, אבל דברים שבצינעא נוהג, וכדין אבלות בשבת. ולכן לא יעלה לספר תורה בפורים, ואם קראו לו בשמו יעלה. ויש להתיר לאבל לפתוח החנות בפורים, משום דהוי דבר שבפרהסיא. [ילקו"י על הלכות אבלות. חזו"ע פורים עמוד קפז. וכ"ד מרן בשלחן ערוך יו"ד (סי' תא ס"ז) שאין אבלות נוהגת בפורים, לא ביי"ד ולא בט"ו, אלא דברים שבצינעא נוהג". ובה חזר בו מרן ממה שכתב באו"ח (סי' תרצו ס"ד) שכל דברי אבלות נוהגים בחנוכה ופורים. [וזוהי שיטת הרמב"ם (פרק יא מהל' אבל הי"ג), שאף שאין מספידים את המת בחנוכה ובפורים, "אבל נוהגים בהם כל דיני אבלות". וכ"כ המרדכי]

ד. מה שאין אבלות נוהגת בפרהסיא בפורים, הוא גם בליל פורים, אף שאין מצות סעודת פורים בלילה, מכל מקום שמחה יש. ובודאי שאסור להספיד גם בליל פורים, שבכל התורה כולה היום הולך אחר הלילה שלפניו, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. [שו"ת חתם סופר (סימן קצה), בשם הטורי אבן. ולשון הריטב"א (מגילה ה:), הא דאמרינן שמחה מלמד שאסורים בהספד, נראה שה"ה שאין אבלות נוהג בהן, דאתי שמחה דרבים ודחי אבלות דיחיד. ונראה מדבריו דהא תליא בהא. א"כ גם אבלות אינה נוהגת בלילה. וראה בחזון עובדיה פורים עמוד קצב].

סימן ב

רבי אסי אמר : אחת.

סימן ג

אבל חכמים אומרים : מתענה ומשלים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעב סעיף ב

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים, או בחנוכה ופורים, או בחולו של מועד; ואם התחילו להתענות על הצרה, אפילו יום אחד, ופגע בהם יום מאלו, מתענין ומשלימין היום בתענית.

ציון להלכה

מתענין ומשלימין - אף על גב דראש חודש איקרי מועד מכל מקום לא מקרי יום משתה ושמחה (רש"י) (מגן אברהם).

סימן ד

משנה - סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ח

וכל זה הסדר כשלא ירדו גשמים כלל, אבל ירדו ברביעה (פירוש המטר היורד להצמיח כל צמח ועשב האדמה נקרא רביעה, מפני שרובע ומעבר את הקרקע, כדכתיב: כי כאשר ירד הגשם וגוי' והולידה והצמיחה וגומר) (ישעיהו נה, י'). וצמחו העשבים והתחילו ליבש, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיבשו הצמחים; וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו, שהוא זמן פריחת האילנות בארץ ישראל, ולא ירדו גשמים, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים הראויים לאילנות או עד שיעבור זמנם; וכן אם הגיע חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאות מהם הבורות והשיחין והמערות, הרי אלו מתענים עד שירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים לשתות, מתענין על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשתות, ואפילו בימות החמה. פסקו הגשמים בין גשם לגשם מ' יום בימות הגשמים, הרי זה מכת בצורת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם.

* ציון להלכה דף יט: סימן א'

סימן א

אותה העיר מתענה ומתרעת, וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף א

כשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך היו מתענים על שאר הצרות; כגון כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל, או ליטול מהם מס, או ליקח מידם ארץ, או לגזור עליהם צרה אפילו במצוה קלה, הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירוחמו; וכל הערים שסביבותיהם מתענים אבל אין מתריעין, אא"כ תקעו להתקבץ לעזרתם; ואפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם, שאין להם מלחמה עמהם אלא על כותים אחרים, ועוברים על מקום ישראל מתענין ומתריעין.

* ציון להלכה דף כב. סימן ז'

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף יב

כל עיר שיש בה צרה מכל אלו, אותה העיר מתענה וזועקין בתפלה ומתחננים ומתריעין בשופר עד שתעבור הצרה; וכל סביבותיה מתענות אבל לא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים; ובכל מקום אין מתענין ולא זועקים ולא מתריעים בשבת ויום טוב על שום צרה, חוץ מצרת המזונות שזועקים עליהם בשבת.

ציון להלכה

וכל סביבותיה מתענות - שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות התבואה באותה העיר ויהיה בה רעב (רש"י).

וכל סביבותיה מתענות - מפני חשש עצמן מתענות או מתריעות מפני פחד השם וגזרתו, וזה דומה למה שאנו מתענים ביום הכפורים ומתריעים בראש השנה מפני יראת הדין (חידושי הריטב"א).

סימן ב

וכן עיר שיש בה דבר או מפולת, אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות.

סימן ג

איזהו דבר? עיר המוציאה חמש מאות רגלי ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ב

וכן על הדבר. איזהו דבר, עיר שיש בה ת"ק רגלי ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום א' או בד' ימים, אין זה

דבר. היו בה אלף ויצאו ממנו ששה מתים בג' ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה ימים, אין זה דבר; וכן לפי חשבון זה; ואין הנשים והקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנין אנשי המדינה לענין זה; היה דבר בארץ ישראל, מתענין שאר גליות עליהם (ודוקא דאיכא דבר בכולה ולא במקצתה) (ר"ן פ"ג דתענית). היה דבר במדינה, ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת, שתיהן מתענות אע"פ שהן רחוקות זו מזו.

*** ציון להלכה דף כב: סימן ד'**

סימן ד

על אלו מתריעין בכל מקום: על השדפון, ועל הירקון ועל הארבה, ועל החסיל.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ח

וכן על ירקון והשדפון משהתחיל בתבואה, אפילו לא התחיל אלא במקום אחד כמלא פי התנור, מתענין ומתריעין (ואפילו הרחוקים (טור), רק שיהיו באותו הפרכיא) (ר"ן).

*** ציון להלכה דף כב: סימן א'**

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ט

וכן על הארבה והחסיל, אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל, ואפילו אינו משחית יבול הארץ, מתענין ומתריעין עליהם, ועל הגובאי (פירוש מין ארבה) בכל שהוא; אבל על החגב אין מתענין עליו ולא מתריעין, אלא זועקין בלבד; ועכשיו שאין אנו מכירין מינים הללו, על כולם מתריעין.

*** ציון להלכה דף כב: סימן א'**

סימן ה

ועל החיה רעה, ועל החרב - מתריעין עליה, מפני שהיא מכה מהלכת.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ו

וכן על חיה רעה שנשתלחה, אפילו לא הזיקה אלא נראית בלבד, מתענין ומתריעין בכל מקום, אפילו הרחוקים; אבל אם אינה משולחת, אינה אלא מקרה. איזו היא משולחת, נראתה בעיר ביום, הרי זו משולחת; נראתה בשדה ביום, אם ראתה שני בני אדם ולא ברחה מפניהם, הרי זו משולחת; ואם היתה שדה שסמוכה לאגם, וראתה שני בני אדם ורדפה אחריהם, הרי זו משולחת; לא רדפה אחריהם, אינה משולחת. ואם היתה באגם, אפילו רדפה אחריהם אינה משולחת, אלא אם טרפה שניהם ואכלה אחד מהם; אבל אם אכלה שניהם באגם, אינה משולחת, מפני שזה הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהוא משולחת.

סימן ו

מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם, וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ה

וכן על ירקון והשדפון משהתחיל בתבואה, אפילו לא התחיל אלא במקום אחד כמלא פי התנור, מתענין ומתריעין (ואפילו הרחוקים (טור), רק שיהיו באותו הפרכיא) (ר"ן).

* ציון להלכה דף כב: סימן א'

סימן ז

על אלו מתריעין בשבת: על עיר שהקיפוח נכרים, או נהר, ועל הספינה המיטרפת בים.

סימן ח

רבי יוסי אומר: לעזרה, ולא לצעקה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף יג

עיר שהקיפה אנסין או נהר, וספינה המטורפת בים, אפי' על יחיד הנרדף מפני אנסין או ליסטים, או רוח רעה או חולה שאר חולי שיש בו סכנת היום (ולברך החולה בשבת ע"ל ס"י רפ"ה), זועקים ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין, אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם ולהצילם.

ציון להלכה

לעזור אחיהם ולהצילם - דהוי פקוח נפשות (ערוך השולחן).

שולחן ערוך אורח חיים סימן רפח סעיף ט

אין צועקים ולא מתריעין בו על שום צרה חוץ מצרת המזונות שצועקים עליה בפה בשבת, ולא בשופר. וכן עיר שהקיפוח אנסין או נהר וספינה המטורפת בים, ואפילו על יחיד הנרדף מפני אנסין או ליסטים או רוח רעה, זועקין ומתחננים בתפלות בשבת, אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם ולהצילם (וע"ל סי' תקע"ו סי"ג).

ציון להלכה

ולא מתריעין - ופשוט הוא שאין דוחין שבת לתקוע בחצוצרות שאין תקיעתן דבר ברור שיציל (מגיד משנה הלכות תעניות פרק ב הלכה ב).

ילקוט יוסף סימן רפח - דין תענית בשבת

א. אסור להתענות בשבת, אפילו על צרות וגזרות קשות. ואם מתכוין להתענות, אסור אפילו אם מתענה תענית שעות בלבד. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שעט].

סימן ט

על כל צרה שלא תבוא על הצבור מתריעין עליהן, חוץ מרוב גשמים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף יא

וכן על המטר. כיצד, הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו להם, הרי אלו מתפללים עליהם, שאין לך צרה יתירה מזו שהבתים נופלים ונמצא בתיהם קבריהם; ובארץ ישראל אין מתפללין על רוב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים ובתיהם בנוים באבנים ורוב הגשמים טובה להם ואין מתענים להעביר הטובה; ועכשיו בצפת מצוים מפולת בתים מפני הגשמים, ומתפללים עליהם.

* ציון להלכה דף כב: סימן ה'

סימן י

רבי אליעזר אומר: קודם חצות - לא ישלימו, לאחר חצות - ישלימו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקסט סעיף א

יחיד המתענה על צרה, ועברה, או על חולה, ונתרפא או מת, צריך להשלים כל התעניות שקיבל עליו; אבל צבור שמתענין על שום דבר, ונענו קודם חצות, לא ישלימו; ואם תלמידי חכמים ורוב צבור רוצים להשלים, אין היחיד רשאי להפריש עצמו מהם.

ציון להלכה

להשלים כל התעניות - שאם לא ישלים יראה הדבר כאילו מתנה תנאים עם ה' ואומר "אם תעבור הצרה לא אתענה, ואם לא תעבור אתענה" (רש"י).

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף יא

היו מתענים על הגשמים ונענו, כמה ירדו ויהיו פוסקין מן התענית, משיכנסו בעומק הארץ החרבה טפח; ובבינונית, שני טפחים; ובעבודה, שלשה טפחים (ושיעור כמה צריכין לירד לברך עליהם עיין לעיל סימן רכ"א). ואם התחילו לירד אחר חצות, ישלימו אותו היום (וע"ל סימן תקס"ט בסופו); ואם התחילו לירד קודם חצות, לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יום טוב, ולערב יתקבצו ויאמרו הלל הגדול.

* ציון להלכה דף כו. סימן א'

סימן ב

ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף יא

היו מתענים על הגשמים ונענו, כמה ירדו ויהיו פוסקין מן התענית, משיכנסו בעומק הארץ החרבה טפח; ובבינונית, שני טפחים; ובעבודה, שלשה טפחים (ושיעור כמה צריכין לירד לברך עליהם עיין לעיל סימן רכ"א). ואם התחילו לירד אחר חצות, ישלימו אותו היום (וע"ל סימן תקס"ט בסופו); ואם התחילו לירד קודם חצות, לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יום טוב, ולערב יתקבצו ויאמרו הלל הגדול.

* ציון להלכה דף כו. סימן א'

סימן ל

אמר רב נחמן: דוקא נשתנו, אבל יבשו - לא.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ח

וכל זה הסדר כשלא ירדו גשמים כלל, אבל ירדו ברביעה (פירוש המטר היורד להצמיח כל צמח ועשב האדמה נקרא רביעה, מפני שרובע ומעבר את הקרקע, כדכתיב: כי כאשר ירד הגשם וגוי והולידה והצמיחה וגומר) (ישעיהו נה, י). וצמחו העשבים והתחילו ליבש, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיבשו הצמחים; וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו, שהוא זמן פריחת האילנות בארץ ישראל, ולא ירדו גשמים, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים הראויים לאילנות או עד שיעבור זמנם; וכן אם הגיע חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאות מהם הבורות והשיחין והמערות, הרי אלו מתענים עד שירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים לשתות, מתענין על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשתות, ואפילו בימות החמה. פסקו הגשמים בין גשם לגשם מ' יום בימות הגשמים, הרי זה מכת בצורת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם.

* ציון להלכה דף יט: סימן א'

סימן א

תנו רבנן: **מתריעין** על האילנות בפרוס הפסח, על הבורות ושיחין ומערות - אפילו בפרוס החג.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף ה

וכל זה הסדר כשלא ירדו גשמים כלל, אבל ירדו ברביעה (פירוש המטר היורד להצמיח כל צמח ועשב האדמה נקרא רביעה, מפני שרובע ומעבר את הקרקע, כדכתיב: כי כאשר ירד הגשם וגו' והולידה והצמיחה וגומר) (ישעיהו נה, י). וצמחו העשבים והתחילו ליבש, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים **או עד שיבשו הצמחים**; וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו, **שהוא זמן פריחת האילנות בארץ ישראל**, ולא ירדו גשמים, הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים הראויים לאילנות או עד שיעבור זמנם; וכן אם הגיע חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאות מהם הבורות והשיחין והמערות, הרי אלו מתענים עד שירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים לשתות, מתענין על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשתות, ואפילו בימות החמה. פסקו הגשמים בין גשם לגשם מ' יום בימות הגשמים, הרי זה מכת בצורת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם.

ציון להלכה

או עד שיבשו הצמחים - ששוב לא יועיל והוי תפלת שוא (משנה ברורה).
או עד שיבשו הצמחים - שאפילו ירדו גשמים לא יצליחו אלא בדרך נס ואין מתריעין על מעשה נסים (חידושי הריטב"א).
שהוא זמן פריחת האילנות בא"י - ואם יחסרו להם הגשמים באותה שעה ילקו לגמרי, ולפיכך מתריעין עליהן מיד בתענית עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנן (חידושי הריטב"א).

סימן ב

ואסכרא, בזמן שיש בה מיתה - מתריעין עליה, בזמן שאין בה מיתה - אין מתריעין עליה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ה

וכן מתענין על החולאים. כיצד, הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אסכרה (פירוש חולי סוגר הגרון מענין ויסכרו מעינות תהום) (בראשית ז, ב) או חרחור וכיוצא בהם, והיו מתים מאותו חולי, הרי זה צרת צבור וגוזרין עליה תענית ומתריעין. וכן חכוד לח הרי הוא כשחין פורח, **ואם פשט ברוב הצבור**

מתענין ומתריעין עליו; אבל חכוך יבש, צועקים עליו בלבד. הגה: ובאלו חולאים אינן צריכין שימותו בשלשה ימים זה אחר זה, כמו בדבר שהוא בא מכח שינוי אויר, אלא מתענים ומתריעים על אלו החלאים מיד (בית יוסף).

ציון להלכה

ואם פשט ברוב הצבור - עיין בב"ח שדעתו דבזה אפילו אינם מתים ממנה גוזרין תענית שהשחין לח הוא כעין שהיה במצרים והוא קשה כמוות, אכן בזה בעינן דוקא כשפשט ברוב צבור מה שאין כן לשאר חולאים (משנה ברורה).

סימן ג

ומתריעין על הגובאי בכל שהוא.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ח

וכן על ירקון והשדפון משהתחיל בתבואה, אפילו לא התחיל אלא במקום אחד כמלא פי התנור, מתענין ומתריעין (ואפילו הרחוקים (טור), רק שיהיו באותו הפרכיא) (ר"ן).

* **ציון להלכה דף כב: סימן א'**

סימן א

אי נמי, דקיימן אגודא דנהרא.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ד

וכן מתענין על המפולת שבעיר. כיצד, הרי שרבתה בעיר מפולת כותלים בריאים **שאינן עומדין בצד הנהר**, הרי זה צרה ומתענין ומתריעין עליה; **וכן על הרעש** ועל הרוחות שהם מפילים הבנין והורגים, מתעניס ומתריעין עליהם.

ציון להלכה

שאינן עומדין בצד הנהר - שהמים מפילין אותה, שמקלקלין את הקרקע ושוחקין את היסוד (רש"י).
וכן על הרעש - נראה שזה נכלל בכלל מפולת שהזכירו חכמים (מגיד משנה).

סימן א

אם אמר מתו ירשו אחרים תחתיים בין שאמר תנו, בין שאמר אל תתנו - אין נותנין להם אלא שקל.

שולחן ערוך חושן משפט סימן רנג סעיף יז

ש"מ שאמר: תנו לבני שקל בכל שבת, או שאמר: אל תתנו להם אלא שקל, ונמצא שאינו מספיק להם אלא סלע בכל שבת, נותנים להם כל צורכם. ואם אמר: אם מתו ירשו אחרים תחתיים, אין נותנים להם אלא שקל. ועיין בסימן רמ"ח (אימתי אין לאחריהם כלום).

סימן ב

רבי מאיר היא דאמר: מצוה לקיים דברי המת.

שולחן ערוך אבן העזר סימן נד סעיף א

מי שצוה לתת לבתו כך וכך **מעוה לפרנסתה**, ליקח בהם קרקע, בין שהיה שכיב מרע בין שהיה בריא, ומת, והרי המעוה ביד השליש, ואמרה הבת: תנו אותה לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהם, אם היתה גדולה, ונשאת, **הרשות בידה**; ואם עדיין מאורסה היא, **יעשה שלישי מה שהושלש בידו**; ואם עדיין קטנה היא, אפילו נישאת, אין שומעין לה, אלא יעשה שלישי כמו שצוה האב. (וי"א דבעינן שהושלש מתחלה לכך, ועיין בח"ה סי' רנ"ב).

ציון להלכה

מעוה לפרנסתה - ליקח בהן קרקע אבל אם הניח קרקע לבתו ומת והיא אומרת מה שירצה בעלי יעשה אין רשות ביד הבעל למכור הקרקע דהא גם היא אין לה רשות למכור קרקע שירשה מאביה עד שתהיה בת עשרים ועיין בר"ן (חלקת מחוקק).

הרשות בידה - והטעם משום מצוה לקיים דברי המת ובגדולה נשואה עושין כדבריה מפני שאף האב לא עלה בדעתו למוסרם ביד שלישי אלא עד שתנשא דמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות [רש"י כתו' ס"ט ב] ורק בקטנה אין עושין רצונה דאין לה רצון ושמא תחזור בה משתגדל ובמקום שאין השליש עושה כדבריה אפילו אומרת שהבעל יקח בהם קרקע כצוואתו מ"מ אין שומעין לה מטעם שנתבאר [תו"ט שם] ובגדולה נשואה אפילו אמרה מפורש שהבעל יעשה מה שירצה שומעין לה כמ"ש (ערוך השולחן).

יעשה שלישי מה שהושלש בידו - ויקח קרקע ואם היא אח"כ רוצה למכור הקרקע וליתן המעוה לבעלה הרשות בידה דהא קרקע זו לא ירשה מאביה ועי' בר"ן (חלקת מחוקק).

שולחן ערוך חושן משפט סימן רנב סעיף ב

מצוה לקיים דברי המת, אפילו בריא שצוה ומת, והוא שנתנו עכשיו לשליש לשם כך. הגה: אבל היו בידו קודם ולא לשם כך, או שבאו לידו אחר הצוואה, אין בזה משום מצוה לקיים דברי המת (טור ומרדכי פרק מי שמת). כל דבר שנקנה במתנת שכיב מרע, אם קדמו היורשין ומכרו, המקבל יכול להוציאו מן הלוקח. אבל דבר שלא ניתן במתנה, רק שמצוה לקיים דברי המת, אם קדמו היורשין ומכרו: מה שעשו עשו (הגהות מרדכי דב"ב). מי שנשבע או נדר ליתן לפלוני כך וכך, ומת ולא נתן, יורשיו פטורין ואין בזה משום מצוה לקיים דברי המת (ב"י בשם ריטב"א). ועיין לעיל סוף סימן רי"ב סעיף ז' (ובסימן רי"ט ס"ד). מי שהפקיד מעות אצל חבירו ואומר שאם ימות יעשה בהן המוטב, יתנו ליורשיו (ב"י סי' רנ"ג בשם מרדכי פרק מי שמת) (וכ"כ לקמן סי' רפ"ב ס"א).

ציון להלכה

והוא שנתנו עכשיו לשליש לשם כך - קיי"ל דמצוה לקיים דברי המת, ואפילו בריא שצוה ומת מצוה לקיים דבריו. ויש מרבותינו שהקשו דאם כן למה הצריכו חז"ל לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין, תיפוק ליה משום דמצוה לקיים דברי המת, ולכן אמרו דמצוה לקיים דברי המת אינו אלא כשהושלש ביד שלישי לשם כך אבל אם הושלש בידו שלא לשם זה שצוה ליתן לו או שבא לידו אחר הצוואה וכ"ש כשלא הושלש כלל, אין בזה משום מצוה לקיים דברי המת (ערוך השולחן).

סימן ג

תנו רבנן: **עיר המוציאה חמש מאות ואלף רגלי**, כגון כפר עכו, ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ב

וכן על הדבר. איזהו דבר, עיר שיש בה ת"ק רגלי ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום א' או בד' ימים, אין זה דבר. היו בה אלף ויצאו ממנו ששה מתים בג' ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה ימים, אין זה דבר; וכן לפי חשבון זה; ואין הנשים והקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מניין אנשי המדינה לענין זה; היה דבר בארץ ישראל, מתענין שאר גליות עליהם (ודוקא דאיכא דבר בכולה ולא במקצתה) (ר"ן פ"ג דתענית). היה דבר במדינה, ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת, שתיהן מתענות אע"פ שהן רחוקות זו מזו.

* **ציון להלכה דף כב: סימן ד'**

סימן א

שאני חזירי דדמיין מעייהו לבני אינשי.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ג

ואם היה דבר בחזירים, מתענין, מפני שמעיהם דומים לשל בני אדם; וכל שכן אם היה דבר בעכו"ם ולא בישראל, שמתענים.

ציון להלכה

דבר בחזירים, מתענין - יש אומרים שהחזירים שונים, כיון שהדין של כל החיות הולך לפי בני האדם וכיון שהחזירים דומים לבני האדם חוששין שהדין אף בבני אדם (חידושי הריטב"א).
שמעיהם דומים לשל בני אדם - שאין להן כרס הפנימי כשאר בהמה, וסימן רע הוא (רש"י).

סימן ב

אמרו ליה לרב נחמן: איכא מותנא בארעא דישראל. גזר תעניתא.

סימן ג

שאני התם, כיון דאיכא שיירתא דלווי ואתיא בהדיה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ב

וכן על הדבר. איזהו דבר, עיר שיש בה ת"ק רגלי ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום א' או בד' ימים, אין זה דבר. היו בה אלף ויצאו ממנו ששה מתים בג' ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה ימים, אין זה דבר; וכן לפי חשבון זה; ואין הנשים והקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנין אנשי המדינה לענין זה; היה דבר בארץ ישראל, מתענין שאר גליות עליהם (ודוקא דאיכא דבר בכולה ולא במקצתה) (ר"ן פ"ג דתענית). היה דבר במדינה, ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת, שתיהן מתענות אע"פ שהן רחוקות זו מזו.

* **ציון להלכה דף כב: סימן ד'**

סימן א

ארבה וחסיל - אפילו לא נראה בארץ ישראל אלא כנף אחד מתריעין עליהן.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ט

וכן על הארבה והחסיל, אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל, ואפילו אינו משחית יבול הארץ, מתעניין ומתריעין עליהם, ועל הגובאי (פירוש מין ארבה) בכל שהוא; אבל **על החגב אין מתעניין עליו ולא מתריעין**, אלא זועקין בלבד; ועכשיו שאין אנו מכירין מינים הללו, על כולם מתריעין.

ציון להלכה

על החגב אין מתעניין עליו ולא מתריעין - חגב שהיה ידוע להם שאינו מזיק אבל כל שאר מינין מזיקים הן (הראב"ד).

סימן ב

אי זו היא משולחת ואי זו היא שאינה משולחת?

סימן ג

הכי קאמר: נראתה בעיר ביום - משולחת, בעיר בלילה - אינה משולחת.

סימן ד

כאן - בשדה הסמוכה לאגם, כאן - בשדה שאינה סמוכה לאגם.

סימן ה

אמר רב פפא כי תני ההיא - באגמא.

סימן ו

אמר רב פפא: **ככוכי** דצידי.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ו

וכן על חיה רעה שנשתלחה, אפילו לא הזיקה אלא נראית בלבד, מתעניין ומתריעין בכל מקום, אפילו הרחוקים; אבל אם אינה משולחת, אינה אלא מקרה. איזו היא משולחת, נראתה בעיר ביום, הרי זו משולחת; נראתה בשדה ביום, אם ראתה **שני בני אדם** ולא ברחה מפניהם, הרי זו משולחת; ואם היתה **שדה שסמוכה לאגם**, וראתה שני בני אדם ורדפה אחריהם, הרי זו **משולחת**; לא רדפה אחריהם, אינה משולחת. ואם היתה באגם, **אפילו רדפה אחריהם אינה משולחת**, אלא אם **טרפה שניהם ואכלה אחד מהם**;

אבל אם אכלה שניהם באגם, אינה משולחת, מפני שזה הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהוא משולחת.

ציון להלכה

שני בני אדם - שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וזו שעמדה לנגדם ולא יראה בכלל שילוח הוא (משנה ברורה).

שדה שסמוכה לאגם וכו' - רוצה לאמר בזה אם עמדה כל זה שלא רדפה אחריהם אינה משולחת דכיון דסמוכה לאגם היינו רביתא והאי דלא ברחא סברה אי אתי בתראי עריקנא לאגמא מיד (משנה ברורה).

משולחת - דכיון דלאו מקום רביתה הוא וקיימא - ודאי משולחת גזירה היא (רש"י).

אפילו רדפה אחריהם אינה משולחת - דכיון דהיינו דוכתא שלה סמכה אדעתה ורהטא אבתרייהו (משנה ברורה).

טרפה שניהם ואכלה אחד מהם - ודאי משולחת, דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד, מאי טעמא קטלה ליה לאידך? (רש"י).

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ז

בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות, הואיל והם מקום גדודי חיה, אם עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה (פירוש מטה קטנה מענין הנה ערשו ערש ברזל (דברים ג, יא)) הרי זו משולחת, ואם לא הגיע למדה זו אינה משולחת שאלו בני אדם שסכנו בעצמם ובאו למקום החיות; אבל שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששולחו והזיקו, כגון שלוח נחשים ועקרבים שמזיקים ואינם ממיתים, ואין צריך לומר **צרעים ויתושין** והדומה להם, אין מתענים עליהם ולא מתריעין.

ציון להלכה

צרעים ויתושין - אין מתענין עליהם ולא מתריעין, שהוא מנהגו של עולם (ערוך השולחן).

סימן ז

תנו רבנן: **חרב** שאמרו, אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף א

כשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך היו מתענים על שאר הצרות; כגון כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל, או ליטול מהם מס, או ליקח מידם ארץ, או לגזור עליהם צרה אפילו במצוה קלה, הרי אלו מתענין ומתריעין עד

שירוחמו; וכל הערים שסביבותיהם מתענים אבל אין מתריעין, אא"כ תקעו להתקבץ לעזרתם; ואפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם, שאין להם מלחמה עמהם אלא על כותים אחרים, ועוברים על מקום ישראל מתענין ומתריעין.

ציון להלכה

ומתריעים וכו' - כתב הרמב"ם מצוות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיו"ב זעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו אלה וגוי' וזהו שיגרום להסיר הצרה מעליהם אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרית היא הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהן הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי וכו' ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שלא תבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים (משנה ברורה).

לעבור דרך ארצם - אפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם, שאין להם מלחמה עמהם אלא על גויים אחרים, ועוברים על מקומן – מתענין ומתריעין, שנאמר (ויקרא כו ו): "וחרב לא תעבור בארצכם" – אפילו העברה בעלמא, ולא למלחמה עליכם; אפילו חרב של שלום. וכיון דזהו בכלל הברכות, מכלל דההיפוך הוה היפוכו של ברכה (ערוך השולחן).

סימן א

תא שמע: כמלא פי תנור.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ח

וכן על ירקון והשדפון משהתחיל בתבואה, אפילו לא התחיל אלא במקום אחד כמלא פי התנור, מתענין ומתריעין (ואפילו הרחוקים (טור), רק שיהיו באותו הפרכיא) (ר"ן).

ציון להלכה

ירקון והשדפון - ירקון הוא תבואה שהכסיפה פניה ושדפון הוא רוח שמריק הזרע מן התבואה (משנה ברורה).

סימן ב

וטיהרו את הבשר וטמאו את העצמות.

רמב"ם הלכות טומאת מת פרק כ הלכה ד

וכמה תשהא הטומאה במעיהן ותהיה מטמאה כשימותו בכלב שלשה ימים מעת לעת, ובשאר חיה ובהמה ועופות ודגים יום אחד מעת לעת, בד"א כשנשאר בשר המת בתוך מעיהן, אבל זאב שבלע תינוק והקיאו דרך בית הרעי, הבשר טהור והעצמות בטומאתן.

סימן ג

על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעח סעיף א

כשם שהצבור מתענים ומתפללים על צרתם, כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו. כיצד, היה לו חולה או תועה במדבר, או חבוש בבית האסורים, יש להתענות ולבקש רחמים בתעניתו; ולא יתענה בשבת ומועד, חנוכה ופורים וראש חודש.

ציון להלכה

כך כל יחיד מתענה וכו' - שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכנעה כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכיו בעת צרתו ולשוב אל ד' [מגיד משנה] (משנה ברורה).

כך כל יחיד מתענה וכו' - ודע שדין זה שהיחיד מחוייב להתענות על צרתו – לא נתבאר בש"ס בשום מקום. רק הרמב"ם מסביר דנפשיה קאמר, דכיון

דזהו וודאי שכל יחיד מחוייב להתפלל על צרתו, כדכתיב במזמור ד"ארבעה צריכין להודות": ויזעקו אל ה'...". וממילא דמחוייב להתענות, דלביטול צרה צריך תענית, כדמוכח מתענית חלום (ערוך השולחן).

סימן ד

אבל בחול - הודו לו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף ב

וכן על הדבר. איזהו דבר, עיר שיש בה ת"ק רגלי ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום א' או בד' ימים, **אין זה דבר**. היו בה אלף ויצאו ממנו ששה מתים בג' ימים זה אחר זה, הרי זה דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה ימים, אין זה דבר; וכן לפי חשבון זה; ואין הנשים והקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה **בכלל מנין אנשי המדינה** לענין זה; היה דבר בארץ ישראל, מתענין שאר גליות עליהם (ודוקא דאיכא דבר בכולה ולא במקצתה) (ר"ן פ"ג דתענית). היה דבר במדינה, ושיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת, שתיהן מתענות **אע"פ שהן רחוקות זו מזו**.

ציון להלכה

אין זה דבר - דאין זה קבע אלא אקראי בעלמא (משנה ברורה).
כלל מנין אנשי המדינה - לפי שהן חלושות המזג (משנה ברורה).
אע"פ שהן רחוקות זו מזו - לפי שהדבר מתלול ובה עמהן (משנה ברורה).

סימן ה

אמר רבי יוחנן: **לפי שאין מתפללין על רוב הטובה**.

סימן ו

אמר רמי בר רב יוד, ובגולה **מתריעין** עליה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעו סעיף יא

וכן על המטר. כיצד, הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו להם, הרי אלו מתפללים עליהם, שאין לך צרה יתירה מזו **שהבתים נופלים** ונמצא **בתייהם קבריהם**; ובארץ ישראל אין מתפללין על רוב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים ובתייהם בנוים באבנים ורוב הגשמים טובה להם **ואין מתענים** להעביר הטובה; ועכשיו בצפת מצוים מפולת בתים מפני הגשמים, ומתפללים עליהם.

ציון להלכה

שהבתים נופלים - לפי שאין לך צרה יתירה מזו במקומות שהבתים מטיט ועפר, ונופלים ונהרגים תחת הבתים (ערוך השולחן).
בתיים קבריהן - שעמוקה היא, ונטבעים בתיים במים (רש"י).
ואין מתענים - וכל שכן שאין מתענין, משום דאין זה ככל הגזרות מן השמים, ורק רוע בתיים גורמת להם כל זה. והרי זה טובה להרבה מקומות (ערוך השולחן).

סימן א

אמר שמואל, השולה דג מן הים בשבת, כיון שיבש בו כסלע - חייב.

סימן ב

אמר ליה : ולימא מר **ובין** סנפיריו!

רמב"ם הלכות שבת פרק יא הלכה א

השוחט חייב ולא שוחט בלבד אלא כל הנוטל נשמה לאחד מכל מיני חיה ובהמה ועוף ודג ושרץ בין בשחיטה בין בנחירה או בהכאה חייב, החונק את החי עד שימות הרי זה תולדת שוחט, לפיכך אם העלה דג מספל של מים והניחו עד שמת חייב משום חונק, ולא עד שימות אלא כיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו חייב שעוד אינו יכול לחיות, הושיט ידו למעי הבהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב.

סימן א

דתנן : היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון.

סימן ב

אלא : אם שחונה - תהא גשומה וטלולה.

סימן ג

רב אחא בריה דרבא מסיים משמיה דרב יהודה : לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה.

רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה א

סדר כל המעשים שביום זה כך הוא : כחצות הלילה מפיסין לתרומת הדשן, ומסדרין את המערכה ומדשנין את המזבח כדרך שעושין בכל יום על הסדר שביארנו עד שיגיעו לשחיטת התמיד, כשיגיעו לשחוט את התמיד פורסין סדין של בוץ בין כהן גדול ובין העם, ולמה של בוץ כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ, ופושט בגדי חול וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו, ושוחט בתמיד רוב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה, ומקבל הדם וזורקו על המזבח כמצותו, ואחר כך נכנס להיכל ומקטיר קטורת של שחר ומטיב את הנרות, ומקטיר איברי התמיד והחביתין והנסכים ככל סדר התמיד של כל יום שביארנו, ואחר התמיד מקריב הפר ושבעת הכבשים של מוסף היום, ואחר כך מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב, וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש ידיו ורגליו, ובא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו על ראש הפר ומתודה, וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. ואחר כך מגריל על שני השעירים, וקושר לשון של זהורית בראש המשתלח ומעמידו כנגד בית שלוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו, ובא לו אצל פרו שנייה וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה וידוי שני, וכך הוא אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה וגו', ואחר כך שוחט את הפר ומקבל את דמו ונותנו למי שהוא מנדנדו שלא יקרש (ומניחה) על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ, ונוטל את המחטה וחותה בה אש מעל המזבח מן הסמוך למערב, שנאמר מעל המזבח מלפני ה', ויורד ומניחה על הרובד שבעזרה, ומוציאין לו

את הכף וכלי מלא קטרת דקה מן הדקה, וחופן ממנה מלא חפניו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות הגדול לפי גדלו והקטן לפי קוטנו ונותן לתוך הכף. כבר ביארנו שהולכה בשמאל פוסלת בדם הקדשים ושאר העבודות, ולפיכך היו מן הדין שיוליך המחתה בשמאלו וכף הקטורת בימינו, אבל מפני כובד המחתה ועוד שהיא חמה, אינו יכול לסובלה בשמאלו עד הארון, לפיכך נוטל המחתה בימינו וכף הקטורת בשמאלו, ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים, מצא הפרוכת פרופה נכנס לקדש הקדשים עד שהוא מגיע לארון, הגיע לארון נותן המחתה בין שני הבדים ובבית שני שלא היה ארון היה מניחה על אבן השתייה, ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשיניו, ומערה הקטורת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלוא חפניו כשהיתה, וזו היא עבודה קשה שבמקדש, וצובר את הקטרת על גבי הגחלים בידו לפנים במחתה, כדי שתהיה הקטורת קרוב לארון ורחוקה מפניו שלא יכוה, וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן ויצא, והוא מהלך אחורנית מעט מעט פניו לקדש ואחוריו להיכל עד שיצא מן הפרוכת, ומתפלל שם בהיכל אחר שיצא תפלה קצרה שלא להבעית את העם שמא יאמרו מת בהיכל, וכך היה מתפלל, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שאם תהיה שנה זו שחונה תהיה גשומה, ולא יסור שבט מבית יהודה, ולא יהיו עמך בית ישראל צריכין לפרנסה, ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים.

סימן א

אמרו חכמים: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל.

שולחן ערוך חושן משפט סימן תט סעיף א

אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל, מפני שדרכם לרעות בשדות של אחרים והיזקם מצוי; אבל מגדלים בסוריא ובמדברות שבארץ ישראל. והאידינא, שאין מצוי שיהיו לישראל בארץ ישראל שדות, נראה דשרי.

ציון להלכה

אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל - כיון שדרך בהמה דקה לצאת ולהזיק גזרו מחששא שתצא בלי ידיעת הרועה ותזיק (סמ"ע).
אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל - החמירו בזה כדי להרחיק מההיזק שאסור לאדם שיזיק את חבירו ואפילו כשמשלם אם הנזק מוכן ומצוי בכל עת (ערוך השולחן).

סימן א

והתניא : הלוקח אילן מחבירו לקוץ - מגביהו מן הקרקע טפח, וקוצץ.

שולחן ערוך חושן משפט סימן רטז סעיף יד

הלוקח זיתים מחבירו לקוץ, מניח מהאילן סמוך לארץ ב' גרופית, וקוצץ. לקח בתולת שקמה, מגביה ג' טפחים, וקוצץ; סדן של שקמה, ב' טפחים; ובשאר אילנות, טפח, וקוצץ. בקנים ובגפנים, מן הפקק ולמעלה; בדקלים ובארזים, חופר ומשרש, לפי שאין גזעם מחליף.

ציון להלכה

ב' טפחים - שכבר גזעו מחליף (רש"י).

סימן ב

וחכמים אומרים: בחרבה - טפח, בבנינונית - טפחיים, בעבודה - שלשה טפחים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף יא

היו מתענים על הגשמים ונענו, כמה ירדו ויהיו פוסקין מן התענית, משיכנסו בעומק הארץ החרבה טפח; ובבנינונית, שני טפחים; ובעבודה, שלשה טפחים (ושיעור כמה צריכין לירד לברך עליהם עיין לעיל סימן רכ"א). ואם התחילו לירד אחר חצות, ישלימו אותו היום (וע"ל סימן תקס"ט בסופו); ואם התחילו לירד קודם חצות, לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יום טוב, ולערב יתקבצו ויאמרו הלל הגדול.

* ציון להלכה דף כו. סימן א'

סימן א

אלא על נפש שבעה וכרס מלאה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקעה סעיף יא

היו מתענים על הגשמים ונענו, כמה ירדו ויהיו פוסקין מן התענית, משיכנסו בעומק הארץ החרבה טפח; ובבינונית, שני טפחים; ובעבודה, שלשה טפחים (ושיעור כמה צריכין לירד לברך עליהם עיין לעיל סימן רכ"א). ואם התחילו לירד אחר חצות, **ישלימו אותו היום** (וע"ל סימן תקס"ט בסופו); ואם התחילו לירד קודם חצות, לא ישלימו אלא **יאכלו וישתו** ויעשו יום טוב, ולערב יתקבצו ויאמרו הלל הגדול.

ציון להלכה

ישלימו אותו היום - שכבר עבר רוב היום בקדושה (משנה ברורה).
יאכלו וישתו - מתוך שכתוב בו נותן לחם לכל בשר (תהלים קלו) - נאה להאמר על השובע (רש"י).

סימן ב

וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו?

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה א

אי אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבתו הציבור הן קרבן של כל ישראל ואי אפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת קרבן לפיכך תקנו נביאים הראשוני שיבררו מישראל כשרים ויראי חטא ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות והם הנקראים אנשי מעמד, וחלקו אותם כ"ד מעמדות כמנין משמרות כהונה ולויה, ועל כל מעמד ומעמד אחד מהן ממונה על כולם והוא נקרא ראש המעמד.

סימן ג

הגיע זמן המשמר לעלות, כהנים ולוים - עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה ב

בכל שבת ושבת מתקבצין אנשי מעמד של אותה שבת, מי שהיה מהן בירושלים או קרוב לה נכנסין למקדש עם משמר כהונה ולויה של אותה שבת, והרחוקים שבאותו מעמד כיון שהגיע מעמד שלהן הן מתקבצין לבית הכנסת שבמקומן.

סימן ד

ואנשי המעמד היו מתענין ארבעה ימים בשבוע מיום שני ועד יום חמישי, ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת, ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה ג

ומה הן עושין אלו המתקבצין בין בירושלים בין בבתי כנסיות מתענין בשני בשבת שלהן, ובשלישי וברביעי ובחמישי, אבל בערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד שבת ובאחד בשבת אינם מתענים כדי שלא יצאו מעונג שבת לצום.

סימן ה

ביום הראשון : בראשית ויהי רקיע.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה ו

ובמה היו קוראין במעשה בראשית, ביום הראשון קוראין בראשית ויהי רקיע, בשני יהי רקיע ויקוו, בשלישי יקוו ויהיה מאורות, ברביעי יהי מאורות וישרצו, בחמישי ישרצו ותוצא הארץ, בששי ותוצא הארץ ויכולו.

סימן ו

פרשה גדולה קורין אותה בשנים, והקטנה - ביחיד.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה ז

פרשה גדולה קוראין אותה בשנים וקטנה קורא אותה אחד, ושתי פרשיות שקוראין שחרית, הם שחוזרין וקורין אותן בתפלה השניה בספר, וחוזרין וקוראין אותן במנחה על פה.

סימן ז

כל יום שיש בו הלל - אין מעמד בשחרית.

סימן ח

אמר לו בן עזאי: **כך** היה רבי יהושע שונה: קרבן מוסף - אין במנחה, קרבן עצים - אין בנעילה.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה ח

שמנת ימי חנוכה לא היו אנשי מעמד עושין מעמד בשחרית וכל יום שיש בו קרבן מוסף לא היה בו מעמד לא בתפלה שניה שלהם ולא במנחה, אלא

בשחרית ובנעילה בלבד, וכל יום שהיה בו קרבן העצים לא היה בו מעמד בנעילה אלא בשחרית ובתפלה שניה ובמנחה. השגת הראב"ד: ובתפלה שניה. א"א הראה דעתו בכאן על אותה תפלה שניה שאמר שאינה תפלת מוסף שאם היה תפלת מוסף הרי המוסף דוחה של מוסף ושל מנחה כחזרתו של ר"ע סוף דבר אין דבריו מכוונים לעיקר ההלכה.

סימן ט

חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ה הלכה ב

ואלו הן יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארה וסיבב להתם גלותן, ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלם והביאה במצור ובמצוק. ושבעה עשר בתמוז וחמשה דברים אירעו בו: נשתברו הלוחות, ובטל התמיד מבית ראשון והובקעה ירושלם בחורבן שני, ושרף אפוסטומוס הרשע את התורה, והעמיד צלם בהיכל.

סימן א

משנכנס אב ממעטין בשמחה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנא סעיף א

משנכנס אב ממעטין בשמחה; ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי כותי, לישתמיט מיניה דריע מזליה. הגה: מילה שהיא מר"ח עד ט' באב נוהגין שהמוהל ובעל ברית ואבי הבן לובשין בגדי שבת (מנהגים); אבל בלאו הכי, אסור. אפילו בשבת של חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת, כ"א הכתונת לבד (מרדכי הל' תשעה באב והגהות אשרי פ"ב דתענית ואגודה ורוקח); אבל פורשין פרוכת של שבת, אם לא שאירע ט' באב בשבת ונדחה, שאז אין פורשין פרוכת של שבת. ומי שיש לו נשואין בשבת נחמו, מותר ללבוש בגדי שבת בשבת של חזון (מהרי"ל).

* ציון להלכה דף כט: סימן א'

סימן ב

שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה - אסור מלספר ומלכבס.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנא סעיף ג

שבוע שחל בו תשעה באב, אסורים לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבוש עתה אלא להניחו לאחר ט' באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור; וכן המכובסים מקודם, בין ללבוש בין להציע בהם המטה; ואפי' מטפחות הידים והשלחן, אסור. וכיבוס שלנו, מותר; אבל גיהוץ (פ"י מעבירין על הבגדים אבן חלק להחליקו ערוך) שלנו, אסור. וכלי פשתן, אין בהם משום גיהוץ והרי הם ככיבוס שלנו, ומותר; והני מילי לגוהצן ולהניחן עד אחר תשעה באב, אבל אסור ללבוש בשבוע זה. ונהגו לאסור אפילו כלי פשתן, ואפילו בכבוס שלנו, בין ללבוש בין לכבס ולהניח; ואין להקל בדבר, כיון שנהגו, וכ"ש דאפשר דמדינא נמי אסור, שהרי יש מי שכתב דכיבוס שלנו קרי (גיהוץ) לשל בני בבל שאין מתלבנים יפה, לפי שמימיהם הם עכורים שאינו ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל, וכיבוס של שאר ארצות אפשר שהוא ככיבוס של ארץ ישראל ואסור. ועוד יש מי שפירש דגיהוץ היינו מים ואפר או נתר ובורית, וכיבוס היינו במים לבד, ובזמן הזה אין מכבסים במים לבד ונמצא שכל כיבוס של זמן הזה הוא גיהוץ, ואסור מדינא אפי' בכלי פשתן ללבוש מיהא. הגה: ואנו נוהגין להחמיר בכל זה מתחלת ר"ח עד אחר התענית, אם לא לצורך מצוה, כגון אשה הלובשת לבנים מותרת לכבס וללבוש לבנים ולהציע תחתיה (רוקח וא"ז), אבל בט' באב עצמו לא תלבש לבנים רק לובשת חלוק בדוק ויפה (הגהות שערי דורא). וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן ומציעין לבנים כמו בשאר שבתות. ואסור ליתן כלים לכובסת אינה יהודי לכבס מראש חודש ואילך, אבל קודם ר"ח מותר לתת, אע"פ שכובסת אחר ראש חודש (תוספות פ"ד דתענית ומהרי"ל).

* ציון להלכה דף כט: סימן ד'

סימן ג

ערב תשעה באב - לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנב סעיף א

ערב תשעה באב לא יאכל אדם בסעודה המפסקת, שאוכלה אחר חצות, בשר, ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין. הגה: ואף ממשקים אחרים ממעט בשתייתן ממה שרגיל לשתות (טור וב"י בשם תוספות ורוקח), וכן לא יאכל אחר סעודתו צנון ומליח, דברים שנוהג בהם בשאר פעמים, כדי שיתנהג בפרישות (מרדכי).

* **ציון להלכה דף ל. סימן א'**

סימן ד

והלכה כרבי יוסי.

סימן ה

כיון דבסמוך לשקיעת החמה קא פרשי - כתפילת נעילה דמיא.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קכט סעיף א

אין נשיאת כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה, ביום שיש בו נעילה כמו בי"ה, אבל לא במנחה, משום דשכיחא שכרות באותה שעה, שמא יהא הכהן שכור; וגזרו במנחה של תענית, **אטו מנחת שאר ימים**; אבל בתענית שאין בו נעילה, הואיל ותפלת מנחה **סמוך לשקיעת החמה**, היא דומה לתפלת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר ימים, הלכך יש בה נשיאת כפים. (והמנהג שלנו כבר נתבאר לעיל ס"י קכ"ח).

ציון להלכה

אטו מנחת שאר ימים - לפי שביום שיש בו נעילה מתפללים מנחה בעוד היום גדול כדי להתחיל נעילה קודם שקיעת החמה לכן מתחלפת היא במנחה של שאר הימים שהיו נוהגים גם כן להתפלל בעוד היום גדול מפני שהיו רוצים לאכול אח"כ [שאסור לאכול קודם תפלת המנחה כמ"ש בסימן רל"ב] ובנעילה לא גזרו אטו שאר ימים לפי דליכא תפלת נעילה כ"א בתענית [גמרא] (משנה ברורה).

סמוך לשקיעת החמה - שהיה מנהגם לאחרה סמוך לשקיעה (משנה ברורה).

ילקוט יוסף סימן קכט - באיזה תפלות נושאים כפים

א. אין נשיאות כפים בלילה, שנאמר: לעמוד בשם ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה, הוקשה ברכת כהנים לשירות, מה שירות ביום אף נשיאות כפים

ביום. לפיכך בתעניות צבור אם שהו בתפלת החזרה של מנחה עד הלילה, לא ישאו הכהנים כפיהם. וכן ביום הכפורים אם האריכו בתפלת הנעילה עד הלילה לא ישאו הכהנים כפיהם. ומכל מקום בבין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, שזהו בתוך שלש עשרה דקות וחצי אחר שקיעת החמה, (בשעות זמניות), רשאים לישא כפיהם בברכה, הואיל ואין הלכה זו מוסכמת מכל הפוסקים. [שארית יוסף חלק ג עמוד רטז. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכט הערה א עמוד שעה].

ב. בתעניות צבור הכהנים נושאים כפיהם במנחה, [מלבד בשחרית]. ולכתחלה יקבעו זמן תפלת שמונה עשרה של מנחה בתעניות צבור כחצי שעה או כארבעים דקות קודם השקיעה, כדי שעד שיגיע השליח צבור בסוף החזרה לברכת כהנים, יהיה בתוך חצי שעה לשקיעה. ואם התפללו מנחה מפלג המנחה ואילך, דהיינו שעה ורבע בשעות זמניות קודם צאת הכוכבים, לכתחלה לא יעלו לדוכן, ואם עלו לא ירדו. ובמקום שנהגו שלכתחלה הכהנים עולים לדוכן אחר פלג המנחה, יש להם על מה שיסמוכו. אבל אם מתפללים בעוד היום גדול, לפני השיעור הנ"ל [פלג המנחה], אין לכהנים לשאת את כפיהם, ואפילו במקום שנהגו לעלות לדוכן יש למחות בידם ולהנהיג שלא יעלו, וכדין מנחה של יום הכפורים שאין בה נשיאות כפים, מפני שמתפללים מבעוד יום. ואם מתפללים מבעוד יום כשם שאין נושאים את כפיהם, כך אין השליח צבור אומר בחזרה אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו'. [שארית יוסף ח"ג עמ' ריז. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, ס"י קכט, הערה ב].

ג. בתעניות צבור, כל כהן שאינו מתענה לא ישא את כפיו במנחה, כיון שיש לחוש לשיכרות, ולכן יצא לחוץ בעת נשיאת כפים. [שאר"י ח"ג עמוד ריט. ילקוט יוסף תשס"ד, תפלה כרך ב, ס"י קכט הערה ג, עמוד שעת].

ד. בתענית ז' באדר, או תעניות שובבי"ם וכדומה, אפילו יש עשרה מתענים בבית הכנסת אין לעשות נשיאות כפים במנחה, אפילו אם מתפללים מנחה סמוך לשקיעה, שלא התירו אלא בתענית צבור. ומכל מקום אם הכהן עלה לישא את כפיו, לא ירד. [שארית יוסף חלק ג עמוד ריט. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכט הערה ד', עמוד שעת].

סימן ו

שכור אסור בנשיאת כפים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף לח

שתה רביעית יין בבת אחת, לא ישא את כפיו; שתאן בשני פעמים, או שנתן לתוכו מעט מים, **מותר**; ואם שתה יותר מרביעית, אע"פ שהוא מזוג ואפילו שתאו בכמה פעמים, לא ישא את כפיו עד שיסיר יינו מעליו.

ציון להלכה

רביעית יין בבת אחת - דברכת כהנים מדמינן לעבודה ובעבודה במקדש
בכה"ג חייב (משנה ברורה).
מותר - דבכה"ג במקדש אינו חייב ורק איסורא בעלמא ולהכי בני"כ דקילא
מעבודה מותר לכתחלה (משנה ברורה).

סימן א

אף כהן מברך בעל מום לא! - הא איתקש לנזיר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף ל

מי שיש לו מום בפניו או בידיו, כגון שהם בוקניות או עקומות או עקושות (בוקניות פי' מין נגע לבן, ורש"י פירש לינטלי"ש בלעז; עקומות, כפופות; עקושות לצדדיהן, והר"ן פי' עקומות שנתעקמה ידו אחורנית; עקושות שאינו יכול לחלק אצבעותיו), לא ישא את כפיו, מפני שהעם **מסתכלין בו**; וה"ה למי שיש מומין ברגליו, במקום שעולים לדוכן בלא בתי שוקים; וכן מי שריריו יורד על זקנו; או שעניו זולפות דמעה; וכן סומא באחת מעיניו, לא ישא את כפיו. **ואם היה דש** בעירו, דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום, ישא כפיו ואפי' הוא סומא בשתי עיניו. וכל ששהה בעיר ל' יום, מקרי דש בעירו; ודוקא בעירו, אבל אם **הולך באקראי** לעיר אחרת, ושהה שם ל' יום, לא; ואפילו לא בא לדור שם להיות מבני העיר, **אלא** בא להיות שם מלמד או סופר או משרת שנה או חצי שנה, חשוב דש בעירו בל' יום.

ציון להלכה

מסתכלין בו - שהוא דבר המתמיה ובשביל זה יסוחו דעתם מלכוין לשמוע הברכה (משנה ברורה).

ואם היה דש וכו' - דהטעם דמום פוסל בפניו ידיו ורגליו וכן בכל הני הוא משום דחיישינן שיסתכלו בו ובדש לא יסתכלו בו כי אינו חידוש בעיניהם (משנה ברורה).

הולך באקראי וכו' - דלא רגילי אינשי לישא וליתן עמו ואינם מורגלים במומו (משנה ברורה).

אלא וכו' - דכיון שעל כל פנים בא להשתקע שם לאיזה זמן, רגילים לישא וליתן עמו והורגלו במומו בשלשים יום (משנה ברורה).

ילקוט יוסף - דברים המעכבים בכהנים מלישא את כפיהם

סח. כהן שיש לו מום בפניו או בידיו, לא ישא כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו, ומסיחים דעתם מן הברכה. ואם היה דש בעירו, כלומר, שבני עירו רגילים בו, והכל מכירים שיש לו אותו מום, ישא כפיו. וכל ששהה שלשים יום בעירו נחשב דש בעירו. ובזמנינו שכבר פשט המנהג שכל הכהנים משלשלים הטלית על פניהם וידיהם בעת הברכה, וגורבים גרביים לרגליהם, אפילו אם יש בפניו ובידיו וברגליו כמה מומים, ואפילו לא היה דש בעירו, עולה לדוכן ונושא כפיו. [שארית יוסף חלק ג עמוד קצח. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה סח, עמוד שלח].

סט. לפיכך כהן שנפצע במלחמה ונקטעה כף ידו, יש אומרים שכל קדושת כהונה עליו, ומכיון שבזמן הזה שהכהנים מכסים ידיהם בטלית אין חשש שמא יסתכלו בידיו ויסיחו דעתם מן הברכה, לפיכך עולה לדוכן ונושא כפיו בברכת כהנים. ויש חולקים ואומרים שאם ניטלה כף ידו אינו בר נשיאות כפים, ואינו נושא את כפיו אפילו אם הוא דש בעירו. ואפילו אם ניטלה רק כף יד אחת. וכן עיקר. [ואמנם בשארית יוסף חלק ג עמוד קצט, וכן בילקוט יוסף חלק א' מהדורת תשמ"ה, נתבאר דנושא כפיו, אבל לאחר שנים מרן שליט"א חזר בו, ודעתו דהעיקר להלכה דזה דוקא בנקטעו האצבעות, וכף היד נשארה קיימת, אבל אם ניטל כל כף היד, אינו נושא כפיו]. [ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה סט עמוד שלט].

ע. סומא בשתי עיניו, אפילו אם הוא דש בעירו אינו נושא כפיו, דספק ברכות להקל. ויש אומרים שאם הוא דש בעירו נושא כפיו, ולכן כהן סומא הרוצה לעלות לדוכן ולישא כפיו, אין מוחין בידו, שיש לו על מה שיסמוך. [שארית יוסף חלק ג עמוד ר'. וביתר הרחבה ראה בילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה נה, עמוד שג].

עא. כהן שיש לו תחבושת בכף ידו עד הפרק, נושא כפיו ואין לפוסלו משום חציצה. וכן מעשים בכל יום שגם כהן שיש על ידו תחבושת עולה לדוכן ומברך ברכת כהנים ואין פוצה פה. וכן עיקר שאין בזה משום חציצה. [שארית יוסף חלק ג עמוד ר'. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סי' קכח הערה עא].

עב. כהן שיש על ידיו כתובת קעקע, רשאי לעלות לדוכן לישא כפיו, כשמכסה עצמו בטלית באופן שאין הכתובת קעקע נראית לעיני הצבור. ובפרט אם הדבר נעשה שלא לרצונו, או שחזר בתשובה. [שארית יוסף חלק ג עמוד ר'. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה עב עמוד שמב].

סימן ב

במאי קמיפלגי? מר סבר: **עיקר** שירה בפה, ומר סבר עיקר שירה בכלי.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג הלכה ג

לוי האונן מותר לעבוד ולשורר, ואין פוחתין משנים עשר לויים עומדים על הדוכן בכל יום לומר שירה על הקרבן ומוסיפין עד לעולם ואין אומרין שירה אלא בפה בלא כלי שעיקר השירה שהיא עבודתה בפה, ואחרים היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר, מהן לויים ומהן ישראלים מיוחסין המשיאין לכהונה, שאין עולה על הדוכן אלא מיוחס, ואין אלו המשוררים על פי הכלים עולין למנין השנים עשר.

סימן ג

אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: **משה** תיקן להם לישראל שמונה משמרות.

סימן ד

בא דוד ושמואל והעמידן על עשרים וארבע.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ד הלכה ג

משה רבינו חלק הכהנים לחי' משמרות, ארבעה מאלעזר, וארבעה מאיתמר, וכן היו עד שמואל הנביא, ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר, ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה, ועולין לירושלים לעבודה משמר לכל שבת, ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס, עד שיגמרו וחוזרין חלילה.

סימן א

הקורא בתורה אל יפחות משלשה פסוקים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קלז סעיף ב

אין קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים, **שנים קורין ג' ג', ואחד קורא ד'**; ואיזה מהם שקורא ד' הרי זה **משובח**.

ציון להלכה

שנים קורין ג' ג', ואחד קורא ד' - כיון שיש עשרה פסוקים לתלתא גברי ממילא שלאחד יגיע ד' פסוקים ואמרו חכמים שאין קפידא מי יקרא ד' ויכולים לעשות כמו שירצו והטעם מפני שלכל אחד יש מעלה דהראשון הרי הוא ראשון והשלישי משום דמעלין בקודש והאמצעי משום דבמנורה היתה האמצעית חשובה יותר ולכן לא רצו חכמים לקבוע שדווקא הראשון יקרא ד' כמו שקבעו בעיקר עלייה לתורה שכהן קורא ראשון ואפשר לומר הטעם שלא רצו בזה דדווקא כשאחר קורא אותם צריך לחלוק כבוד להראשון אבל הקריאה בתורה העולים בעצמם קוראין שכך היה בזמן הגמ' לא חשו חכמים לקבוע בזה כיון שיש טעמים בזה וגם עתה שהקורא קורא אין ביכולתנו לשנות מטעם שלכל אחד יש מעלה (ערוך השולחן).

ואיזה מהם - כלומר דמי שקרא יותר, משובח יותר ואם הראשון קרא ד' משובח דמצינו לעולם החשוב חשוב קודם ובמנורה מצינו שאמצעי משובח (מגן אברהם).

הרי זה משובח - פירוש שלכל א' מהג' יש מעלה בפני עצמו שראוי לקרות ד' פסוקים כדאית' במגילה ועל כן כל א' מהם יעשה כפי מה שיוכל שיקר' הוא ד' פסוקים (ט"ז).

ילקוט יוסף סימן קלז - כמה פסוקים צריכים לקרוא

א. ביום שקורין שלשה עולים, אין קורין פחות מעשרה פסוקים. ופסוק וידבר ה' אל משה לאמר, עולה מן מנין הפסוקים. ואם מסתיים הענין בתשעה פסוקים, כגון פרשת ויבא עמלק, שפיר דמי. ואין קורין עם כל אחד פחות משלשה פסוקים, שנים קורין ג' פסוקים כל אחד, והאחד קורא ארבעה פסוקים. ואיזה מהם שקרא ד' פסוקים, הרי זה משובח יותר. [ילקו"י, הלי קריאת התורה עמוד ע].

סימן ב

רב אמר: **דולג**, ושמואל אמר: פוסק.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תכג סעיף ב

וקורא הכהן ג' פסוקים שהם: וידבר, צו, ואמרת. ולוי חוזר וקורא ואמרת וקורא את הכבש אחד, ועשירית האיפה. וישראל קורא עולת תמיד עד ובראשי חדשיכם. ורביעי קורא ובראשי חדשיכם, עד הסוף.

ציון להלכה

ולוי חוזר וקורא וכו' - הטעם מבואר בגמרא משום דליכא בפרשה זו אלא ח' פסוקים, וא"כ אם יקרא הלוי כדרכו ג' פסוקים לא ישתייר בפרשה אלא ב' פסוקים, וקיי"ל דאין משיירים ב' פסוקים לפני הפרשה (משנה ברורה)

ילקוט יוסף סימן תכג - קריאת התורה בראש חודש

ד. הכהן קורא שלשה פסוקים שהם וידבר, צו, ואמרת. ולוי חוזר וקורא ואמרת, וקורא את הכבש אחד, ועשירית האיפה. וישראל קורא עולת תמיד עד ובראשי חודשיכם, והרביעי קורא ובראשי חודשיכם עד הסוף. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד ש'].

ה. גם כשאין לוי בבית הכנסת, אין לשנות מן המנהג הפשוט שבקריאת הספר תורה, שבראש חודש בקריאה השניה מדלג לפסוק ואמרת להם. וכן יעשה הכהן שקורא במקום לוי. וכן עיקר להלכה, שהכהן עולה במקום לוי ומברך וקורא. [שו"ת יביע אומר חלק ו' סימן כה אות ד'].]

סימן א

אלא: כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע.

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו הלכה ז

פרשה גדולה קוראין אותה בשנים וקטנה קורא אותה אחד, ושתי פרשיות שקוראין שחרית, הם שחוזרין וקורין אותן בתפלה השניה בספר, וחוזרין וקוראין אותן במנחה על פה.

סימן א

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את הלל.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו

ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל. השגת הראב"ד: אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין. א"א ויש בהם עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעי' ל, כט).

סימן ב

ובגולה עשרים ואחד יום.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ז

מקומות שעושין ימים טובים שני ימים גומרין את ההלל באחד ועשרים יום, בתשעת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של עצרת, אבל בראשי חדשים קריאת ההלל מנהג ואינה מצוה, ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין בדילוג, ואין מברכין עליו שאין מברכין על המנהג ויחיד לא יקרא כלל, ואם התחיל ישלים ויקרא בדילוג כדרך שקוראין הצבור, וכן בשאר ימי הפסח קוראין בדילוג כראשי חדשים. השגת הראב"ד: ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין בדילוג ואין מברכין עליו. א"א זה אינו כלום וכבר כתבנו עליו במקום אחר (ברכות פי"א הט"ז), ומה שאמר ויחיד שהתחיל לקרוא בדילוג לא אמר כלום אלא יקרא כמו שירצה וחותרם כחתימת הציבור.

סימן ג

ואלו הן: תשעת ימי החג.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרמד סעיף א

שחרית, אחר חזרת תפלה, נוטלין הלולב ומברכין: **על נטילת לולב**, ושהחיינו; וגומרים ההלל; **וכן כל שמונת ימי החג**. ומברכים: לגמור את ההלל, בין צבור בין יחיד, ואין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע: באמצע, שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד; בין הפרקים, שואל

מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ; ואם פסק באמצע, ושהה אפ"י כדי לגמור את כולו, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק.

ציון להלכה

על נטילת לולב - שהחיינו זה הוא על קיום המצוה ועל כן אף דאתמול בלילה בירך שהחיינו, שם היה על מצות סוכה ועל יו"ט וזה הוא על מצות לולב (משנה ברורה).

וכן כל שמונת ימי החג - ולא הוי כחוח"מ פסח דמדלגין משום דבסוכות כל יום חשוב כיו"ט בפני עצמו כיון שחלוק קרבנותיו מיום שלפניו (משנה ברורה).

ילקוט יוסף סימן תרנא - נטילת הלולב וברכתו

יד. כיצד מברכים על הלולב? נוטל תחלה הלולב שאגודים בו הערבה וההדס, ביד ימינו, כשהוא עומד, וקודם שיטול האתרוג, יברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב, ושהחיינו ביום הראשון, [שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן]. [ילקו"י מועדים עמ' קס. חזון עובדיה סוכות, עמוד שמו, שעז]. ואחר כך לוקח את האתרוג ביד שמאל, ויצמיד אותו ללולב, וינענע. וכן רשאי ליטול האתרוג בידו כשהוא הפוך, ויברך, ואחר שיגמור הברכה יטלנו דרך גדילתו, וינענע. והנוטל הלולב והאתרוג באופן שמכוין שלא לצאת ידי חובה עד שיגמור הברכה, גם בזה נחשבת ברכתו עובר לעשייתו, ועל כל פנים גם אם נטלם ולא כיון בפירוש שאינו יוצא ידי חובה בנטילתם, רשאי עדיין לברך. [אבל לא נכון הדבר שקודם שיברך יטול הלולב בשמאלו והאתרוג בימינו, ואחר הברכה יחליף הלולב לימינו והאתרוג לשמאלו, שהרי בדיעבד סדר הידים אינו מעכב, ונמצא שלא הרויח כלום בהיפוך הידים]. ואין מברכים על הלולב אלא פעם אחת ביום. [ילקו"י מועדים עמוד קסא, הליכו"ע ח"ב עמ' רפט. חזו"ע סוכות עמ' שעז].

מה. אחר שבירך, ינענע הלולב ומיניו שלש פעמים לכל צד. ואף על פי שהוא עתיד לנענע בשעת ההלל, יעשה הנענועים גם עתה אחר הברכה, ללא אומר ודברים. ודעת מרן שבנענוע צריך להקיף דרך ימין, שהוא לצד מזרח דרום מערב צפון. אבל המנהג פעיה"ק ירושלים ת"ו כמו שכתב רבינו האר"י, להקיף דרום צפון מזרח מעלה מטה ומערב. ואין לשנות. וכל עדה תחזיק במנהגה, אבל על כולם לעשות סדר הנענועים כסברא אחת, או כסברת מרן השלחן ערוך, או כפי מנהגינו כדעת האר"י ז"ל, ולא יהיו חלוקים במנהגם. ומנענעים בשעת נטילת הלולב, ואחר כך בהלל כמו שיבואר להלן. [ילקוט יוסף

מועדים עמוד קסח, חזון עובדיה סוכות עמוד שנב]

ילקוט יוסף סימן תרמ - מדיני התפלה בסוכות

ה. בימים שגומרים בהם את ההלל, כגון בימי חג הסוכות, אסור להפסיק באמצע ההלל, אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע וברכותיה, באמצע הפרק שואל מפני היראה, [כגון אביו או רבו שחייב במוראם], ומשיב מפני הכבוד, [אדם נכבד בעל מעשים טובים]. ובבין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. וכן מפסיק לענות קדיש וקדושה וברכו, ואפילו באמצע הפסוק. ויש קולא יותר בהלל, שהשומע ברכה מחבירו והוא באמצע ההלל, פוסק ועונה אמן. וכן עונה אמן אחר הקדיש, כי האמן הוא כעין שבח וזמרה, והוא מענין ההלל. אבל אין לענות ברוך הוא וברוך שמו באמצע ההלל. [שו"ת יביע אומר חלק ב' סימן לב. ילקוט יוסף מועדים עמוד קמט. חזון עובדיה סוכות, עמוד שעז]

סימן ד

ושמונת ימי חנוכה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרפג סעיף א

כל שמונת ימי חנוכה **גומרין את ההלל**. הגה: וכל שמונת ימי חנוכה א"א תחנון וצו"ץ ולמנצח וצדוק הדין גם בערב חנוכה במנחה, וע"ל סי' קל"א (מהרי"ל ומנהגים).

ציון להלכה

גומרין את ההלל - לפי שבכל יום נוסף נס חדש (משנה ברורה).
גומרין את ההלל - בכל יום חלוק בנרותיו, לפי המהדרין מן המהדרין, והוי כסוכות שחלוקים בקרבנות וגומרין את ההלל (בית יוסף).
גומרין את ההלל - שהרי קורים בנשיאים, ובכל יום נשיא של יום זה חלוק משל חבירו. אם כן כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו (בית יוסף).
גומרין את ההלל - מבואר בספר חשמונאי: לפי שעל ידי הגזרות בטלו אז מלהקריב בחג הסוכות העבר, ובשמיני עצרת. ולכן לזכרון זה עשו שמונה ימים חנוכה ולכן גומרין את ההלל כבחג הסוכות (ערוך השולחן).

ילקוט יוסף סימן תרפג - אמירת הלל בחנוכה

א. בכל יום משמונת ימי חנוכה בתפלת שחרית גומרים את ההלל, בין יחיד בין צבור. ומברכים לפניו אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור את ההלל, ולאחריו ברכת יהללך. ומסיימים ב"אמן" כמו בכל מקום שיש ב' ברכות שהמברך מסיים באמן.

סימן ה

ושני ימים הראשונים של פסח.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תפח סעיף א

שחרית נכנסים לבית הכנסת, וקורים הזמירות של שבת, ומתפללין תפלת שחרית, וגומרין ההלל (ומברכין לקרות ההלל), ואין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע, באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לאדם נכבד שנתן לו שלום, ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם. הגה: (ודוקא ב' ימים הראשונים שגומרים בהם ההלל דינא הכי לענין הפסקה, אבל בימים שאין גומרין ע"ל סימן תכ"ב סעיף ד'). ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק.

ציון להלכה

וגומרין ההלל - במסכת ערכין מפורש מאי שנא דגומר כל ימי החג, ובפסח לא גומר אלא יום ראשון - משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו, וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי (רש"י)

וגומרין ההלל - יום טוב הראשון של פסח הוא גומר הלל, אבל שמונה ימי פסח לא משום דלא דמי לחנוכה וסוכות, דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב, וכן בסוכות כל יומא ויומא הוי י"ט לעצמו לפי שפרי החג מתמעטין והולכין. אבל פסח אינו משתנה לא מקרבנות ולא מיום טוב, לכך אין גומרים בו ההלל אלא יום הראשון (תוספות).

סימן ו

ושני ימים טובים של עצרת.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תצד סעיף א

ביום חמישים לספירת העומר הוא חג שבועות, וסדר התפלה כמו ביום טוב של פסח, אלא שאומרים: את יום חג השבועות הזה **זמן מתן תורתנו**, וגומרים ההלל, ומוציאין שני ספרים וקורין בראשון חמשה מבחדש השלישי עד סוף הסדר, ומפטיר קורא בשני וביום הבכורים ומפטיר במרכבה דיחזקאל, ומסיים בפסוק ותשאני רוח.

ציון להלכה

ביום חמישים לספירת העומר וכו' - ומאחרין להתפלל ערבית בכניסת שבועות בצאת הכוכבים כדי שיהיו ימי הספירה מ"ט יום תמימות. איתא

בזוהר שחסידיים הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן ואיתא בשו"ע האר"י ז"ל דע שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקר והיה עוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק. והטעם כתב מגן אברהם ע"פ פשוטו שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם לקבל התורה [כדאיתא במדרש] לכך אנו צריכין לתקן זה (משנה ברורה).

זמן מתן תורתנו - בתפילה אנו אומרים "זמן מתן תורתנו", מפני שבאותו היום שחל אצלנו שבועות, דהיינו ששה בסיון ניתנה תורה לישראל. כדתניא בשבת (פו ב): תנו רבנן: בששה בחודש ניתנה תורה לישראל. רבי יוסי אומר: בשבעה בו (ערוך השולחן).

ילקוט יוסף סימן תצו - דין יום טוב שני של גלויות

א. בחוץ לארץ נוהגים על פי תקנת חכמים שני ימים טובים של גלויות. ואף על פי שבזמן הזה שאנו עושים יום טוב על פי החשבון ולא על פי הראיה, גם בחוץ לארץ בקיאים בקביעות החודש, מכל מקום תקנו חז"ל שגם עתה עליהם להמשיך במנהג אבותיהם לעשות שני ימים טובים של גלויות, גזרה שמא תגזור מלכות הרשעה על ישראל שלא יעסקו בתורה וישתכח סוד העיבור, ויעשו את החודש החסר, מלא, ואת המלא חסר, ויבואו לאכול בטעות חמץ בפסח. ולכן יום טוב השני נשאר בחומרתו הראשונה, וכל מה שאסור ביום טוב הראשון אסור בשני, והמזלזל בו אפילו באיסור שבות, או שיצא חוץ לתחום, היו חכמים נותנים אותו בנידוי, או מכים אותו מכת מרדות.

ה. ומכל מקום לענין התפלה, ביום טוב שני של גלויות, כגון בחג השבועות, וכן בשמיני של פסח, ובתשיעי של חג הסוכות, יקרא קריאת שמע עם התפלין בביתו, ואחר כך ילבש בגדי שבת ויום טוב, וילך לבית הכנסת להתפלל עם הצבור "תפלת שמנה עשרה", כמו המקום שיצא משם, שבתפלה שהיא בלחש לא שייך מחלוקת. וכשיאמרו הקהל הלל, יוכל לומר עמהם את ההלל בלא ברכה, וטוב שיאמרנו בדילוג, כמו שקוראים בראש חודש. וכשמתפללים מוסף יאחזו הסידור בידו, ויאמר כמה מזמורים וכיו"ב כאילו הוא מתפלל עמהם. ובתפלת יום טוב שני שחל בחול המועד של ארץ ישראל, יתפלל מוסף עם כל הקהל ויאמר "את יום מקרא קודש הזה", ואם נתכבד לעבור לפני התיבה לתפלת מוסף, בחזרה יאמר "את יום טוב מקרא קודש הזה". [יחיה דעת חלק ג' סימן לה סק"ב].

סימן ז

אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תכב סעיף ב

וקורים הלל בדילוג, בין יחיד בין צבור. וי"א שהצבור מברכין עליו בתחלה לקרוא את ההלל, (ואם בירך לגמור א"צ לחזור) (מרדכי פרק במה מדליקין ושבולי לקט); ולבסוף, יהללוד. והיחיד אין מברך עליו. **ויש אומרים שאף הצבור אין מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף**, וזה דעת הרמב"ם וכן נוהגין בכל א"י וסביבותיה. הגה: **ויש אומרים דגם יחיד מברך עליו** (טור בשם הרא"ש ור"ת). וכן נוהגין במדינות אלו. ומ"מ יזהר אדם לקרות בצבור כדי לברך עליו עם הצבור. וי"א דכשיחיד קורא אומר לשנים שיאמרו עמו ראשי פרקים דאז הוי כרבים (מרדכי פ' במה מדליקין אגור בשם שוחר טוב). ונהגו כן בהודו ולא באנא.

ציון להלכה

וקורין הלל בדלוג - וכל ההלל אין לקרוא משום דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ודרשינן ליה המקודש לחג (ר"ל שאסור בעשיית מלאכה) טעון שירה ושאיין מקודש לחג אין טעון שירה (ערכין ד' י"י) אלא שנהגו אבותינו לקרותו וכדי שיהיה היכר שאינו מצד הדין לכן מדלגין בו (משנה ברורה). **ויש אומרים שאף הצבור וכו'** - דעיקר ההלל בר"ח אינו אלא מנהגא ולא מן הדין וכנ"ל ואמנהגא לא מברכין (משנה ברורה).

ילקוט יוסף סימן תכב - קריאת ההלל בראש חודש

א. קוראים את ההלל בדילוג, בין ביחיד בין בצבור. וצריך לאומרו בשמחה ובנחת ובקול רנה ותודה, ולא במרוצה. ומנהג רע הוקבע בכמה מקומות שאומרים ההלל במרוצה כבלע את הקודש, הרצים יצאו דחופים, ועד מהרה ירוץ דברו, כל כי האי העדר טוב ממציאותו. אולם אין להאריך בניגונים, שהרי ראש חודש הוא יום שאין בו ביטול מלאכה לאנשים. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד רפז].

ה. בני עדות המזרח שנהגו בחוץ לארץ לברך על ההלל בראש חודש, ועלו לארץ ישראל, עליהם לשנות ממנהגם ולנהוג כאן, בארץ ישראל, כמנהג כל יתר עדות המזרח שלא לברך על ההלל בראש חודש, כעדותו של מרן השלחן ערוך. ואם טעה וברך על ההלל, יאמר מיד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שיש אומרים שלדידן הוי ברכה לבטלה. [יחווה דעת חלק ד' סימן לא. ובתוספת נופך בילקוט יוסף שבת כרך ה' עמ' רצ].

סימן א

ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנח סעיף א

בתשעה באב לעת ערב הציתו אש בהיכל ונשרף עד שקיעת החמה **ביום עשירי**, ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. הגה: ויש מחמירין עד חצות היום ולא יותר (הגהות מיימוני); אם חל תשעה באב בשבת ונדחה ליום א', מותר לאכול בשר ויין יום ב', אבל בלילה אסור מפני אבילות של יום (מהרי"ל).

ציון להלכה

ביום עשירי - והטעם שקבעוה בתשיעי משום דאתחלתא פורעניתא עדיפא (משנה ברורה).

ילקוט יוסף - עוד ממנהגי תשעה באב

ד. המנהג הכשר שבלייל עשירי באב אין אוכלים בשר ולא שותים יין, ונהגו כן גם כשחל ביום ששי. אבל מותר לטעום מהתבשילים שיש בהם בשר, בערב שבת, לכבוד שבת. [שם].

ה. כל המבואר לעיל הוא לענין אכילת בשר, אבל לענין רחיצה ותספורת לא נהגנו להחמיר בזה. ורק האשכנזים נהגו להחמיר בזה גם לענין רחיצה ותספורת עד למחרת בחצות. ולכן מותר לספרדים להתרחץ ולכבס במוצאי תשעה באב. אבל יש ליזהר שלא יעשו כן בתשעה באב סמוך לערב. ובשנה שחל עשירי באב ביום ששי שהוא ערב שבת, מותר גם לאשכנזים להתרחץ ולהסתפר לכבוד שבת. [שו"ת יחיה דעת ח"ה סי' מא. והנה מרן בש"ע ס"ס תקנח כתב, שמנהג כשר שלא לאכול בשר ולשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. וכתב במאמר מרדכי שמלשון מרן משמע שהמנהג כן רק לגבי בשר ויין, ולא לענין רחיצה ותספורת. וכ"כ בשו"ת כנה"ג. וכתב בביאור הלכה דקשה להקל בזה שכמה אחרוני זמנינו העתיקו חומרא זו. ע"כ. אולם אין זה אלא לאשכנזים, אבל אצלינו העיקר להקל בזה כדעת מרן].

סימן א

אמר רב פפא: הלכך, בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי - לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנא סעיף א

משנכנס אב ממעטין בשמחה; ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי כותי, לישתמיט מיניה **דריע מזליה**. הגה: מילה שהיא מר"ח עד ט' באב נוהגין שהמוהל ובעל ברית ואבי הבן לובשין בגדי שבת (מנהגים); אבל בלאו הכי, אסור. אפילו בשבת של חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת, כ"א הכתונת לבד (מרדכי ה"ל תשעה באב והגהות אשרי פ"ב דתענית ואגודה ורוקח); אבל פורשין פרוכת של שבת, אם לא שאירע ט' באב בשבת ונדחה, שאז אין פורשין פרוכת של שבת. ומי שיש לו נשואין בשבת נחמו, מותר ללבוש בגדי שבת בשבת של חזון (מהרי"ל).

ציון להלכה

דריע מזליה - פירוש משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב (תוספות).
דריע מזליה - ואע"ג שאין מזל לישראל הני מילי בשאר ימים אבל בשני חדשים אלו יש מזל שכן נגזר עלינו מן השמים (חידושי הריטב"א).

ילקוט יוסף סימן תקנא - דינים השייכים מראש חודש באב

א. משנכנס אב ממעטים בשמחה. וישראל שיש לו דין ודברים ותביעה משפטית עם גוי, יתחמק מלהתדיין עמו בימי פורענות אלה, ולאחר עשרה באב יתדיין עמו. ומי שצריך לעבור ניתוח, והוא ניתוח שאפשר לדחותו עד אחר תשעה באב, כדאי שידחה הניתוח. [שם].

סימן ב

דאמר רב אסי אמר רבי יוחנן: מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לכבסו בחולו של מועד.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקלד סעיף א

אין מכבסין במועד. ואלו שמכבסין; הבא ממדינת הים, והיוצא מבית השביה ומבית האסורין, ומנודה שהתירו לו חכמים ברגל, ומי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו, **ומטפחות הידים**, ומטפחות הספרים, ומטפחות הספג, ובגדי קטנים, ובעלת הכתם שנמצא במועד, ומי שאין לו **אלא חלוק אחד**; וכולם מכבסין כדרכן, אפילו בנתר ואהל (פירוש מיני בורית), ובפרהסיא, על גבי הנהר. הגה: מיהו לא יכבסו רק הצריך להן, דהיינו חלוק אחד (מרדכי והגהות אשרי"י פ' אלו מגלחין); מיהו בגדי הקטנים ביותר, דהיינו אותן שמלפפים בהם ומשתיינים ומוציאין רעי בהם, מותר לכבס ד' וה' בפעם א', כי צריך להרבה מהם כל רגע, והא דמותר לכבס בפרהסיא היינו דוקא

כשרוחץ על גב הנהר, משום דמתכבס יותר יפה על גב הנהר; אבל אם אינו כובס על גבי נהר, לא יכבס רק בצנעה ולא בפרהסיא, כן נ"ל.

ציון להלכה

אין מכבסין במועד - אפילו לצורך המועד והטעם כדי שיכבס מערב יום טוב לצורך יום טוב ולא יכנס למועד כשהוא מנוול (משנה ברורה).
ומטפחות הידים - הטעם שדרכן להתלכלך תיכף ואם כן אפילו אם היה מכבסן מעיו"ט היו חוזרין ומתלכלכין ולכן אפילו יש לו הרבה מטפחות מותר לכבסן דצריך לכל יום מטפחת אחרת אכן לפי מה שנהגו כעת שמחליפין רק משבת לשבת ע"כ אפילו יש לו רק שנים אין לכבסן בחוה"מ שדי להם בכביסה שמעיו"ט (משנה ברורה).
אלא חלוק אחד - דחלוק אחד מתלכלך אפילו כיבסו קודם יו"ט (משנה ברורה).

ילקוט יוסף סימן תקלד - כיבוס בחול המועד

א. אסור לכבס בגדים בחול המועד, אפילו לצורך המועד. והטעם משום שגזרו חז"ל פן לא יכבס בגדיו לפני החג ויכנס לרגל כשהוא מנוול בבגדיו. ומי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו, ואפילו לא כיבסו קודם יום טוב בפשיעה מותר לכבסו בחול המועד. [ילקוט יוסף מועדים עמוד תקיח. חזון עובדיה על הלכות יום טוב עמוד קצח]

ב. מותר לכבס מגבות שמנגבים בהם ידים ומתלכלכים תמיד, וכן מגבות שמסתפגים בהם אחר רחיצה. ויש אומרים שכעת יש להחמיר בזה מכיון שגם בשאר ימות השנה אין מחליפים אותם אלא משבת לשבת. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקיט].

ג. מטפחות אף מותר לכבס בחול המועד. [שם].

וכן מותר לכבס בגדי קטנים מפני שדרכם להתלכלך תמיד בעפר ובטיט, ומכל מקום אם מכבסם בידים, לא יכבסם אלא אחד אחד מה שנחוץ ביותר. אבל כשמכבס בגדים וחיתולים של הפעוטות הרכים שמשתינים בהם ומוציאים בהם רעי, מותר לכבסם אפילו כמה בבת אחת, מפני שצריכים להרבה מהם בכל שעה. ואפילו בגדי שאר קטנים עד גיל שלש שנים [לערך], נוהגים להקל.

ח. בזמנינו שיש הרבה הנוהגים להחליף הבגדים הלבנים הסמוכים לבשר, כמעט מדי יום ביומו, מפני שמתלכלכים תמיד על ידי זיעה, ובפרט במקומות החמים, ונתכבסו קודם המועד, ואין לו בגדים אחרים בחול המועד להחליפם, מותר לכבסם [במכונת כביסה] במועד. [כן משמע מדברי המג"א (סימן תקלד סק"ב). וכן פסק בשו"ת שרגא המאיר ח"ז סימן מג אות ג].

יא. היוצא מבית הסוהר ומהשבי, וכן הבא מחוץ למדינה, מותר לכבס בגדיו אם צריכים לכך. ומותר לישראל אחר לכבס הבגדים שמותרים לכבסם,

ובלבד שלא יטול שכר, אלא אם הוא עני שאין לו מה לאכול. ויש מתירים לקבל שכר הואיל והכביסה נעשית לצורך המועד, ונכון להחמיר לבל יעמוד על המקח, אלא לאחר מלאכתו יעניקו לו שכר דרך הענקה ומתנה בעלמא. [שם].

יג. מותר לגהץ בגדיו בחול המועד על ידי משהץ חס. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקיח].

סימן ג

אסור לכבס לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב

סימן ד

שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן: אף על פי שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גהוץ - אבל אסור ללבושן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנא סעיף ג

שבוע שחל בו תשעה באב, אסורים לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבוש עתה אלא להניחו לאחר ט' באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור; וכן המכובסים מקודם, בין ללבוש בין להציע בהם המטה; ואפי' מטפחות הידים והשלחן, אסור. וכיבוס שלנו, מותר; אבל גיהוץ (פי' מעבירין על הבגדים אבן חלק להחליקו ערוך) שלנו, אסור. וכלי פשתן, אין בהם משום גיהוץ והרי הם ככיבוס שלנו, ומותר; והני מילי לגוהצן ולהניחן עד אחר תשעה באב, אבל אסור ללבושן בשבוע זה. ונהגו לאסור אפילו כלי פשתן, ואפילו בכבוס שלנו, בין ללבוש בין לכבס ולהניח; ואין להקל בדבר, כיון שנהגו, וכ"ש דאפשר דמדינא נמי אסור, שהרי יש מי שכתב דכיבוס שלנו קרי (גיהוץ) לשל בניי בבל שאין מתלבנים יפה, לפי שמימיהם הם עכורים שאינו ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל, וכיבוס של שאר ארצות אפשר שהוא ככיבוס של ארץ ישראל ואסור. ועוד יש מי שפירש דגיהוץ היינו מים ואפר או נתר ובורית, וכיבוס היינו במים לבד, ובזמן הזה אין מכבסים במים לבד ונמצא שכל כיבוס של זמן הזה הוי גיהוץ, ואסור מדינא אפי' בכלי פשתן ללבושן מיהא. הגה: ואנו נוהגין להחמיר בכל זה מתחלת ר"ח עד אחר התענית, אם לא לצורך מצוה, כגון אשה הלובשת לבנים מותרת לכבס וללבוש לבנים ולהציע תחתיה (רוקח וא"ז), אבל בט' באב עצמו לא תלבש לבנים רק לובשת חלוק בדוק ויפה (הגהות שערי דורא). וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן ומציעין לבנים כמו בשאר שבתות. ואסור ליתן כלים לכובסת אינה יהודי לכבס מראש חודש ואילך, אבל קודם ר"ח מותר לתת, אע"פ שכובסת אחר ראש חודש (תוספות פ"ד דתענית ומהרי"ל).

ציון להלכה

ולכבס אפילו אינו רוצה ללבושו עתה - דנראה כמסיח דעתו, שעוסק בכיבוס בגדים (רש"י).

ילקוט יוסף סימן תקנא - דין שבוע שחל בו תשעה באב

ז. אסור מדברי סופרים לכבס בשבוע שחל בו תשעה באב, ואפילו אם אינו רוצה ללבוש הבגד עתה אלא להניחו לאחר תשעה באב. ואפילו אין לו אלא חלוק אחד אסור. ואיסור זה הוא אפילו אם מכבס הבגדים במכונת כביסה חשמלית. וכן אסור ללבוש בגדים המכובסים מקודם בשבוע שחל בו תשעה באב, ואף הכתונת שעליו דהיינו הגופיה, אסור להחליפה במכובסת, בשבוע זה. ובמקומותינו ששורר חוס בתקופה זו, ויש הכרח להחליף הכתונת והגרביים מפני הזיעה, יש לנהוג כך: שכל אחד ילבש הבגד המכובס למשך כשעה [הליכות עולם ח"ב עמוד קמ] לפני שיכנס שבוע שחל בו ט' באב, ואחר כך יפשטנו מעליו וילבש בגד אחר גם כן למשך כשעה, וכן הלאה, עד שיהיו לו מספר חולצות או גרבים שכבר לבשם זמן מה לפני שבוע שחל בו תשעה באב, ואין עליהם יותר תורת בגדים מכובסים, ויוכל להחליף ולהשתמש בהם בשבוע שחל בו תשעה באב. ויוכל לעשות כן גם בשבת, שילבש בגדים מכובסים בערב שבת, לכבוד שבת קודש, ובבוקר יום השבת לא יחזור ללבושם, אלא ילבוש בגדים אחרים, מכובסים ומגוהצים, והבגדים שלבש בליל שבת יניחם למשמרת לימות החול. וכן יעשה לגבי הלבנים והגרבים. ואם יש צורך יפשט הבגדים שלבש בבוקר, וילך לישן שינת צהרים, וכשיקום שוב ילבש בגדים אחרים, ואין בזה משום מכין משבת לחול, כיון שנהנה מן הבגדים גם ביום השבת. [יבי"א ח"ג סי' לא סק"ה. יחווה דעת ח"א סי' לט. הליכו"ע ח"ב עמו' קמ].

ח. אסור להציע המיטה בסדינים מכובסים בשבוע שחל בו תשעה באב, ואפילו מטפחות הידים ומטפחות אף ומפות השולחן אסור לכבסן. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקסד].

ט. אסור לגדולים לכבס כסות הקטנים בשבוע שחל בו תשעה באב, אבל בגדים שמלפפים הקטנים לגמרי [חיתולים], בודאי שמוותרים בכביסה. ואפילו בגדי שאר קטנים, עד גיל שלש שנים, נוהגים להקל. [שם].

סימן ה

אמר רב: לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו - מותר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנא סעיף ד

לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד. ואם חל תשעה באב ביום ראשון או בשבת ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות, בין שקודם התענית בין שאחריו. ויש מי שאומר שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו, חוץ מיום ה' ויום ו'. הגה: ונוהגין להחמיר מתחלת ראש חודש לענין כיבוס, אבל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז (מנהגים).

ציון להלכה

ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות - לאחר התענית מותר אפילו על דעת שילבש מיד ובתלמוד המערב אמרו ט' באב שחל להיות בשבת שתי שבתות מותרים (בית הבחירה למאירי).

ילקוט יוסף סימן תקנא - דין שבוע שחל בו תשעה באב

י. כשחל תשעה באב בשבת ונדחה התענית ליום ראשון, מותר לספרדים ועדות המזרח לכבס את הבגדים בכל ימי השבוע שלפני תשעה באב, וכן ללבוש בגדים מכובסים. שמכיון שנדחה ליום ראשון, אין השבוע שלפניו בכלל שבוע שחל בו תשעה באב. והאשכנזים נהגו להחמיר בלאו הכי שלא לכבס מראש חודש אב. ויש מעדות המזרח שנהגו גם כן להחמיר. [שו"ת יחווה דעת חלק ג' סימן לט].

סימן ו

רבי יוסי אומר: לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יב הלכה טז

כמה הן הקוראין, בשבת בשחרית קוראין שבעה, וביוה"כ ששה, ובימים טובים חמשה, אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם, בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה, בשבת וביום הכפורים במנחה ובשני ובחמישי של כל השנה ובחנוכה ובפורים בשחרית ובימי התענית בשחרית ובמנחה קורין שלשה אין פוחתין ממנין זה ואין מוסיפין עליהן.

סימן ז

תשעה באב שחל להיות בשבת, וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו, ואסור לספר ולכבס מראש חדש ועד התענית, דברי רבי מאיר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנב סעיף י

אם חל תשעה באב באחד בשבת, או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת, **אוכל בשר** ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו. (מיהו צריך להפסיק מבעוד יום) (סמ"ק).

ציון להלכה

אוכל בשר - ואסור למנוע ממנו אע"ג דאין חיוב לאכול בשר בשבת מכל מקום כיון שנמנע משום אבל עבירה היא (טור) (מגן אברהם).

ילקוט יוסף סימן תקנא - דיני שבת חזון

ד. בשבת חזון אפילו חל בו תשעה באב ונדחה ליום ראשון, אוכלים בשר ושותים יין, ואפילו בסעודה שלישית שמסתיימת סמוך לשקיעה, אוכלים בשר ושותים יין, ומעלה על שלחנו כסעודת שלמה המלך בשעת מלכותו. ואסור להמנע מאכילת בשר בסעודה זו מטעם אבילות, [שולחן ערוך סימן תקנ"ט]. ורק מי שאינו רגיל לאכול בשר בסעודה זו בכל שבת מטעמי בריאות וכדומה, יכול להמנע גם בשבת זו. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקסח].

סימן א

ואמר רב יהודה: לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה, אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר. **ותרוייהו לקולא**.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנב סעיף א

ערב תשעה באב לא יאכל אדם בסעודה המפסקת, שאוכלה אחר חצות, בשר, ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין. הגה: ואף ממשקים אחרים ממעט בשתייתן ממה שרגיל לשתות (טור ובי"י בשם תוספות ורוקח), וכן לא יאכל אחר סעודתו צנון ומליח, דברים שנוהג בהם בשאר פעמים, כדי שיתנהג בפרישות (מרדכי).

ציון להלכה

לא יאכל וכו' - כדי להרבות אבל ולזכור חורבן הבית ויצטער עליו (משנה ברורה).

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנב סעיף ט

כל זה בסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה **סעודת קבע**, וכשהוא אחר חצות; אבל אם היה קודם חצות, או אחר חצות ודעתו לאכול אחריה סעודת קבע, אין צריך ליזהר בדברים הללו. הגה: ומנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה, ואח"כ מתפללין מנחה ואוכלים סעודה מפסקת (מהרי"ל). ונוהגין להרבות קצת בסעודה ראשונה, כדי שלא יזיק להם התענית הואיל ופוסקים מבעוד יום כמו ביום כיפורים; ויש קצת ראייה לזה ממדרש איכה רבתי; מיהו מי שיוכל לסגף עצמו ויודע בעצמו שאין התענית מזיק לו ומחמיר על עצמו, נקרא קדוש כנ"ל.

ציון להלכה

סעודת קבע - לא כאותם שבטנם בטן רשעים שאוכלים בשר ושותין יין ומשתכרין ואחר כך אוכלין עראי כדי להפסיק באכילה שאין בה בשר ויין (טור רמב"ן) (מגן אברהם).

ילקוט יוסף סימן תקנא - ערב תשעה באב וסעודה מפסקת

ג. ערב תשעה באב אחר חצות היום לא יאכל בשר בסעודה המפסקת, ואיסור זה הוא מצד הדין ולא מצד המנהג, ולא ישתה יין, ובשר מלוח ובשר עוף בכלל האיסור. ונהגו להחמיר שלא לאכול דגים, וכן תבשיל שנתבשל בו בשר אסור, וכן אין לשתות שכר בסעודה המפסקת, והוא הדין לבירה ושאר משקאות. ויש מתירים לשתות קצת שכר לעיכול למי שהורגל בכך וקשה לו בלא זה. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקעד].

ד. בסעודה המפסקת שאוכל אחר חצות היום אסרו חכמים לאכול שני

תבשילים, ואפילו בישראל מין אחד בשתי קדרות, אלא שאחד עבה ואחד רך גם זה נחשב שני תבשילים, ואסור לאכול משניהם בסעודה המפסקת. אבל אם שניהם שוים אלא שהוצרך לבשל בשתי קדרות מפני שבני הבית מרובים, מותר לאכול משניהם. [שם].

טז. אם אכל קודם חצות אפילו דעתו שלא לאכול עוד מותר לאכול שני תבשילין. וכן אפילו אוכל אחר חצות, אם דעתו לאכול אחריה סעודת קבע מותר לאכול שני תבשילין, וגם לאכול עם שנים אחרים, ולא נאסר בשני תבשילין וכו', אלא כשאוכל אחר חצות, ואין דעתו לאכול אחריה סעודה אחרת. [שלחן ערוך סימן תקנב סעיף ט'].

סימן ב

תנו רבנן: כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב: **אסור** באכילה ובשתיה, ובסיכה ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנז סעיף א

תשעה באב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות ובאגדות, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהילים יט, ט) **ותינוקות של בית רבן בטלים בו** אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה; ואם יש ביניהם פסוקי נחמה, צריך לדלגם.

ציון להלכה

ותינוקות של בית רבן בטלים בו - ואיסור של התינוקות בלימוד אין הטעם משום שהם שמחים דודאי אין להם שמחה אלא משום המלמד ששמח בדברי תורה שלומד עמהם כנ"ל (ט"ז).

ותינוקות של בית רבן בטלים בו - בלימוד התורה יש שמחה וגם צער ביגיעת התורה אף להיות גדול כי אין סוף לעומק תורתנו הקדושה אמנם עיקר עסק התורה משמח את הנפש הישראלית אף שיש לו צער ויגיעה בשעת מעשה, אמנם בדברים הרעים מותר ללמוד מפני שגם לנפש יש צער מצרות ישראל ולכן אף גם שבדברים הרעים הוי תורה ושמחה מכל מקום הצער מבטל השמחה ולכן מותר אבל צער של הלימוד עצמו אינו מבטל שמחת הנפש מלימוד התורה (ערוך השולחן).

ילקוט יוסף סימן תקנז - דברים האסורים בתשעה באב

א. תשעה באב אסור באכילה ושתיה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ולילו כיומו לכל דבר. ואין אוכלים אלא מבעוד יום של ערב תשעה

באב. ובין השמשות שלו אסור כיום הכפורים. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקעז].
ד. רחיצה אסורה בתשעה באב בין בחמין בין בצונן, ואפילו להושיט אצבעו במים אסור. ובשחרית נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו בלבד, ולאחר שניגבם ועדיין לחות קצת מעבירים על עיניו. ואם היה לכלוך על גבי עיניו ודרכו לרחצם במים, רוחץ ומעבירו ואינו חושש. [ילקוט יוסף מועדים הלכות תשעה באב].

ה. מי שהיו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה, מותר לרחוץ להעביר הכלוך, ולא יטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הכלוך. [ילקוט יוסף מועדים שם].

יב. אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים ביום תשעה באב. וכן אסור לשנות בו במשנה ומדרש וגמרא בהלכות ובאגדות, שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב. אבל קוראים באיוב ובדברים הרעים שבירמיה, ומדלג פסוקי נחמה שביניהם. וכן מותר ללמוד פרק אלו מגלחים וידלג עניני שמחה שבתוכו, כגון חד מאתינס אתי לירושלים וכו'. וכן מותר ללמוד פירוש על איכה ופירוש על איוב, וספרי מוסר המעוררים לתשובה. [יביע אומר חלק ב' סימן כו סק"י חיו"ד].

יג. אסור ללמוד תורה גם על ידי הרהור, כיון שהכל תלוי בשמחת הלב. ומכל מקום כשמהרהר בדברי תורה, ואינו מבין מה שמהרהר, כגון שמהרהר בזוהר הקדוש בתשעה באב, וכדומה, אפשר שאין בזה איסור, דאיכא תרתי לטיבותא. [יביע אומר ח"ד סימן ח סק"יז].

יד. עצם חיוב לימוד התורה שייך גם בתשעה באב, ולכן חייב כל אחד לקבוע זמן ללמוד ביום זה כפי כחו. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקפ].

יח. אין לקרוא תהלים בתשעה באב, והמיקל בזה יש לו על מה לסמוך, אבל חק לישראל וסדר מעמדות יש להחמיר שלא לקראם בתשעה באב, אפילו אם הוא רגיל בהם בכל יום. ואומרים בסוף התפלה שיר של יום ואין כאלהינו ופטום הקטורת כמו בכל יום. [ילקו"י שם].

סימן ג

תנא: **אבל** אוכל הוא בשר מליח, ושותה יין מגתו.

סימן ד

אמר רב חנינא בר כהנא משמיה דשמואל: **כל** זמן (שאינו) שהוא כשלמים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנב סעיף ב

אפילו בשר מלוח שעברו עליו יותר משני ימים ולילה אחת, ובשר עופות ודגים, ויין מגתו, דהינו שאין לו יותר משלושה ימים, נהגו לאסור.

סימן ה

תנא: יין תוסס אין בו משום גילוי.

סימן ו

וכמה תסיסתו - שלשה ימים.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא הלכה ח

השום שנתרסק ואבטיח שנחתך ונתגלה אסור, וכן כל כיוצא בזה. יין מבושל אין בו משום גילוי, וכן יין תוסס והוא היין משעת דריכתו עד שלשה ימים, ויין או מים או חלב שהיו חמין כל זמן שההבל עולה מהן, וכן משקין שהיה המשקה יורד מלמעלה לתוכן טיפה אחר טיפה והוא שיהיה טורד ויורד, כל אלו אין בהן משום גילוי, שזוחלי עפר מתיראים מבעבוע המשקה ומן ההבל ואין שותין ממנו.

סימן ז

כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי: ערב תשעה באב מביאין לו פת חרבה במלח

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנב סעיף ו

מי שאפשר לו, לא יאכל בסעודה המפסקת אלא פת חריבה במלח וקיתון של מים. הגה: ויש מחמירים לטבל אחר אכילתן פת באפר ולאכלו, על שם ויגרס בחצץ וגוי (איכה ג, טז).

ציון להלכה

פת באפר - גרסינן בירושלמי רב מן דהוה אכיל כל צרכיה צבע פיסתיה בקיטמא ואומר זו היא עיקר סעודה ט' באב לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שני, וכן באיכה רבתי רבי בון כשהיה אוכל סעודת תשעה באב היה נוטל פרוסה וטובל באפר כו' ע"כ: מכאן נהגו לישב ע"ג קרקע בסעודה המפסקת: ואוכלים ביצים מבושלות קרות וקשות כדאמרינן מה ביצה מגולגלת אף אבילות גלגל שחוזר בעולם ע"כ: (הגהות מיימוניות הלכות תעניות פרק ה הלכה ט)

סימן א

תנן התם: **מקום** שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנ"ד סעיף כב

מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב, עושין; במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין; ובכל מקום ת"ח בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה עושה; ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, מותר ע"י אינו יהודי, אפילו בביתו; ופרקמטיא להרויח ולהשתכר במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אסור; ובמקום שנהגו לעשות, מותר אלא שממעט שאפילו משנכנס אב ממעטין מלישא וליתן. הגה: ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות (מנהגים). ונהגו להחמיר עד חצות בכל מלאכה שיש בה שיהוי קצת, אפילו מעשה הדיוט; אבל דבר שאין בה שיהוי, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה, מותרת. ולחלוב הפרות טוב לעשות על ידי אינו יהודי, אם אפשר באינו יהודי.

ציון להלכה

אין עושין - כדי שלא יסיחו דעתם מהאבלות ומטעם זה גם בלילה אסור במלאכה דהא גם בלילה מחוייב להתאבל, מיהו כל מלאכה שאין בה שיהוי שרי דאין מסיח דעתו בכך (משנה ברורה).
עושה - ולא מיחזי כיוהרא דהרואה אומר דמניעתו ממלאכה הוא מפני שלא נזדמן לו מה לעשות (משנה ברורה).

סימן ב

רבי עקיבא אומר: **כל** העושה מלאכה בתשעה באב - אינו רואה סימן ברכה לעולם.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנ"ד סעיף כד

כל העושה מלאכה בתשעה באב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה.

ציון להלכה

אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה - כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות (משנה ברורה).

ילקוט יוסף סימן תקנ"ד - דברים האסורים בתשעה באב

י. מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב, עושים. ומקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בתשעה באב, אין עושים, ומנהג ישראל בכל מקום אשר

שמענו שמעם שלא לעשות מלאכה בתשעה באב. וכל העושה מלאכה שלא בהיתר בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. ואם הוא עני שאין לו מה לאכול לערב, מותר לו לעשות מלאכה בצנעא בתשעה באב, ולא יתפרנס מן הצדקה. [ילקוט יוסף על המועדים עמוד תקפא].

יא. מותר למכור מצרכי מזון מכולת וירקות במשך כל היום, אבל שאר פרקמטיא יש להחמיר. ויש מתירין לאחר חצות. [שם].

יב. מלאכת דבר האבד מותר בתשעה באב כדרך שהתירו בחול המועד. [ש"ע סי' תקנד סכ"ג].

סימן ג

מכאן אמרו: **כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה**, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה.

סימן ד

תניא נמי הכי: **כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב** - עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמתם.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנד סעיף כה

כל האוכל ושותה בת"ב, אינו רואה בשמחת ירושלים; וכל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה. וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה המפסקת, עליו הכתוב אומר: **ותהי עונותם על עצמותם** (יחזקאל לב, כז).

ציון להלכה

ותהי עונותם על עצמותם - פירוש שאין לעצמותיו תחיה בתחיית המתים העתיד להיות בבנין בית המקדש לאותן שמתו בגלות וחיכו לישועה שעליהם אמר הכתוב (דניאל י"ב) אשרי המחכה ויגיע לימים (חידושי הריטב"א).

ותהי עונותם על עצמותם - דבהעצמות של המת ניכר אם שתה יין או מים, כדאיתא בנדה (כד א) (ערוך השולחן).

סימן ה

כדתניא: **כשאמרו לכפות המטה** - לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות כולן הוא כופה.

רמב"ם הלכות אבל פרק ה הלכה יח

וחייב לכפות המטה כל שבעה, ולא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה אפילו עשר מטות בעשרה בתים ובעשר עיירות

חייב לכפות את כולן, ואפילו חמשה אחים ומת אחד מהן כולן כופין את מטותיהן, המטה המיוחדת לכלים או למעות אינו צריך לכפותה, דרגש אינו צריך לכפותו אלא מתיר את קרביטיו והוא נופל מאליו, מטה שנקליטיה יוצאין ממנה שהרי אי אפשר להפכה זוקפה ודיו, הפך כל מטותיו והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים או על גבי כסא או על גבי ארון או על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו אלא ישן על גבי המטה הכפויה.

סימן א

ואמר רב מתנה: אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה **תקנו** ביבנה הטוב והמטיב, הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שנתנו לקבורה.

רמב"ם הלכות ברכות פרק ב הלכה א

סדר ברכת המזון כך היא: ראשונה ברכת הזן, שנייה ברכת הארץ, שלישית בונה ירושלים, רביעית הטוב והמטיב, ברכה ראשונה משה רבינו תקנה, שנייה תיקן יהושע, שלישית תיקן דוד ושלמה בנו, רביעית חכמי משנה תקנה.

נקודת ציון

תקציר סדר הדורות

תאריך לועזי	תאריך עברי	המאורע
1312 לפנה"ס	2448	יציאת מצרים
1312 - 1272 לפנה"ס	2448 - 2488	בני ישראל במדבר
1312 לפנה"ס	2448	קבלת התורה
1311 לפנה"ס	2449	הקמת המשכן
1272 לפנה"ס	2488	פטירת משה רבינו
1272 - 1264 לפנה"ס	2488 - 2496	כיבוש ארץ ישראל ע"י יהושע
1244 לפנה"ס	2516	פטירת יהושע בן נון
1244 לפנה"ס	2516	תקופת הזקנים
1244 - 879 לפנה"ס	2516 - 2881	תקופת השופטים
937 - 876 לפנה"ס	2823 - 2884	תקופת המלכים - שאול המלך
906 - 836 לפנה"ס	2854 - 2924	תקופת המלכים - דוד המלך
848 - 796 לפנה"ס	2912 - 2964	תקופת המלכים - שלמה המלך
832 - 422 לפנה"ס	2928 - 3338	בית המקדש הראשון
796 - 422 לפנה"ס	2928 - 3338	התפלגות המלוכה לשניים
555 לפנה"ס	3205	גלות עשרת השבטים
422 לפנה"ס	3338	חורבן בית המקדש הראשון - גלות בבל
370 לפנה"ס	3390	הכרזת כורש
355 לפנה"ס	3405	נס פורים
352 לפנה"ס	3408	בנין בית המקדש השני
312 - 138 לפנה"ס	3448 - 3622	נס חנוכה
8 לספה"נ - 138 לפנה"ס	3560 - 3768	תקופת הזוגות
8 - 188 לספה"נ	3768 - 3948	תקופת התנאים
68 לספה"נ	3282	חורבן בית המקדש השני
180 - 500 לספה"נ	3948 - 4260	תקופת האמוראים
360 לספה"נ	4261	חתימת התלמוד הבבלי
500 - 589 לספה"נ	4260 - 4349	תקופת הסבוראים
589 - 1040 לספה"נ	4349 - 4800	תקופת הגאונים
1040 - 1515 לספה"נ	4800 - 5275	תקופת הראשונים
1492 לספה"נ	5252	תקופת האחרונים

תקופת המקרא

מסירת התורה מדור לדור בתקופת המקרא נמשכה בערך 1000 שנה, ממשח רבנו ועד ימיהם של עזרא ונחמיה שנאמר:

משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי הכנסת הגדולה (אבות פרק א').

משה: משה קיבל את תורה שבכתב ותורה שבעל פה בהר סיני מאת ה', שנאמר: "אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה" (ויקרא כו, מו)

יהושע: יהושע קיבל את התורה ממשה, שנאמר:

"ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל" (שמות לג, יא)

"ויהושע בן נון מלא רוח חכמה, כי סמך משה את ידיו עליו, וישמעו אליו בני ישראל" (דברים לד, ט)

זקנים: אחרי מות יהושע קיבלו הזקנים את ההנהגה לידם, והם הנהיגו את העם בדרך התורה, שנאמר:

"ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע" (יהושע כד, לא)

נביאים: ראשיתה של תקופה זו היא בימיו של שמואל הנביא, והיא נמשכה בערך 600 שנה, עד ימיהם של חגי זכריה ומלאכי, שהיו אחרוני הנביאים וחיו בראשית ימי בית שני. הנביאים שימשו המנהיגים הרוחניים של העם ושל והממסד, והם הדריכו ולימדו את ישראל ללכת בדרכי התורה.

אנשי הכנסת הגדולה: ראשיתה של תקופה זו בסוף תקופת התנ"ך, והיא נמשכה בערך 200 שנה. בתקופה זו חי עזרא הסופר. תקנות רבות מיוחסות לעזרא ולאנשי הכנסת הגדולה, בענייני תפילה וברכות, חתימת התנ"ך ועוד. מאחרוני אנשי הכנסת הגדולה היו שמעון הצדיק ותלמידו אנטיגונוס איש סוכו.

תקופת הזוגות

הסנהדרין ירש את מקומה של הכנסת הגדולה ומנה 71 חכמים. בראש הסנהדרין עמדו "זוג" חכמים, האחד שימש כנשיא והשני שימש כאב בית דין. הלל ושמאי היו אחרוני הזוגות, ואחריהם החלה תקופת התנאים.

תקופת התנאים

התנאים היו חכמים שפעלו מתקופת הזוגות ועד לחתימת המשנה. התנאים קבעו את ההלכה על פי התורה שבעל פה וכן תיקנו תקנות רבות. דרך לימוד התורה ויצירת ההלכות של התנאים היתה על פי המדרש והמשנה. רבי יהודה הנשיא אסף את קבצי המשניות והברייתות וערך מתוכם את המשנה שבידינו.

תקופת האמוראים

האמוראים הם חכמי התלמוד, שפעלו בתקופה שמתום חתימת המשנה בידי רבי יהודה הנשיא ועד לחתימת התלמוד. האמוראים פעלו בשני מרכזים: בארץ ישראל ובבבל. הכינוי "אמורא" שימש במקור לתאור תפקיד שהיה קיים בבית המדרש ה"אמורא" שהיה מבאר את דברי החכם בפני הצבור, אך כבר בתקופת התלמוד הפך לכינוי כללי לחכמים.

אמוראי ארץ ישראל נקראים בתואר: "רבי" ואמוראי בבל בתואר: "רב". נוהגים למנות חמישה דורות של אמוראים בארץ ישראל ושבעה דורות בבבל. גדול אמוראי ארץ ישראל היה רבי יוחנן, והוא פעל בדור השני. הוא זה שהניח את היסודות לעריכת התלמוד הירושלמי. לרב אשי ורבינא, בני הדורות האחרונים של אמוראי בבל, מייחסים את עריכת התלמוד הבבלי. אולם גם דבריהם של חכמי הדורות שלאחריהם הוכנסו לתוך התלמוד, והם אלו שסיימו את מלאכת העריכה.

עיקר פועלם של האמוראים היה לפרש את תורתם של התנאים: משנה וברייתות. האמוראים פירשו את המשניות, תירצו סתירות אולם לא חלקו עליהם, הם דרשו מתוך המשניות עקרונות והלכות חדשים, התקינו תקנות, קבעו מנהגים, וקבעו כללי פסיקה. תמצית של הדיונים בעניינים אלו רוכזו בתלמוד. תחום נוסף שבו עסקו האמוראים בהרחבה הוא האגדה.

תקופת הסבוראים

הסבוראים היו חכמי ישיבות בבל מסוף תקופת האמוראים ועד לתקופת הגאונים כינוי זה מבוסס על השם "סבורא", שמופיע בתלמוד הירושלמי, מסכת קידושין, שפירושו בעל סברא, מבין דבר. בשונה מקודמיהם, האמוראים, שיצרו את התלמוד, עסקו הסבוראים לא ביצירה חדשה אלא בעיקר בהסברה, הטמעה והשלמה של התלמוד. לסבוראים חלק רב בעריכת התלמוד הבבלי, ליקוט גרסאות והשוואת נוסחאות, ויש מדבריהם שנכנסו לגוף התלמוד. בכך סיימו הסבוראים את תהליך כינוסו ועריכתו של התלמוד.

תקופת הגאונים

גאון היה התואר של ראשי ישיבות סורא ופומבדיתא שבבבל ושל ישיבת ארץ ישראל, הגאונים היו הסמכות ההלכתית העליונה, לא רק בבבל אלא בעם היהודי כולו. הגאונים עסקו בפירוש התלמוד כפי שקיבלו אותו מהסבוראים. הגאונים ראו בתלמוד הבבלי מקור לכל ענייני היהדות ופעלו להפיצו בכל תפוצות ישראל. בתקופתם הייתה בבל המרכז הרוחני של כל יהודי העולם והישיבות בבבל היו לבית הדין העליון ליהדות כולה. מכל קצות תבל נשלחו אליהם שאלות בענייני הלכה, אגדה ומוסר. כך נוצרה ספרות רחבה של שאלות ותשובות (שו"ת) שחלקן נשתמרו עד לימינו.

הגאונים פירשו את התלמוד, הסיקו מסקנות הלכתיות, ואף חיברו קבצים של הלכות המבוססים על התלמוד הבבלי כדוגמת "הלכות פסוקות" לרב יהודאי גאון ו"הלכות גדולות" המיוחס לרבי שמעון קירא.

תקופת הראשונים

תקופת הראשונים באה אחרי תקופת הגאונים, התקופה החלה עם שקיעתן של ישיבות בבל והקמתם של מרכזי תורה בארצות הגולה, והסתיימה בדור שלפני גירוש ספרד. לאחר תקופה זו נהוג לכנות את החכמים בתואר "אחרונים".

המשמעות העיקרית של חלוקה זו היא שהאחרונים קיבלו את סמכותם של הראשונים ולרוב נמנעו מלחלוק עליהם.

לתקופה זו יש חשיבות רבה בעיצוב עולם ההלכה, והיא מתאפיינת בכך שיש ריבוי של מרכזי תורה, שבהם נוצרו שיטות לימוד ופסיקה שונות.

בין הרבנים המרכזיים שפעלו בתקופת הראשונים: הרי"ף, רש"י, הרמב"ם, הרא"ש, בנו רבי יעקב בן אשר, הרמב"ן ועוד כמה עשרות רבנים.

הספרות של תקופה זו מגוונת: נכתבו חיבורים במוסר, בפילוסופיה ובפרשנות המקרא והתלמוד, אולם היצירות המרכזיות של תקופה זו הם הספרים שריכזו את כל ההלכות תחת ספר אחד, כמו: "משנה תורה" של הרמב"ם, "ארבע טורים" של רבי יעקב וכן "שולחן ערוך" ספרו של רבי יוסף קארו עם הגהותיו של הרב משה איסרלש (הרמ"א).

תקופת האחרונים

ראשיתה של תקופת האחרונים במאה הארבע עשרה והיא נמשכת עד לימינו אנו. בדרך כלל קיבלו האחרונים את סמכותם של הראשונים.

הספרות של תקופה זו נחלקת לשלושה סוגים עיקריים:

פרשנות לתלמוד: בתחום זה עסקו האחרונים בעיקר בפירוש לתלמוד, תוך כדי עיון וחקירה בפירושיהם של הראשונים.

שאלות ותשובות: בתשובותיהם חיפשו האחרונים ביסוס לפסקיהם בדברי הראשונים.

נושאי כלים: זהו כינוי לפירושים ולהערות שכתבו האחרונים על ספרי ההלכה הגדולים שנתחברו על ידי הראשונים כמו "ספר הלכות" של הרי"ף, "משנה תורה" של הרמב"ם, ה"שולחן ערוך" וכדו'.

כללי פסיקה כללים

מחלוקת	הלכה
מחלוקת בין יחיד לרבים	הלכה כרבים
מחלוקת דמתניתין ואח"כ סתם	הלכה כסתם
סתם ואח"כ מחלוקת	אין הלכה כסתם
מחלוקת בברייתא עם סתם משנה	הלכה כסתם משנה
מחלוקת במשנה וסתם ברייתא	אין הלכה כסתם ברייתא
מחלוקת בין הבבלי לבין הירושלמי	הלכה כבבלי
בעיא שלא נפשטה בתלמוד בבלי ונפשטה בתלמוד ירושלמי	הלכה כפי שנפשט בירושלמי
מחלוקת בין תלמוד ירושלמי לתוספתא	הלכה כתוספתא
מחלוקת בין תלמוד ירושלמי לזוהר	הלכה כירושלמי
מחלוקת בין הזוהר לגמרא והפוסקים	הלכה כגמרא והפוסקים
סיני ועוקר הרים	הלכה כסיני
אין למדים הלכה מקודם מתן תורה	
אין למדים הלכה מן האגדות- כשאין לזה סתירה מהש"ס כן למדים	
אין פוסקים הלכות מספורי מעשיות ודברי מוסר	
אין לדרוש דרשות מדעתינו בהלכה	
אין לחדש גזרות אחר חתימת התלמוד ואפילו שהגזירה מוזכרת בפוסק יחיד	

כללי פסיקה במחלוקת תנאים

מחלוקת	הלכה
בית שמאי - בית הלל	הלכה כבית הלל חוץ מששה דברים
רבי אליעזר - רבי יהושע	הלכה כרבי יהושע
רבי אליעזר - רבן גמליאל	הלכה כרבן גמליאל
רבי עקיבא - חברו	הלכה כרבי עקיבא
רבי עקיבא - חבריו	הלכה כחבריו
רבי עקיבא - רבי טרפון	הלכה כרבי טרפון
רבי מאיר - רבי יוסי	הלכה כרבי יוסי
רבי מאיר - רבי שמעון	הלכה כרבי שמעון
רבי מאיר - רבי אליעזר בן יעקב	הלכה כרבי אליעזר בן יעקב
רבי מאיר - רבי יהודה	הלכה כרבי יהודה
רבי יוסי - חברו	הלכה כרבי יוסי
רבי יוסי - חבריו	הלכה כחבריו
רבי - חברו	הלכה כרבי
רבי - רבי שמעון בן אלעזר	הלכה כרבי
רבי - רבי יוסי ברבי יהודה	הלכה כרבי
רבי - רבי ישמעל ברבי יוסי	הלכה כרבי
רבי - רבן שמעון בן גמליאל	הלכה כרבן שמעון בן גמליאל
רבי - רבי יהודה	הלכה כרבי
רבי - רבי מאיר	הלכה כרבי
הלכה כרבי מאיר בגזרותיו שהיה גוזר להחמיר על דברי תורה אבל בקנסותיו אין הלכה כמותו	
כל מקום ששנה רבי שמעון בן אלעזר בלא מחלוקת - הלכה כמותו	
כל מקום שנאמר "באמת" ויש אומרים "באמת אמרו" - הלכה למשה מסיני	
כל מקום שנאמר "מאימתי" או "ובזמן" או "ובמה דברים אמורים" - זה סיוע להלכה שנאמרה	
כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתו הלכה כמותו חוץ מערב צידן וראיה אחרונה	
משנת רבי אליעזר בן יעקב - קב ונקי	

כללי פסיקה במחלוקת אמוראים

מחלוקת	הלכה
רב - שמואל	באיסורים - הלכה כרב חוץ משלוש הלכות שהלכה כשמואל בממונות - הלכה כשמואל
רב ושמואל - רבי יוחנן	הלכה כרבי יוחנן
רב - רבי יוחנן	הלכה כרבי יוחנן
רבי יוחנן - ריש לקיש	הלכה כרבי יוחנן
רב חסדא - רב הונא	הלכה כרב הונא
רב ששת - רב נחמן	הלכה כרב ששת באיסורים וכרב נחמן בדינים
רב יהודה - רבה	הלכה כרב יהודה
רבה - רב יוסף	הלכה כרבה חוץ משלוש הלכות
אביי - רבא	הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם *
רב אחא - רבינא	הלכה כרבינא חוץ משלוש : אומצא ביעי ומיזרק
מר בר רב אשי	הלכה כמותו בזמן שאין מחלוקת לרבו

* יע"ל קג"ם - [י] במסכת בבא מציעא פרק אלו מציאות : יאוש שלא מדעת אביי אמר לא הוי יאוש רבא אמר הוי יאוש. [ע] בסנהדרין פרק דיני ממונות : עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל והלכתא כאביי. [ל] בעירובין פ"ק לחי העומד מאליו : אביי אמר הוי לחי ורבא אמר לא הוי לחי והלכתא כאביי. [ק] בקדושין פ' האיש מקדש : קידושין שאין מסורין לביאה אביי אמר הוי קדושין ורבא אמר לא הוי קדושין והלכתא כאביי. [ג] בגיטין פ' השולח גט לאשתו : גידול בר רעלאי שדר גיטא לדביתהו אזל שליחא אשכחה בטולא אמרה ליה זיל השתא אתא שליחא לגבי גידול ואמר ליה פתח ואמר הטוב והמטיב אמר אביי הטוב והמטיב ובטל גיטא ורבא אמר ברוך הטוב והמטיב ולא בטל גיטא, והלכתא כאביי. [מ] בפרק דיני ממונות : משומד אוכל נבילות לתאבון דברי הכל פסול כפין ואכיל נבלה כפין נמי ושקיל ארבעה זוזא ומסהיד. להכעיס אביי אמר פסול לעדות ורבא אמר כשר לעדות, והלכתא כאביי. (מבוא התלמוד לר' יוסף בן עקיבן פרק ז)

מונחים בתלמוד בבלי

תארים

רבן - תואר לנשיא
רבי - תואר לתנא או אמורא ארץ ישראל
רב - תואר לאמורא בבלי
מר - תואר כבוד, או כחלק משם
שם בלבד - חכמי התלמוד הנזכרים בשם, ללא תואר.

אבחון

פסוקים מן המקרא: כתב, אמר, קרא, אמר רחמנא
מן המשניות: תנן, מתניתין וכו'
ברייתות: ת"ר, תנא, תניא, תניתוה וכו'
דברי אמוראים: אמר, איתמר, אמרינן
סברא (ללא מקור): סבר, סברוה, מסתברא

סתירות

בין מקורות תנאיים (משנה או ברייתא): ורמינהו, קשיא
לדברי אמורא: מיתבי, איתבוה, תא-שמע
בגוף משנה או ברייתא: הא גופא קשיא
לדברי אמורא משיקול הדעת: מתקיף לה
בין אמוראים: ומי אמר ר' פלוני הכי

השלמות

ללשון ברייתא: תני, הכי קתני
לחסר במקור: חסורי מחסרא והכי קתני
לפרוש חדש: הכי קאמר
לפירוש מצמצם למצב מסויים: הכא במאי עסקינן, לא שנו אלא
להעדפת פירוש אחד על השני: בשלמא...אלא

הוכחה

ממקום אחר: תדע
מלשון המקור: דיקא נמי קתני
הגיונית: מסתברא
בדרך השלילה: ודאי לא תימא הכי

מידות ומשקלות בתלמוד

מידת נפח בלח

מידת נפח	שוויה	הגר"ע יוסף	הגרא"ח נאה	החזון אי"ש
כור	10 איפה	ק"ג 233.280	ק"ג 248.832	ק"ג 430.000
לתך	5 איפה	ק"ג 116.640	ק"ג 124.416	ק"ג 215.000
איפה	3 סאה	ק"ג 23.328	ק"ג 24.883	ק"ג 43.000
סאה	6 קב	ק"ג 7.776	ק"ג 8.294	ק"ג 14.333
תרקב (הין)	3 קב	ק"ג 3.888	ק"ג 4.147	ק"ג 7.166
עשרון	1.8 קב	ק"ג 2.332	ק"ג 2.488	ק"ג 4.300
קב	4 לוג	ק"ג 1.296	ק"ג 1.382	ק"ג 2.389
לוג	4 רביעית	גרם 324.0	גרם 345.6	גרם 597.0
רביעית	3 כזית	גרם 81.0	גרם 86.4	גרם 149.3
ביצה	4 כזית	גרם 54.0	גרם 57.6	גרם 99.5
כזית	1/2 ביצה	גרם 27.0	גרם 28.8	גרם 49.8
גרוגרת	1/3 ביצה	גרם 18.0	גרם 19.2	גרם 33.2
משורה	1/2 גרוגרת	גרם 9.0	גרם 9.6	גרם 16.6
קורטוב	9/16 משורה	גרם 5.06	גרם 5.4	גרם 9.33

מידת אורך

מידת אורך	שוויה	הגרא"ח נאה	החזון אי"ש
פרסה	4 מיל	מטר 3,840	מטר 4,608
מיל	2000 אמה	מטר 960	מטר 1,152
ריס	1600 טפחים	מטר 128.0	מטר 153.6
אמה	6 טפחים	ס"מ 48.0	ס"מ 57.6
זרת	3 טפחים	ס"מ 24.0	ס"מ 28.8
רוחב סיט	2 טפחים	ס"מ 16.0	ס"מ 19.2
טפח	4 אצבעות	ס"מ 8.0	ס"מ 9.6
סיט	2 אצבעות	ס"מ 4.0	ס"מ 4.8
אצבע	1/4 טפח	ס"מ 2.0	ס"מ 2.4

ביוגרפיה

רמב"ם

אחד מגדולי ישראל שבכל הדורות, רבי משה בן מימון, נולד בקורדובה שבספרד בשנת ד"א תתצ"ח (1138) ונפטר בשנת ד"א תתקס"ה (1204) בפוסטט (קהיר העתיקה) שבמצרים. אביו ר' מימון היה דיין העיר קורדובה, וקיבל את תורתו מר' יוסף אבן מיגאש, תלמידו ויורשו הרוחני של הר"ף. בשנת ד"א תתק"ח (1148), לאחר פלישת שבט מוסלמים פנאטיים לספרד, גלתה המשפחה מקורדובה ונדדה ממקום למקום, ולבסוף התישבה בפאס שבמרוקו בשנת ד"א תתק"כ (1160). כבר אז התחיל הרמב"ם לחבר את חיבוריו המפורסמים. בפאס עסק הרמב"ם גם בלימוד חכמת הרפואה, וממקצוע זה התפרנס כל ימי חייו. בשנת ד"א תתקכ"ה (1165) עזבה המשפחה את צפון אפריקה ועלתה לארץ ישראל. עלייתם לא עלתה יפה והם ירדו מצריימה, ולאחר פטירת ר' מימון התיישבו בניו בפוסטט (קהיר העתיקה). בקהיר מצא הרמב"ם מצב שבו כת הקראים שלטה בכיפה, והשפעתם החברתית והדתית הורגשה היטב על ידי היהודים הנאמנים לתורה שבעל פה. נגד כת זו לחם הרמב"ם בתקיפות. הרמב"ם מונה רב וראש הקהילה ועסק בתורה, הוראה, חיבור ספרים, אגרות ותשובות, ואף נתמנה לרופאו של השולטן צאלח-א-דין המפורסם ומשפחתו. ר' משה הספיק לעסוק בכל שטחי המדע והפילוסופיה, ובכל מקצועות התורה - תלמוד והלכה, פילוסופיה ומוסר, והריץ תשובות מרובות בכל הנושאים הללו לקצות העולם היהודי דאז. שיטותיו בפילוסופיה, כפי שהן מופיעות בספרו מורה נבוכים, עוררו פולמוס גדול, שנמשך עוד דורות רבים לאחר מכן. בספרו משנה תורה סיכם הרמב"ם את כל התורה שבעל-פה להלכה בסדר מופתי, ובספר המצוות קבע קריטריונים למנין תרי"ג המצוות. קהילות שלמות קיבלו עליהן לפסוק כדבריו בכל דין ודין, ובמיוחד התחבב הרמב"ם על יהדות תימן. בתשובותיו חומר רב על העולם היהודי של תקופתו, מנהגיו, אמונותיו, בעיותיו, ומתן ניתן ללמוד כיצד הנהיג והדריך דבר הדור את בני דורו בדבריו, היפים לא רק לשעתם אלא גם לדורות. הרמב"ם סיים את כתיבת ספרו הראשון, הפירוש למשנה, בשנת ד"א תתקכ"ח (1168). זהו הפירוש הראשון המקיף למשנה שהתפשט בעולם היהודי, ונוסף לפירוש ציין בו הרמב"ם בקביעות איך נפסקה לדעתו ההלכה בכל ענין, וכן חיבר מבוא מקיף למשנה, ומבואות מפורטים לסדרי קודשים וטהרות, לפרק 'חלק' שבסוף מסכת סנהדרין ולמסכת אבות ('שמונה פרקים'). כל חייו המשיך הרמב"ם לשכלל ולתקן את פירושו, וכל מעתיק העביר לדורות הבאים את הנוסח שהגיע אליו, גם אם לא היה הנוסח הסופי שיצא מתחת ידי המחבר. פירושו למשנה נכתב בשפה הערבית באותיות עבריות, שפת הדיבור והלימוד של כל יהודי ארצות האיסלם (בשפה זו כתב בעתיד את כל חיבוריו, מחוץ למשנה תורה!).

שולחן ערוך

רבי יוסף קארו ידוע בכינויו "מרן" ו"המחבר" (של ספר השולחן ערוך). הוא נולד בטולדו שבספרד בשנת ה"א רמ"ח (1488) ונפטר בצפת בשנת ה"א של"ה (1575). בשנת ה"א רנ"ב (1492) גלו הוא ומשפחתו עם הגולה, אשר עזבה את ספרד בעקבות צו הגירוש של המלך פרדיננד והמלכה איזבילה. הוא גדל בתורכיה ולמד תורה שם. בשנת ה"א רצ"ו (1536) עלה מרן לארץ ישראל, התיישב בצפת ושם הוסמך בסמיכות הסנהדרין ע"י רבו הגדול, המהר"י (ר' יעקב) בי רב. ספרו הגדול בית יוסף, המסודר לפי ספרי הטור, הינו אוסף של כל דעות הפוסקים והמפרשים בהלכה, החל מסוגיית התלמוד וכלה בפסקי בני דורו. שלושת עמודי התווך שעליהם ביסס את פסקיו הם: הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש. כשדעותיהם חלוקות, הכריע כדעת שניים נגד אחד. ספרו השולחן ערוך - קיצור של ספרו בית יוסף - הפך לספר הפסק המחייב בכל בית ישראל, אחרי שנוספו עליו הגהות הרמ"א, ונכתבו עליו פירושים וביאורים רבים מאוד. בנוסף חיבר את פירושו הקלאסי 'כסף משנה' לספר 'משנה תורה' לרמב"ם. תשובותיו נשלחו לקרוב ולרחוק, מהם נדפסו שני קבצים: שו"ת בית יוסף, ושו"ת אבקת רוכל. מרן עסק גם בחכמת הקבלה.